



JÖNKÖPING INTERNATIONAL BUSINESS SCHOOL
JÖNKÖPING UNIVERSITY

Amerikansk världsdominans och dess påverkan på Förenta Nationerna

– En studie av Förenta staters utrikespolitik
från andra världskriget till dags dato –

Filosofie magisteruppsats i statsvetenskap

Författare: Peter Henningsson

Handledare: Professor Benny Hjern

Jönköping: januari 2007

Magisteruppsats inom statsvetenskap

Titel:	Amerikansk världsdominans och dess påverkan på Förenta Nationerna En studie av Förenta staters utrikespolitik från andra världskriget till dags dato
Författare:	Peter Henningsson
Handledare:	Professor Benny Hjern
Datum:	januari 2007
Ämnesord	Amerikansk utrikespolitik, Förenta Nationerna, FN's generalsekreterare, Utrikespolitik, USA kontra FN

Sammanfattning

Denna uppsats kommer att presentera USAs utrikespolitik satt i sammanhang till dess åtagande och engagemang i Förenta Nationerna samt hur dess agerande har påverkat nämnda organisations agerande. Jag kommer att fokusera på tre aspekter av Förenta staters utrikespolitik; deras militära kapacitet, deras ekonomiska styrka samt den allmänna opinionen.

För uppsatsens tillkommelse har litteratur så som böcker, artiklar, dokument och FN-resolutioner använts. Uppsatsen består av en kvalitativ textanalys där den hermeneutisk tolknings metoden har används för att få fram resultatet.

Resultatet av uppsatsen är entydiga och klara i hurvida USA påverkar FN eller inte. USA har ett klart och kraftigt grepp om FN och dess verksamhet allt sedan starten fram till dags dato. Uppsatsens slutsats är att fram till slutet av det kalla kriget är rädslan för kommunismens spridning den alltigenom förhärskande tonen i utrikespolitiken. Från 1990 och framåt har kommunistkräcken ersatts av ekonomiska föresatser, tillgång på olja, neo-ekonomisk liberala tankegångar och till viss del humanitära föresatser. Den 11 september 2001 drabbades USA av terrorattackerna mot World Trade Centre och försvarshögkvarteret Pentagon. Allt sedan dess har utrikespolitiken formats av kampen mot den globala terrorismen vilket också har satt sina märkbara spår i FN's verksamhet.



American world dominance and its effect on the United Nations

– A study in United State's foreign policy
from the second World War up until present time –

Master theses in political science

Author: Peter Henningsson

Tutor: Professor Benny Hjern

Jönköping: January 2007

Master's Thesis in Political Science

Title: American world dominance and its effect on the United Nations
A study in United State's foreign policy from the second World War up until present time

Author: Peter Henningsson

Tutor: Professor Benny Hjern

Date: December 2006

Subject terms: American foreign policy, United Nation, UN secretary-general, Foreign policy, US vs. UN

Abstract

This theses will present the United State's foreign policy in the context of there engagement in the United Nation end how there acting have effected the above organization's performance. In this essay I will focus on three different aspects on the American foreign policy; the military capacity, the economic power and the general opinion.

The litterateur for this essay's origin is based on books, articles, documents and UN-resolutions. The essay inhabits a qualitative method were the hermeneutic analysis stands fore the foundation of my result.

The result of this essay is unambiguous and clear in whether United States affect United Nation or not. US have a clear and powerful grip around UN and its activity, all from the start up until today. The essay conclusion is that until the end of the cold war the fear for the spreading of communism was the over all leading voice in US foreign policy. From 1990 a forward the fear of communism has been replaced by economic intentions such as the access of oil, neo-economic liberalism and to some extent humanitarian intentions. The terrorist attacks on World Trade Centre and headquarters of the Department of Defence, the Pentagon on the 11 of sep. 2001 changes the US foreign policy drastically. From that day on US foreign policy is all about fighting global terrorism which also has made deep marks in the United Nations business.

Dedikation

Initialt vill jag tacka mina föräldrar som trott och stöttat mig genom dessa år av studier och som har gjort det möjligt att förverkliga det som varit min dröm.

Jag vill tacka Leif Martinsson som med kraft och stor entusiasm har korrekturläst och gett insiktsfull kritik på nedanstående arbete.

Ett stort tack vill jag rikta till personalen på Högskolebiblioteket Högskolan i Jönköping, som har varit mycket tillmötesgående och service inriktade.

Till sist vill jag rikta min tacksamhet till min handledare och tillika lärare i statsvetenskap Professor Benny Hjern. Som med sin sakkunnighet och klarsynthet har lotsat mig genom tre uppsatser och ett otal kurser i ämnet statsvetenskap.

– Peter Henningsson
Jönköping 2007 –

1	INGRESS	7
1.1	Syfte	7
1.2	Begränsning	8
1.3	Frågeställningar	8
1.4	Disposition	9
1.5	Material	9
2	METOD	10
2.1	Hermeneutik	11
2.2	Källkritik och objektivitet	12
2.3	Felkällor	13
3	HISTORISK ÖVERBLICK	13
4	GENERALSEKRETERAREN	15
4.1	Det mest omöjliga jobb på jorden	15
4.2	En påve utan kyrka	18
4.3	Det mest varierande, intressanta och utmanande jobbet på jorden	22
4.4	Det innefattar människans högsta strävan och dess djupaste skröpligheter ...	25
4.5	I denna ansträngning kommer jag inte att backa	28
4.6	En agenda för fred	32
4.7	Gud hade den underbara möjligheten att arbeta ensam	37
4.8	Summering	42
5	PENTAGON OCH UTRIKESPOLITIKEN	43
5.1	Den 38:e breddgraden	43
5.2	I det mörkaste Afrika	47
5.3	Black hawk down	51
5.4	Amerikas bakgård	56
5.5	Spader ess	62
5.6	Summering	68
6.	PENGARNAS MAKT	69
6.1	Internationella valutafonden och Världsbanken	69
6.2	Summering	72

7	TOLKNING & ANALYS	73
8	FÖRSLAG TILL VIDARE STUDIER	85
9	DISKUSSION	85
10	EPILOG	87
11	KÄLL- och LITTERATURLISTA.....	89
11.1	Böcker	89
11.2	Tidningar och Tidskrifter	91
11.3	Internet	92
11.4	Internetadresser	92
11.5	Förkortningar	94

1 INGRESS

Från tidens begynnelse har vi människor kämpat och stridit mot varandra rörande allehanda tvister. Under 1900-talets första hälft dödades mer människor i krig och stridigheter än vad mänskligheten sammantaget tidigare hade åstadkommit. Sedan 1944 har världens länder samlats kring en organisation som kallas för Förenta Nationerna och dess subdivisioner, för att om möjligt, förhindra kommande generationer från krigets gissel. FN har ett internationellt ansvar och en utmaning att avstyra stater från att kollapsa. När FN grundades hoppades man på att demokrati och diplomati skulle ersätta, i händelse av krig, maktutövande och våld.

Ett av alla medlemsländer har haft och har en förhärskande ställning i samfundet gentemot de övriga och för att förstå FNs agerande bör man också betänka detta lands roll i sammanhanget. Inget land har så stor makt som Förenta staterna, ekonomiskt och militärt, och aldrig tidigare har dess maktposition varit så ifrågasatt och kritiserad som nu.

1.1 Syfte

Intentionen med den här uppsatsen är inte att smutskasta eller glorifiera Förenta staternas utrikespolitik och dess koppling och påverkan på Förenta Nationerna, utan att på ett konstruktivt sätt se huruvida Washington påverkat de beslut eller frånvaro av beslut som organisationen har tagit. Uppsatsen skall fokusera på tre områden i amerikansk politik och se huruvida de påverkar USAs ställningstagande i Förenta Nationerna. Den bakomliggande faktorn till uppsatsen är att det finns mycket knapphändig sammanställning kring USAs utrikespolitik och dess påverkan på Förenta Nationerna. För att analysen skall bli genomförbar kommer jag att koncentrera mig på USAs militära storhet, dess ekonomiska kapacitet samt den allmänpolitiska opinionen. Dessa tre kluster får utgöra påtryckningsmedlen som USA har till sitt förfogande när de tar ställning i frågor rörande FN och dess verksamhet. Syftet blir att se om USA, med hjälp av dessa medel, tar ställning för eller emot den angelägenhet som ligger på FNs agenda.

Syftet är att ge en fördjupad förståelse av en mycket komplicerad världspolitisk företeelse, nämligen USAs roll och agerande i FN-familjen. För att få en förhållandevis samlad bild har jag valt att se på tre viktiga områden i amerikansk utrikespolitik, ekonomin, militär kapacitet samt den allmänna opinionen. Målet är sedan att jämföra/sammanföra dessa tre kluster till en samlad analys av USAs ställning och funktion i Förenta Nationerna.

1.2 Begränsning

Vad jag har försökt att få till stånd är en överblick över vad FN har åstadkommit eller inte åstadkommit satt i relation till USAs utrikespolitik. Jag kommer inte att i detalj att syna och undersöka vad FN har åstadkommit, utan kommer att ge en generell överblick av viktiga händelser i amerikansk utrikespolitik satt i relation med Förenta Nationernas engagemang.

Uppsatsen begränsas till FN kontra USA. Det innebär att Förenta Nationerna har gjort mycket mer än vad som framkommer i denna uppsats och detta bör man ha i åtanke när man läser uppsatsen. Påpekas bör, att USA har varit och är engagerad i många mer områden än de som rymmer sig inom ramen för FN:s verksamhet, men jag har försökt att begränsa mig till dess engagemang eller oengagemang av Förenta Nationerna. Jag har valt att begränsa mig till tre aspekter på USAs utrikespolitik, dels dess militära kapacitet och överlägsenhet och dels dess ekonomiska kapacitet och överlägsenhet.

När det gäller rollen som generalsekreterare har jag begränsat mig till dennes roll som medlare i oroshärdar. Generalsekreteraren har ett mycket större ansvar än så, men organisationens primära roll, och därigenom generalsekreterarens övergripande ansvar, är att *rädda kommande släktled undan krigets gissel*. Jag har därför valt att se på rollen som generalsekreterare utifrån dennes förmåga att rädda kommande släkten, med eller utan amerikansk inblandning. Rollen som generalsekreterare får också stå sinnebild för USAs allmänna hållning till Förenta Nationerna. Detta är ett något diffust begrepp men det är trots allt så nära man kan komma amerikansk "allmän opinion".

Begränsningar kan också finnas i det material som jag har använt. Eftersom uppsatsen till uteslutande del består av sekundärdata kan jag inte utesluta att detta har haft en hämmande effekt på tillkomsten av uppsatsen. Det bör också poängteras att inriktningen på uppsatsen är relationen FN vs. USA och att det genom denna specifika inriktning varit svårt att inhämta material med en samlad bild av problematiken.

1.3 Frågeställningar

Den primära frågeställningen i uppsatsen är följande;

- Har USAs utrikespolitik påverkat besluten i Förenta Nationerna?
- Om ovan fråga besvaras jakande blir följdfrågan, hur har USAs utrikespolitik påverkat besluten i Förenta Nationerna?
- Vad i amerikansk utrikespolitik påverkar Förenta Nationerna?

1.4 Disposition

Uppsatsen är så disponerad så att först kommer en metoddel som beskriver vilken studie som görs, samt valda tillvägagångssättet. Betoningen i denna del läggs på diskussioner om objektivitet och hermeneutisk.

Metodkapitlet efterföljs av en historisk överblick till bevekelsegrunden och i vilken historisk kontext som Förenta Nationerna bildades i. Kapitlet ger också en förförståelse för vilken roll USA hade under de sista åren av andra världskriget och inledningen till det kalla kriget.

Nästkommande tre avsnitt är fundamentala för uppsatsen. Kapitel 4-6 utgör underlag för konklusion och skall ses som uppsatsens bärande ställning. I kapitel fyra finns en redogörelse för hur FNs generalsekreteraren har agerat, och i vilken mån han har kunnat agera, med hänsyn taget till USAs utrikespolitik. Rollen som generalsekreterare får spegla USAs generella ställningstagande till Förenta Nationerna som helhet. Vidare i kapitel fem finns en skildring av ett antal konflikter som FN varit engagerade i och där USA har spelat en avgörande roll, antingen direkt eller indirekt med militär makt. I det avslutande kapitlet kommer belysningen att ligga på USAs ställning i Världsbanken och Internationella valutafonden.

I de avslutande kapitlen kommer en analys och diskussion av uppsatsens innehåll att genomföras. Kapitlen 4-6 kommer här att sammanfogas till en gemensam utredning och de frågor som var ställda i inledningen av uppsatsen kommer här att få sitt svar. Här kommer också diskussion om vald metod att framläggas, reflektioner av studien samt resonemang kring fortsatta studier i ämnet.

För kännedom skall tilläggas att överskriften på vart avsnitt är antingen ett citat från berörd person i avsnittet eller något som är karateristiskt eller kraftigt associerat med styckets innehåll.

1.5 Material

Litteratur har till uteslutande del hämtats från högskolebiblioteket i Jönköping, via lån, fjärrlån och eller via inköp. Eftersom ämnet är förhållandevis specifikt har inte böcker som berör FN i generella termer kunnat användas, utan jag har sökt via LIBRIS databas för mer adekvat material. Bibliotek så som Uppsala universitetsbibliotek, Dag Hammarskjöld-biblioteket, Anna Lindhs-biblioteket, Stockholm, Lund och Göteborgs universitetsbibliotek har bidragit starkt med material. Viss del av materialet har inhämtats från Internet. FNs hemsida har varit till god hjälp när det gäller formella dokument, så som Generalsekreterar- rapporter och säkerhetsrådets resolutioner mm.

Via högskolebiblioteket i Jönköpings databas har artiklar från tidningar och tidskrifter varit en del av källmaterialet.

Generellt kan det sägas om materialet att det inte finns någon samlad litteratur för mitt syfte. Jag har fått utgått från de ämnesord som jag identifierade i min initierade sonderingplan för uppsatsens tillkomst. Jag har funnit ett visst material som belyser vissa frågor/områden av intresse för min uppsats men generellt kan man säga att forskningen på området är begränsat. Jag har också funnit en viss begränsning i materialet genom att materialet till viss del stödjer sig på varandra.

Litteraturen kring de olika generalsekreterarna har varit förhållandevis lättillgängligt att införskaffa. Det är självfallet så att material kring Dag Hammarskjöld har varit mer genomgripande och tämligen lättillgängligt än kring t.ex. Kofi Annan. Dock skall det påpekas att det i vissa fall har varit svårt att finna kopplingar mellan generalsekreteraren och USAs utrikespolitik. En person som har framträtt mer än andra när det gäller personporträtt av generalsekreterarna är Brian Urquhart. Andra porträttförfattare bygger till viss del sin information på Urquharts publikationer.

När det gäller de olika konflikthärdarna har det varit betydligt lättare att finna kopplingen mellan FN och USAs agerande. Det finns också ett större utbud av litteratur kring detta ämne. Det finns dock en tendens att litteraturen har, en på förhand, nedsättande ton om USA och dess agerande. Detta kan vara ett problem när det gäller objektivitet och jag har försökt att gallra bort de mest rabiata materialen. Detta gäller också det material som syftar till att glorifiera USAs förfaranden.

Material kring Världsbanken och Internationella valutafonden är i mångt och mycket välbalanserat och allsidigt. Här som i övrigt material finns det ingen direkt koppling mellan FN och USAs agerande, utan man får undersöka och sammanställa från sekundärdata för att kunna ge en samlad bild av problematiken.

2 METOD

Uppsatsen består av litteraturstudier som bygger på tre cluster, militär kapacitet, ekonomisk kapacitet och den allmänna opinionen. En kvalitativ analys har gjorts, där skriftställaren har försökt att tränga djupt in i en problematik utifrån det material som varit tillgängligt. Med hjälp av litteraturen kommer en analys av de tre koncepten att ske i det avslutande kapitlet.

2.1 Hermeneutik

Den hermeneutiska forskningsanalysen är mindre en metod i traditionell mening än en filosofisk inriktning mot vetenskaplig utredning. Traditionell epidemiologisk vetenskap har som norm att först förklara sedan förutse, medan den hermeneutiska forskningen koncentrerar sig på att tolka för att sedan förstå.¹

Det primära för den hermeneutiska forskningen är kvalitativ undersökning med fokus på tolkning av t.ex. texter, dokument, uttalanden och mänskligt agerande. Metoden utvecklades först för att kunna tolka bibeltexter, lagtexter samt klassiska texter. I dag används den med förkärlek till att undersöka regeringars, grupper eller organisationers beteenden.

Grundläggande för forskaren är att observera, förklara och skapa teorier. Med hermeneutisk inriktning måste statsvetaren ha ögonen öppna för förståelsen av det fenomen inom statsvetenskapen som studeras. Endast genom att tolka den politiska händelsen kan forskaren få en förståelse och göra den förståelig.²

För att uppnå förståelse med hjälp av hermeneutiken måste man förstå delarna av helheten. Helheten består av delar och kan endast förstås då man studerar dessa, på samma vis kan delen endast förstås ur helheten. Detta kallas den hermeneutiska cirkeln. Den neutrala hermeneutiska cirkeln innebär att vi undersöker delarna var och en för sig för att få en ökad förståelse för helheten genom reflektion och tolkning. För att fullt ut förstå delarna måste man ha en förförståelse för helheten. Genom att bryta ner helheten i delar kan man skapa en större förståelse för helheten. I denna uppsats kommer jag att studera olika delar av USAs utrikespolitik för att skapa mig en förståelse om hur man har agerat i Förenta Nationerna. Delarna består av tre enheter, USAs militära enhet, USAs ekonomiska enhet och USAs allmänna opinion.

För att förstå USAs utrikespolitik, satt i sammanhang till dess agerande i Förenta Nationerna, har jag defragmenterat utrikespolitiken till de tre ovan nämnda enheterna. Då uppsatsen söker att förklara och finna en röd tråd i USAs agerande anser jag att den hermeneutiska metoden är passande för uppsatsens syfte. Flera delar av USAs utrikespolitik kommer att belysas och det är analysen och tolkningen av dessa delar som kommer att leda till slutsatsen.

Att applicera den hermeneutiska metoden på analysen innebär en operation i tre delar. Först skall en andemening eller centralt begrepp karakteriseras, för det andra skall

¹ McNebb E. D, *Research methods for political science* s. 464

² Ibid. s. 351

fenomen som motstrider andemeningen förklaras och tolkas och slutligen skall historiska eller kraftigt påverkande faktorer identifieras som har bidragit till den andemening man har funnit.³

2.2 Källkritik och objektivitet

Min egen objektivitet påverkas givetvis genom den litteraturstudie som har gjorts. Det är omöjligt att inte låta bli att påverkas av det man läser. Det som står i litteraturen är många gånger subjektivt skrivet, speciellt när man skriver biografier utifrån sitt eget liv och erfarenheter. Därför är det viktigt att författaren redovisar sina egna åsikter och ställningstagande i det ämnet.⁴ Riskerna finns att man inte uppnår tendensfrihet och därmed tappar i trovärdighet. Källorna bör också vara oberoende av varandra. Trovärdigheten ökar inte bara för att man har två eller fler källor som stödjer sig på varandra.⁵ För att undvika brist på tendensfrihet har jag försökt att använda mig av ett brett spektrum av källor, så som böcker, artiklar, Internet mm. Vidare i denna uppsats har författaren försökt att använda sig av den senaste versionen av källan samt försökt att hitta grundkällan till alla teorier som används.

Under de senaste åren har Internet blivit en källa för information, men också en källa för spridning av desinformation. Det är av stor vikt att man har grundläggande kunskaper i mediet för att kunna bedriva en kritisk hållning i informationssökandet. Elementära kunskaper om domännamnet är av vikt, så att man inte förleds i sitt sökande. Kunskapssökning på Internet kräver stor nyfikenhet men också noggrannhet och eftertanke. Man måste studera webbplatserna noga, dra slutsatser, kombinera information från olika håll för att få en så rättvis och objektiv information som möjligt.⁶

Att tolka ett forskningsresultat är inte det samma som att säga att man har funnit sanningen utan är endast ett sätt på hur något kan tolkas. Att som författare vara fullständigt objektiv är således förmätet att hävda. Men det är fortfarande ett ideal att sträva mot opartiskhet och objektivitet som forskare.

³ Ibid. s. 466-467

⁴ Svenning C, *Metodboken*, s. 12

⁵ McNebb E. D, *Research methods for political science* s. 73

⁶ <http://fek.uu.se/Exawebb/kallkritik.htm>

2.3 Felkällor

Det finns alltid vissa felkällor att ta hänsyn till. Dessa kan misstyda hela kedjan från teoribildning till insamling vidare till bearbetning av data, analys och till sist slutsatsen. Bland dessa felkällor finns.

Urvalsrelaterade fel, det betyder att fel grupper, organisationer eller avsnitt har undersökts.

Kodningsrelaterade effekter, kodarrelabilitet vilket innebär att olika människor tolkar ett visst material olika.

Analysrelaterade effekter, felslut är något som kan drabba analysen och slutsatsen om man inte är noga med att sätta upp en korrekt frågeställning. Detta kan uppstå då feltolkning av data föreligger (analystekniskt felslut) eller då det förekommer brist på överensstämmelse mellan frågeställning alternativt teori och analysnivån (teoretiskt felslut).⁷

3 HISTORISK ÖVERBLICK

När de allierade styrkorna intog Frankrike i juni 1944 visste man att nederlaget för Tyskland kunde skyntas vid horisontens kant och att Japans fall inte låg långt efter. Roosevelt och hans kollegor förutspådde med självsäkerhet att de efter kriget skulle framstå som den mäktigaste makten på jorden. Denna gång skulle man skapa en världsordning uteslutande baserat på amerikanska intressen, vilket skulle öka dess rikedom och makt, samt att de fick möjlighet att predika sina värderingar till jordens alla hörn. USA skulle förse världen med ett ledarskap som skulle implementera liberal internationell ekonomi, baserat på frihandel och en stabil växelkurs. Man skulle förse världen med ett ledarskap som höjde levnadsstandarden för alla överallt, men framförallt skulle man förse världen med ett ledarskap som förhindrade Tyskland och Japan att återuppstå i sin forna kraft, samt förhindra alla andra stater att försöka överträffa Hitlers politiska förehavanden.⁸

Med en stark hemma opinion, som krävde »bring the boys back home« och låt Förenta Nationerna oroa sig för världsfreden, ställdes man inför ett nytt dilemma. Ett antal miljoner unga män friställdes från sin militära tjänstgöring i en av världshistoriens största demobiliseringar och det blev skrämmande uppenbart för Washington i vilken

⁷ Svenning C, *Metodboken*, s. 155, 201-203

⁸ Cohen I. W, *The Cambridge history of American foreign relations* s. 3

prekär situation man befann sig i. Inte nog med att kvinnorna, som nu förvärvsarbetade i stor utsträckning, tenderade att stanna hemma, många afro-amerikaner tvingades också att lämna sina arbeten till förmån för hemvändande krigshjältar. Men det som bekymrade 1600 Pennsylvania Avenue mest var dock att när navigatörer lämnade sina skepp, när stridsvagnsförare lämnade sina positioner eller när markpersonal försvann från flottiljerna, blev det som var kvar av det militära maskineriet var inte ens summan av dess delar.

Ganska snart insåg man också att man måste med militär trupp ockupera Tyskland och Japan för att passivisera och korrigera dessa länder och dess invånare. I samband med detta tillkom en ganska så stor civil-militär administration som skulle bistå dessa trupper.⁹

USAs närvaro i Europa, och att de förfogade över kärnvapen, oroade Sovjet. Att sedan Truman hade blivit president spädde förstås på föraktet mot USA. Som senator föreslog han att när Tyskland invaderade Ryssland skulle »vi hjälpa Ryssland om vi såg att Tyskland skulle vinna, men om vi såg att Ryssland tenderade att vinna skulle vi hjälpa Tyskland genom att döda så många ryssar som möjligt«¹⁰ De såg USAs ökning av säkerhet som på marginalen en förminskning av deras egen. Detta ledde till att man bl. inte ville dra bort sina styrkor från Iran och att man försökte pressa Turkiet att göra mindre justeringar på sitt territorium så att Moskva fick tillgång till Medelhavet. USA försökte att stabilisera och behålla det övertag som man hade.

Vid det första mötet i säkerhetsrådet i januari 1946, varnade USA Sovjet att fortsätta sin militära närvaro i Irak. Sovjet förstod intuitionen i USAs varning och drog sig tillbaka. I samband med att Sovjet pressade Turkiet beordrade Truman U.S.S. *Franklin D. Roosevelt*, som då var världens största krigsskepp, att bege sig till den nordöstra delen av Medelhavet. Ännu en gång backade Moskva och drog sig tillbaka. För att ytterligare befästa och stärka sin ställning anförde USA ett förslag till Förenta Nationernas Atomenergi Commission att de skulle a) kontrollera atom energi så att dess användning endast var för fredligt bruk, b) förhindra nationer att förskaffa sig atomvapen samt andra s.k. massförstörelsevapen och c) att man skulle tillåta utbyte av vetenskapliga rön men endast för fredfulla syften.¹¹ Detta var den s.k. Baruch plan, som också innehöll en klausul, om den antogs, att den inte var fråga för veto. Detta innebar att USA var det enda land med atomvapen och att man lämnade säkerhetsfrågan om Sovjet Unionen till

⁹ Ibid. s. 25-29

¹⁰ Serfaty S, *American foreign policy in a hostile world – dangerous years* s. 47

¹¹ <http://www.atomicarchive.com/Docs/Deterrence/BaruchPlan.shtml>

Förenta Nationerna, som i mångt och mycket var kontrollerat av USA och dess allierade. Det kom knappast som en överraskning att Sovjet ratade denna plan.¹² President Truman noterade då att så länge man inte kunde komma överens måste USA »ha ett försprång över alla andra motståndare«.¹³ Det var i denna era som Förenta Nationerna skapades och värden gick från ett andra världskrig in i kylan av det kalla kriget.

4 GENERALSEKRETERAREN

Vid en tidpunkt när andra världskriget rasade som värst, var grundarna till FN tvehågsna till vilken roll som generalsekretären skulle anta. Trots detta var man enig om att generalsekretären skulle få mandat att gå bortom de rent administrativa uppgifterna för att om möjligt, ge en viss politisk dimension till det högsta civila ämbetet i världen. Generalsekretären innehar det högsta civila ämbetet inom det internationella samhället och skall ta i beaktning alla 191 medlemmars staters intressen. Generalsekretären mandat bygger på idealism och saklighet enligt FN-stadgan och är begränsad via pragmatisk nationell suveränitet av medlemsländerna.¹⁴

Generalsekreterare utses av generalförsamlingen på rekommendationer av säkerhetsrådet och är den enda FN ämbetsman som påtalas i stadgan. Rollen som generalsekreterare är central både på det politiska och inom det administrativa livet i organisationen, samt att den symboliserar den högsta civila tjänstemannen. Men inte bara det, generalsekretären symboliserar också, trots att Förenta Nationerna består av oberoende suveräna stater, ett kollektiv som utgörs av summan av alla stater. Generalsekretären skall stå för, mer än någon annan, Förenta Nationerna som helhet. Han/hon måste förkroppsliga idén och principerna bakom stadgan för vilket organisationen söker stöd.¹⁵

4.1 Det mest omöjliga jobb på jorden

Som FN:s förste generalsekreterare fick Trygve Lie den smått gedigna uppgiften att lotsa världens länder genom efterkrigstidens stapplande steg mot fred. Det dröjde dock inte länge innan han fick smaka på vad det innebar att ställas mellan två supermakter

¹² Cohen I. W, *The Cambridge history of American foreign relations*, s. 32

¹³ Serfaty S, *American foreign policy in a hostile world – dangerous years*, s. 69

¹⁴ Maynes C W, Williamson R S, *U.S. foreign policy and the United Nations system*, s. 22

¹⁵ Maynes C W, Williamson R S, *U.S. foreign policy and the United Nations system*, s. 212-213

som gjorde allt för att kvarhålla eller om möjligt öka sin kontroll över världens länder i allmänhet och FN i synnerhet.

Efter att namn som Dwight Eisenhower och Laster Pearson hade blivit nedröstade stod det fullständigt klart att den person som skulle väljas till Förenta Nationernas förste generalsekreterare var någon som de båda supermakterna kunde enas om. Det handlade inte längre om någon med kvalifikationer eller goda ledaregenskaper, allt detta blev av sekundär prioritet. Nu sökte man någon som de båda supermakterna kunde acceptera, någon med lägsta gemensamma nämnare. Valet föll på den norske utrikesministern Trygve Lie.¹⁶

Utöver svårigheter med att etablera en permanent hemvist för FN, rekrytera kompetent personal och utveckla rollen som generalsekreterare, drabbades också säkerhetsrådet av antagonism i form av kalla kriget.

Denna antagonism tog sin första utformning i frågan gällande Sovjetunionens vara eller inte vara i Iran. Sovjet lovade att dra tillbaka sina trupper från Iran inom en snar framtid. USA, tillsammans med sina allierade, ansåg att frågan skulle upp till diskussion i säkerhetsrådet. Lie befann sig nu i en delikat situation. I stadgan fanns det inga reella riktlinjer för hur en fråga fick ställas eller vad för fråga som fick ställas. Lie gjorde den bedömningen, efter att ha talat med Sovjet och Iran, att frågan inte skulle upp på dagordningen, detta till USAs stora förtret. Lie resonerade så att om en fråga mellan två opponerande parter kunde lösas på tu man hand, fanns det ingen anledning för FN att agera.¹⁷ »*If both Iran and the U.S.S.R. agreed that their quarrel had been resolved, the Security Council should not indicate the contrary.*«¹⁸

Det första större misslyckandet för FN och generalsekreteraren kom i mitten av 1948. I slutet av november 1947 antog generalförsamlingen en proposition rörande Palestinakonflikten. Den gick i grova drag ut på att skapa en tvåstatslösning för den arabiska och judiska befolkningen, där områdena runt Jerusalem och Betlehem skulle stå under internationellt mandat. Denna fördelningsplan skulle enligt generalförsamlingen implementeras av den dåvarande auktoritären i området, England. Men England hade inga sådana föresatser utan i maj 1948 övergav man sitt koloniala styre i området. Nästan samtidigt bröt stridigheter ut mellan judar och araber. I samband med generalförsamlingens beslut rörande tvåstatslösningen, hade man också bildat en

¹⁶ Maynes C W, Williamson R S, *U.S. foreign policy and the United Nations system*, s. 216

¹⁷ Cordier W A, Foote W, *Public Papers of the Secretaries-General of the United Nations Vol.1 Trygve Lie*, s 39

¹⁸ Lie T, *In the Cause of Peace*, s. 80

kommission med särskilt ansvar för området. Denna kommission, som låg under Lies ansvar, utarbetade en strategi ifall stridigheter skulle uppstå i området och man gjorde klart att säkerhetsrådet kunde agera, med alla till buds ställda medel under stadgan, för att försäkra sig om fred och säkerhet i området.

Men när säkerhetsrådet träffades i början av februari gjorde USA vissa antydningar om att de inte ansåg säkerhetsrådet ha dessa befogenheter och den 19 mars deklarerade USA att de helt och hållet tog avstånd från generalförsamlingens fördelningsplan och att de inte hade för avsikt att skicka trupper till området om så skulle behövas. Nu var Trygve Lie så besviken på resultatet att han diskuterade sin avgång med USAs och Sovjets FN-ambassadörer. De båda avrådde honom från en sådan aktion och de båda länderna ombad honom att kvarstå som FNs generalsekreterare.

England fortsatte att dra tillbaka sina styrkor och administrativ personal och den 15 maj 1948 hade all kolonial personal lämnat området. Vid midnatt mellan den 14 och 15 maj proklamerade staten Israel sin självständighet och kort därefter erkände USA Israel som en självständig stat, varpå Sovjet gjorde det samma.¹⁹

Nästa stora utmaning för Lie kom på våren 1950. Sovjetunionen hade tidigt på våren lämnat säkerhetsrådet och det stod nu under amerikanskt envælde. För att inte helt lämna FN till sitt öde, vilket man hade gjort i många andra frågor, valde Truman att gå via säkerhetsrådet. Samma dag som Nordkoreanska trupper passerade den 38:e breddgraden, röstade säkerhetsrådet igenom en resolution där man fördömde denna handling och där man gav klartecken för en allierad styrk under amerikanskt befäl att pressa tillbaka de nordliga angriparna.²⁰

Efter Lies ställningstagande i frågan kring Korea beslutade Sovjet att lägga in sitt veto mot Lies andra period som generalsekreterare. Vid samma tidpunkt bedrev den amerikanske senatoren Joseph McCarty en hetsjakt på kommunister i USA och inom det paralyserade FN fann han goda jaktmarker på misstänkta bland FN-sekretariatets amerikanska medlemmar. Lies försök att hantera denna situation renderade inte bara i kritik från USA utan också ett minskat förtroende från sekretariatets egen personal.²¹

19 Cordier W A, Foote W, Public Papers of the Secretaries-General of the United Nations Vol.1 Trygve Lie, s.105-07

20 Serfaty S, American foreign policy in a hostile world, Dangerous Years, 117-18

21 Ask S, Mark-Jungkvist A, Freden som äventyr Dag Hammarskjöld och FNs framtid, s.14

I sitt avslutningstal till generalförsamlingen säger Trygve Lie att *»om jag har gjort misstag, hoppas jag ni förlåter mig, jag kommer i alla fall att förlåta er«*.²² Trygve fortsatte att vara involverad i Norsk och internationell politik efter sin tid i FN. Han avled den 30 december 1968 efter en hjärtattack. Han blev 72 år gammal.

4.2 En påve utan kyrka

För USA var Hammarskjöld helt okänd och man hade inte stora förhoppningar på att han, en byråkrat från Sverige, skulle kunna förbättra relationen mellan de båda blocken. USA ändrade snart uppfattning, efter att Hammarskjöld lyckades förhandla fram en frigivning av de tillfångatagna amerikanska militärerna med Kina. Genom diplomatins vägar och med hjälp av den amerikanske presidenten Eisenhower fann FN en möjlighet att skilja de båda stridande parterna åt som var involverade i konflikten på Sinaihalvön och runt Suezkanalen. Efter att ha blivit omvalt koncentrerade sig Hammarskjöld mesta delen av sin tid på konflikten i Kongo. Samma konflikt som också kostade hans liv.

Tidigt en morgon ringer Stockholms korrespondent från Associated Press och meddelar att Dag Hammarskjöld, som då jobbade som konsultativt statsråd för den sittande socialdemokratiska regeringen, var nominerad till posten som FN generalsekreterare. Dag svarade att reporterens klocka måste gå före, det är inte första april ännu. Men det var inte ett aprilskämt. Efter att Lie hade blivit bojkottad av Sovjetunionen var generalsekreterarskapet uppe för andra gången i organisationen historia. Efter viss besvikelse eller kanske snarare frustration av Lies engagemang sökte de fem stora en mer subtil ämbetsman som inte i för stor grad engagerade sig i länders suveränitet. Efter stora svårigheter och utdragen förhandlingsprocess enades säkerhetsrådet om att nominera Dag Hammarskjöld till generalsekreterare. Han var på intet när någons förstahandsval och var för USA en helt okänd utländsk ämbetsman. Den 31 mars 1953 valde generalförsamlingen Hammarskjöld att efterträda Lie.²³

De frostiga relationer mellan USA och Sovjet, som Lie lämnade efter sig, var ett prioriterat område för Hammarskjöld att tina upp. Hans första besök i Washington togs inte på särskilt stort allvar. Man var tydligt irriterad på hans egna idéer om rätt och orätt och hans tid med president Eisenhower begränsades till en knapp timma. Allvarliga problem som Korea diskuterades inte och Hammarskjöld lämnade Washington utan illusioner om sin ställning i USAs huvudstad. Men USAs attityd mot FN förändrades efter att Hammarskjöld, via sitt intellekt och diplomatiska skickligheter, lyckats att få

22 Cordier W A, Foote W, Public Papers of the Secretaries-General of the United Nations Vol.1 Trygve Lie, s. 515

23 Ask S, Mark-Jungkvist A, Freden som äventyr Dag Hammarskjöld och FN:s framtid, s. 14-15

generalförsamlingens fulla stöd för ett samlat grepp om problemen inom sekretariatet och vid generalförsamlingens möte den 8 december 1953 föreslog president Eisenhower att FN skulle få i uppdrag att utveckla atomenergins fredliga användning, vilket betydde ett nytt och betydelsefullt redskap för FN i att skapa en avspänning mellan supermakterna.²⁴

I slutet av 1954 sattes Hammarskjölds diplomatiska skickligheter på prov av generalförsamlingen. USA hade begärt hjälp av FN att förhandla med Kina rörande de amerikanska krigsfångar som Kina hade. Detta i sig var en svår uppgift, men för att ytterligare försvåra situationen beslutade samma generalförsamling att inte ta upp frågan om Kinas medlemskap i FN. Vid det här tillfället var regeringen av Republiken Kina medlem men inte Folkrepubliken Kina. Detta försvårade givetvis förhandlingarna eftersom det var med representanter från Folkrepubliken som Dag skulle förhandla. USA hade under sommaren på egen hand försökt förhandla med den kinesiska kommunistdelegationen vid Genèvekonferensen utan resultat. I slutet av november meddelade Pekingradion att 13 amerikaner hade befunnits skyldiga till spioneri av en militärdomstol och dömts till frihetsstraff från fyra år till livstid. Efter ett antal korrespondenser med Premiärminister Chou En-lai i Peking svarade Kina att *»i fredens och den internationella avspänningens intresse är jag beredd att ta emot er i vår huvudstad Peking...«*.²⁵

Den 5 januari 1955 landade Hammarskjöld i Peking och efter ett kort lunchbesök hos den svenske ambassadören mötte generalsekreteraren med Chou En-lai. Dag ville inte på något sätt ifrågasätta den kinesiska domstolens suveränitet utan endast framföra att de tretton amerikaner, som tillhörde den 13:e amerikanska flygeskaderns underhåll och förbindelseflottilj, faktiskt stod under FN-kommando. Efter att Hammarskjöld lämnat Peking fortsatte brevväxlingen under våren 1955. Sin femtioårsdag firade Hammarskjöld vid sin stuga i Löderup i Skåne. Samma dag meddelar Chou En-lai att *»Kinas regering har beslutat att frige de fångna USA-flygarna och att upprätthålla vänskapen med Hammarskjöld samt gratulerar Hammarskjöld på sin femtioårsdag«*. Efter frigivningen förändrades hans relation med USA till det bättre Han fick ett generöst erkännande av Eisenhower och en ökad respekt och förståelse från amerikansk sida.²⁶

²⁴ Urquhart B, *Dag Hammarskjöld*, s. 74

²⁵ Urquhart B, *Dag Hammarskjöld*, s. 100

²⁶ Urquhart B, *Dag Hammarskjöld*, s. 103-26

På sommaren 1956 var nästa kris under uppsegling. Västländerna avbröt den utlovade finansieringen av Assuandammen i Egypten. Detta pga. att det hade framkommit att Sovjetunionen hade, via Tjeckoslovakien, distribuerat vapen till Egypten. Som ett svar på den avbrutna finansieringen av dammen, förstatligade Egypten Suezkanalen. I oktober invaderade Israel Sinaihalvön för att som de sa »*eliminera terrorist läger*«. Två dagar senare, tillsammans med Israel, gav England och Frankrike Egypten och Israel ett ultimatum att dra tillbaka sina trupper från området runt Suezkanalen. Detta skedde inte och utan förvarning började England och Frankrike att bomba Egyptiska flygfält i området. Detta kom som en total chock för USA och övriga västallierade. Lika chockad blev FN och Dag Hammarskjöld.²⁷

Under hela hösten hade förhandlingar pågått mellan FN och Englands, Frankrikes och Egyptens utrikesministrar om situationen runt Suezkanalen och vissa framsteg hade gjorts. Det är därför förståligt att invasionen kom som en kalldusch och att Hammarskjöld fann det svårt att tro att två permanenta medlemmar i säkerhetsrådet, de två västeuropeiska länder som han mest beundrade och som enligt hans uppfattning representerade den europeiska civilisationens bästa traditioner, kunde göra sig skyldig till en sådan lågklassig föreställning. USA begärde genast ett möte med säkerhetsrådet där man presenterade en resolution angående den uppkomna situationen. England och Frankrike gjorde mycket tydligt klart att de inte tänkte låta någon FN-resolution intervensera i deras intressen, därav deras veto mot nämnda resolution.²⁸

Den jugoslaviske representanten i FN, påhejad av bl. USA och Sovjet, använd sig nu av en tidigare resolution från 1950. Denna resolution, 377, gjorde det möjligt att hänskjuta en fråga från säkerhetsrådet till generalförsamlingen om låsningar i säkerhetsrådet gjorde det omöjligt för dem att utöva sin uppgift att garantera fred och säkerhet. Generalförsamlingen gav Hammarskjöld i uppdrag att lösa konflikten. Tillsammans, och mycket tack vare, den kanadensiska diplomaten Lester Pearson utarbetade sekretariatet en plan för krisen runt Suezkanalen. Det var ett djärvt förslag som aldrig tidigare hade prövats. Man föreslog ett skapande av en fredsstyrka som skulle hålla de stridande parterna isär. För att England och Frankrike inte skulle tappa anseende inom den internationella familjen bad man om eldupphör och att Israel och Egypten skulle godkänna att FN placerade en fredsstyrka runt Suezkanalen och på Sinaihalvön. Förbindelserna med Israel skedde genom den amerikanska presidenten Eisenhower pga. de frostiga relationerna mellan Israel och FN. Ganska omgående lyckades man

²⁷ Urquhart B, *A Life in Peace and War* s. 131-32

²⁸ Urquhart B, *Dag Hammarskjöld*, s. 165

förhandla fram en fredsöverenskommelse och ett tillbakadragande av engelska, franska, egyptiska och israeliska trupper i området. Den nyinrättade fredsstyrkan, United Nations Emergency Force, kom att verka i området från 1957 till i maj 1967 då sexdagarskriget inleddes.²⁹

Den 26 september 1957 omvaldes Hammarskjöld till generalsekreterare av en enhällig generalförsamling och han lovordades i de efterföljande hyllningstalen från den allra minsta av stater till de mest inflytelserika.³⁰

Det som upptog resten av Dag Hammarskjölds tid var krisen i Kongo. Kongo blev en självständig stat den 30 juni 1960, från att ha varit en koloni till Belgien. Praktiskt taget på en gång bröt stridigheter ut mellan den kongolesiska armén och belgiska trupper. Dessutom förklarade provinsen Katanga sig som självständig. Nästan omgående bad den kongolesiska regeringen om militär hjälp från USA men president Eisenhower nekade och sände dem vidare till FN. Den 13 juli antog säkerhetsrådet en resolution om att skicka en fredsbevarande styrka till Kongo.³¹

Hammarskjölds opartiskhet uppskattades inte av USA. Hammarskjöld drev en linje om ett enat Kongo medan USA förespråkade en tvåstatslösning. Detta irriterade också premiärminister Lumumba, som var den som hade frågat efter amerikanskt stöd från första början men blev nekad. Han vände nu sig till Sovjetunionen för att söka stöd där, vilket han också fick. De USA-uppbackade Katanga-företrädarna tog Lumumba tillfånga och avrättade honom, trots att FN bevakade området, den 17 januari 1961. Kort därefter installerades Kennedy som ny president i USA och kongopolitiken ändrades så att man som FN förespråkade ett enat Kongo.³²

I början av september 1961 ljusnade utsikterna för att få en fredlig lösning på konflikten. Utbrytarstaten Katangas företrädare Tshombe hade gått med på att inleda samtal med generalsekreteraren om en ev. tillkommande fredsförhandlingar. På väg till Ndola, där mötet skulle hållas, kraschade planet och samtliga passagerare och besättningsmän dödades och där en av passagerarna var Dag Hammarskjöld.³³

²⁹ Urquhart B, *A Life in Peace and War* s. 133-36, se också, Urquhart B, *Dag Hammarskjöld* s. 173

³⁰ Urquhart B, *Dag Hammarskjöld*, s. 237

³¹ Urquhart B, *A Life in Peace and War* s. 145-146

³² Ask S, Mark-Jungkvist A, *Freden som äventyr Dag Hammarskjöld och FN:s framtid*, s. 160

³³ Urquhart B, *Dag Hammarskjöld*, s. 539-540

4.3 Det mest varierande, intressanta och utmanande jobbet på jorden

U Thants första år som generalsekreterare blev förhållandevis lugnt men han blev snart satt på prov i och med att USA fann en Sovjetisk missilbas på Kuba. Detta blev inte den enda gång som U Thant fick medla i konflikter som hade sitt ursprung i rivaliteten mellan USA och Sovjetunionen. Nästa konflikt blev Vietnam och därpå kallades hans uppmärksamhet mot den eskalerande schismen mellan Egypten och Israel angående Sinaihalvön och Suezkanalen. Bland det sista som U Thant gjorde var att se till så att Folkrepubliken Kina kom med som medlem i FN, detta till USAs stora förtret.

»Dags plan kraschade nära Ndola, han är död, alla är döda.« Till det telefonsamtalet vaknade U Thant när NBC FN-korrespondens ringde för att berätta den tragiska nyheten tidigt på morgonen den 18 september 1961. Nu började processen med att välja en ny generalsekreterare. Sovjetunionen föreslog en *trojka*, som innebar att man skulle ha tre generalsekreterare en från öst, en från väst och en från icke allierade länder. Detta förslag förkastades helt från amerikansk och brittisk sida. Förhandlingarna forsskred, varpå man enades om att generalsekreteraren skulle utse speciella rådgivare från vardera sidan blocken och från icke allierat håll. Man var förhållandevis eniga om att generalsekreteraren den här gången skulle komma från *afro-asiska* delen av världen och första förslaget var Mongi Slim från Tunisien. Att ha en arab som generalsekreterare var USA och Israel starkt emot och Sovjet tyckte att han var för mycket pro-väst. Förslaget att nominera U Thant föll i god jord hos de flesta av säkerhetsrådets medlemmar. Frankrike uttryckte sina reservationer pga. att han inte talade franska och kallade Thant för »*too short*« med implikationen av att han inte nådde upp till den standard man kunde förvänta sig av en ledare. U Thant svarade att »*jag är längre än Napoleon, som för övrigt inte talade engelska.*« Den 3 november rekommenderade säkerhetsrådet generalförsamlingen att välja U Thant och samma eftermiddag valdes den 52-årige burmesiske diplomaten till FNs tredje generalsekreterare.³⁴

Drygt ett år efter sin tillträdelse satte Thants diplomatiska kunskaper på prov. Den 22 oktober talade en mycket pressad amerikansk president till nationen och förklarade att Sovjet höll på att bygga en uppskjutningsramp för missiler på Kuba. Samtidigt deklarerade Kennedy att USA efterfrågade ett krismöte med FNs säkerhetsråd. Säkerhetsrådet möttes på torsdagen den 23 utan att nå något konkret förslag. U Thant tog då kontakt med både Khrushchev och Kennedy, som han kände mycket väl sedan ett tidigare möte med denne under sensommaren 1962. Han bad Sovjet att dra tillbaka all verksamhet på Kuba och kalla tillbaka de skepp som nu var på väg till Kuba med

³⁴ Nassif R, *U Thant in New York 1961-1971. A portrait of the Third Secretary-General*, s. 5-9

material. Samtidigt bad han Kennedy att avbryta den blockad som den amerikanska flottan hade inlett mot sovjetiska fartyg på väg till Kuba. Khrushchev svarade nästkommande dag att han välkomnade generalsekreterarens initiativ, medan Kennedy var mer återhållsam och svarade att USAs FN-ambassadör Stevenson var beredd att fortsätta diskussionerna. Thant vände sig då till Castro på Kuba och bad honom att avbryta byggnationen av missilrampen. Castro svarade med att generalsekreteraren var välkommen till Kuba för att diskutera saken närmare. När Thant kom till Kuba hade USA och Sovjet enats om att Sovjet backade i frågan om en missilbas på Kuba medan USA lovade att lyfta handelsblockaden. Detta retade Castro som såg det som ett intrång i den nationella suveräniteten. Den sovjetiska ambassadören på Kuba tillsammans med en sovjetisk general, besökte Thant i Havanna för att försäkra för generalsekreteraren att nedmonteringen av missilrampen redan påbörjats. Krisen löstes i och med att Sovjetunionen bortforslade sina missiler från Kuba och USA släppte på det flottembargo som de hade inrättat.³⁵

U Thant avhöll sig från att kommentera Vietnamkriget fram till våren 1964 då han refererade till konflikten som »*the cruel, bloody senseless conflict*«. I augusti samma år föreslog Thant att representanter för den amerikanska och sovjetiska regeringen skulle träffas i hemlighet för att överlägga om hur man skulle uppnå fred i Vietnam. President Ho Chi Minh ställde sig positiv till förslaget om att FN gick in och medlade. Från amerikanskt håll lät höras att man inte trodde mötet kunde hållas hemligt och att det kunde skada Syd Vietnam. Vid ett senare tillfälle fick U Thant reda på att förslaget hade stannat hos utrikesministern och aldrig nått president Johnson. Generalsekreteraren fortsatte att odla sina kontakter med representanter från Nord Vietnam under de kommande åren. I februari 1967, i indiska New Delhi, mötte U Thant med generalkonsuln av Hanoi där han framförde Nord Vietnams önskan om att träffa Washington, men endast under det villkor att amerikanerna slutade upp med bombräderna mot Nord Vietnam. U Thant träffade president Johnson och han annonserade att bombningarna skulle upphöra och samtal skulle inledas. Dessa samtal varade i fem år och en gemensam överenskommelse om vapenstillestånd träffades i Paris mellan president Nixon och utrikesminister Kissinger på ena sidan och representanter från Hanoi på den andra.³⁶

Under hösten 1966 diskuterade U Thant med sina närmaste rådgivare om att inte ställa upp för omval. Han övertalades dock och i december samma år förnyades hans

³⁵ Urquhart B, *A Life in Peace and War* s. 192-193

³⁶ Nassif R, *U Thant in New York 1961-1971. A portrait of the Third Secretary-General*, s. 49-55

förtroende som generalsekreterare för FN. Knappt ett halvår senare fick han följande meddelande från det Egyptiska försvarshögkvarteret. »*For the sake of complete security of all UN troops which install observation posts along our borders...that you issue your orders to withdraw all these troops immediately.*« Efter många turer med den Egyptiska regeringen beslutade Thant att återkalla United Nations Emergency Force som hade installerats för att hålla Israel och Egypten isär. Styrkan var helt och hållet placerad på egyptisk mark och där av hade Egypten all auktoritet om styrkans vara eller inte vara. Israel var kritisk till tillbakadragandet men på förfrågan av Thant om att omdirigera styrkan till israelisk mark fick han inget gehör. Ett dödläge i säkerhetsrådet rådde trots idoga försök till framgång, både av generalsekreteraren och andra medlemmar i säkerhetsrådet. I juni samlades generalförsamlingen till en extrainkallat *Special Emergency Session* där ett stort antal regeringsföreträdare deltog. USA ansåg inte nödvändigheten av att skicka president Johnson utan sände sin ordinarie FN-ambassadör som sin regeringsföreträdare. Av detta möte kom intet och det var inte förrän Israel stod vid kanten av Suezkanalen som Egypten erkände sig besegrade och bad om hjälp från FN. Sent på hösten kom USA och Sovjet överens om att återsända ärendet till säkerhetsrådet och tillsammans med Egypten föreslog man att ett speciellt sändebud skulle etableras och skickas till området. U Thant utsåg Sveriges ambassadör i Moskva att försöka skapa fred i området. Trots idoga försök var det inte förrän president Jimmy Carter 1978, inbjöd president Anwar Sadat av Egypten och president Begin av Israel till Camp David som en konvention kallad *framework for peace* kunde undertecknas.³⁷

Kontakterna mellan Folkrepubliken Kina och U Thant hade alltid varit goda. 1971 kom en vändpunkt för FN och dess relation till Folkrepubliken Kina. På sommaren annonserade president Nixon att han tänkte besöka Folkrepubliken Kina. Detta var ett drag av utrikessekreteraren Henry Kissinger för att bland annat underlätta samtalen gällande Vietnam i Paris, men också för att reta Sovjet. Uppmuntrad av denna utveckling föreslog U Thant att bereda möjligheter för Folkrepubliken att ingå i generalförsamlingen som den enda legala representanten för Kina. Amerika röstade givetvis nej till detta förslag men de totala röstesiffrorna blev 76 för, 35 emot och 17 frånvarande. Ambassadören för Tanzania bröt ut i en glädjedans till USAs stora förtret. Han var senare föreslagen till generalsekreterare men blev nedröstad via amerikanskt veto.³⁸

³⁷ Nassif R, *U Thant in New York 1961-1971 A portrait of the Third Secretary-General*, s. 72-87

³⁸ Nassif R, *U Thant in New York 1961-1971 A portrait of the Third Secretary-General*, s 111-115

U Thant hade tidigare gjort klar, efter en lång tid av sjukdom, att han inte tänkte ställa upp för ytterligare en period utan lämnade posten som generalsekreterare vid juletid 1971. Tre år senare avled han i cancer. U Thant blev 65 år gammal.³⁹

4.4 Det innefattar människans högsta strävan och dess djupaste skröpligheter

Waldheim var inte någons favorit men han var allas svar på en kompromiss. Waldheim blev generalsekreterare när kalla kriget var som mest kylslaget och hans period vid sekretariatet blev allt ifrån lättarbetat. USA krävde en kraftig reduktion av sitt bidrag till FN och Waldheims tvivelaktiga förflutna inom nazismen gjorde hans relationer till Israel frostiga. Mycket som förväntades skötas av FN hamnade nu i USAs händer och den enda riktiga ljuspunkt under Waldheims styre var utrotningen av smittkoppor.

Det var ganska uppenbart att U Thant inte skulle ställa upp för omval för ytterligare en period som FN generalsekreterare. Han led av kraftiga magsår och efter en tids semester, av hälsoskäl, meddelade han den 18 januari 1971 att han inte kandiderare till nämnd post.

Proceduren att välja Kurt Waldheim var en aning komplicerad och ingen av medlemmarna i säkerhetsrådet hade honom som första namn. Snarare var det så att han fanns med lite längre ned i listorna men det visade sig att han blev vald genom minsta gemensamma nämnaren. USA hade finländske Max Jakobson som sin kandidat medan Ryssland förespråkade omval på U Thant. När rösterna väl var räknade fann man att den argentinska kandidaten Ortiz de Rozas utkom med flest ja röster. Men efter Sovjets veto mot Rozas var, den då 64-årige österrikiske diplomaten, Waldheim den kandidat som fått flest röster. Den 21 december 1971 biföll generalförsamlingen enhälligt säkerhetsrådets nominering och Kurt Waldheim valdes till FN:s generalsekreterare.⁴⁰

När Waldheim intog trettionde våningen på East River Bank befann sig FN i en ekonomisk kris. Sovjet och Frankrike vägrat att betala de tidigare genomförda fredsoperationerna och detta hade satt FN på ruinens brant. En special kommitté bildades för att få bukt med underskottet och USAs president Nixon lovade »full support«. Men tongångarna på hemmaplan var annorlunda. En opinionsundersökning visade att en överväldigande majoritet av amerikaner var för en reduktion av USAs bidrag till FN. Kurt Waldheims kritik mot USAs agerande i Vietnam spädde på misstron mot FN och i en omröstning i representanthuset röstade man för en sänkning av USAs bidrag från 31.5 % till 25 % av FN:s totala budget. Efter stark lobbying från

³⁹ <http://www.un.org/Overview/SG/sg3bio.html> 070101

⁴⁰ Ryan D J, *The United Nation Under Kurt Waldheim, 1972-1981* s. 6-7

amerikanskt håll röstade även FNs generalförsamling, trots starkt motstånd från Sovjetunionen, för att sänka USAs andel till 25 % så snart det var ekonomiskt möjligt.

Mellan åren 1972 – 1973 var det få, om ens någon, som tog FN på allvar. Trots att Waldheim presenterade sin agenda för FN så hade den lite effekt på realpolitiken och då i första hand öst-väst rivaliteten. I maj 1972 besökte USAs president Nixon Moskva och blev därigenom den förste amerikanske presidenten att besöka Sovjets huvudstad. USA och Sovjet var båda eniga om att man var tvungna att samarbeta. Inom loppet av ett år kom man överens om de s.k. *Arms Limitation Treaty*, *The international Institute of Applied Systems Analysis* samt att man kom överens om att kraftigt utöka handelsutbytet med varandra. FN spelade en mycket marginaliserad roll i dessa samtal och frågan om fred och säkerhet låg i bilaterala samtal mellan supermakterna.⁴¹

Under sommaren 1973 eskalerade krisen kring Sinaiöknen med parterna Israel på den ena sidan och Egypten på den andra. USA hade använt sitt veto för att skydda israeliska intressen och det fanns nu farhågor om att detta kunde utvecklas till en kamp mellan öst och väst. Waldheim hade ännu inte besökt detta område sedan sin tillträdelse som generalsekreterare och beslöt nu att gästa området och om möjligt, utarbeta en fredsplan genom den s.k. tysta diplomati. Relationen mellan Israel och FN hade alltid varit spänt och att Waldheim var generalsekreterare gjorde inte saken bättre. Det hade framkommigt att han hade ett tvivelaktigt förflutet under andra världskriget genom ett visst samröre med naziströrelsen. Detta var givetvis en kvarnsten runt halsen var gång Waldheim mötte med israeler. Dessutom hade FNs sändebud i regionen rekommenderat Israel att återlämna de landområden man intagit under 6 dagars kriget 1967.⁴²

Som avslutning på besöket i Israel bjöd dåvarande premiärminister, Golda Meir, på middag i Jerusalem. Drygt 200 gäster var, till Waldheims stora förvåning, inbjudna och vid sitt tacktal råkade han säga att »*jag är väldigt glad att få ha varit i er vackra huvudstad*«. I och med detta brände han alla broar till arabvärlden. Att kalla Jerusalem för Israels huvudstad var en skymf mot arabvärlden som ansåg att staden låg på ockuperat territorium. Detta sammantaget gjorde att hans försök till tyst diplomati som konfliktlösande strategi inte lyckades.⁴³

Eftersom FN nu inte hade någon auktoritet i området och tendenser fanns att det kunde utveckla sig till en konflikt mellan USA och Sovjetunionen, skickade President Nixon

⁴¹ Ryan D J, *The United Nation Under Kurt Waldheim, 1972-1981* s. 22-26

⁴² Urquhart B, *A Life in Peace and War* s. 234-35

⁴³ Ryan D J, *The United Nation Under Kurt Waldheim, 1972-1981* s. 37-38

sin utrikesminister Henry Kissinger till Moskva för samtal med Sovjets högsta ledning. Som ett resultat av dessa samtal kunde man i säkerhetsrådet, den 22 oktober, anta resolution 338 som propagerade för ett omedelbart vapenstillestånd. Detta skedde ganska omgående men redan den 24 oktober attackerade israeliska styrkor egyptiska ställningar. Egyptens president Anwar Sadat begärde undsättning av sovjetisk militär och förhållandevis stora truppförflyttningar började röra sig mot området. Situationen mellan öst och väst eskalerade och USA, för att visa sina muskler, satte hela sin militära kapacitet under Def Con III, vilket är den högsta beredskapen i fredstid. Den 25 oktober föreslog Jugoslaviens ambassadör Lazar Mosjov, en relativt neutral part mellan öst och väst, säkerhetsrådet att FN skulle skicka en fredsstyrka till Sinai. Arrangemanget av förslaget och den politiska samsynen kring situationen mellan Israel och Egypten hade en tryckventils effekt mellan Nixon och Brezjnev. En fredsbevarande styrka under FN skapades med sitt säte vid Suezkanalen för att överse tillbakadragandet av israeliska och egyptiska styrkor. Detta var ett stort framsteg och bidrog till fredskonferensen i Genève om Israel-Arab konflikten. Efter 40 minuters förhandling ansågs konferensen vara över och den godkända gemensamma kommittén, ledda av USA, skred till verket. Kissinger for från huvudstad till huvudstad och förhandlade med respektive ledare ansikte mot ansikte, vilket aldrig tidigare gjorts. Waldheim blev förpassad till periferin trots att de, från de båda supermakternas sida, använde FN som ett medel för dess strategi.⁴⁴

Allt var inte nattsvart för Waldheim under sin tid som generalsekreterare. I slutet av 1960-talet, på Sovjetunionens inrådan, antog FN ett dekret om att utrota smittkoppor. Denna operation sattes i bruk vid samma tidpunkt som Waldheim blev generalsekreterare. Med hjälp av kraftiga donationer från USA och Sovjet nåddes utmärkt resultat nästan omgående. FN tillsammans med WHO organiserade mer än två tusen epidemiologer som skulle överse jobbet att vaccinera mer än 250 miljoner människor per år och vid slutet av 1970 -talet kunde Waldheim se tillbaka på tio mycket lyckosamma år vad gällande kampen mot smittkoppor. 1977 rapporterades det sista "vilda" fallet av smittkoppor i Afrika. Med gott stöd från USA och Sovjet kunde FN tillsammans med WHO utrota denna oftast dödliga farsot och befria mänskligheten från mycket lidande.⁴⁵

I januari 1977 tog Jimmy Carter hand om huset på 1600 Pennsylvania Avenue och inställningen till FN blev mer tillmötesgående, framförallt mer tillmötesgående mot "tredje världen". I hans tal till generalförsamlingen den 17 mars 1977 lovade han att

⁴⁴ Urquhart B, *A Life in Peace and War* s. 238-40

⁴⁵ Ryan D J, *The United Nation Under Kurt Waldheim, 1972-1981* s. 104-08

USA skulle ta krafttag inom områden som nedrustning, internationellt samarbete, fattigdom, hunger och sjukdomar. Detta mottogs glädjande av alla deltagare vid mötet, men när sedan Carter proklamerade att USA också skulle ta krafttag inom mänskliga rättigheter föll den euforiska stämningen hos ett stort antal delegater. Efter detta tal fanns det inte bara en klyfta mellan öst och väst utan också en klyfta mellan nord och syd. I säkerhetsrådet rådde spänningen mellan USA och Sovjet och i generalförsamlingen jobbade den s.k. 77 gruppen för sydländernas angelägenheter trots att det var nordländerna som stod för notan. Denna spänning paralyserade FN under ett antal år framöver. Jimmy Carter fick överta den medlande rollen som borde ha legat hos FN. Han slöt ett avtal kring Panamakanalen, han förhandlade fram ett fredsavtal mellan Egypten och Israel på Camp David, han träffade en överenskommelse om ett oberoende Zimbabwe och han, efter att FN inte lyckats förhandla med Iran, tog initiativ till en fritagning av de amerikanska soldater som satt fångna i Iran. Denna fritagning misslyckades och Carter fick kraftig kritik av sina egna, men efter idogt förhandlande och ekonomiska sanktioner mot Iran släpptes de amerikanska fångarna.⁴⁶

När Waldheim inte fick nytt förtroende av säkerhetsrådet, efter veto av Kina, efterlämnade han ett FN som var i stort behov av väckelse och en ny anda av optimism.⁴⁷

4.5 I denna ansträngning kommer jag inte att backa

Marginaliseringen av FN hade redan börjat under Pérez de Cuéllar företrädare Kurt Waldheim och det syntes ingen ljusning för FN med den nytilträdde amerikanske presidenten Ronald Reagans hårdnackade utrikespolitik. Under hela Reagan tiden var positionerna låsta i säkerhetsrådet. USA vägrade att ratificera ett antal dekret, en fullständig brist på bilateralt samarbete rådde och den generella tonen mot FN, från USAs sida, var starkt kritisk. Inte förrän i slutet av 1980-talet när George H. W. Bush blev president syntes en ljusning och möjligheter till ett mer koherent säkerhetsråd. FN blev dock ett multilateralt instrument för att genomföra ett unilateralt krig.

Att tro att en ny generalsekreterare skulle bidra till en ny optimistisk anda var en aning förmätet. Javier Pérez de Cuéllar valdes till generalsekreterare under en period då FN var marginaliserat i världspolitiken. Pérez de Cuéllar var intet på långt när

⁴⁶ Ryan D J, *The United Nation Under Kurt Waldheim, 1972-1981* s. 93-118

⁴⁷ Ryan D J, *The United Nation Under Kurt Waldheim, 1972-1981* s. 170

säkerhetsrådets medlemmars favorit utan sedvanligt var det en kompromisspolitik innan man hittade en kandidat vars medgörlighet tillfredställde alla förväntningar.⁴⁸

Ronald Reagan, som just hade övertagit ämbetet som USAs president, gjorde det fullständigt klart var han stod i frågor gällande multilateralt samarbete. Han vägrade att erkänna Law of the Sea Treaty, vilket USA hade jobbat med i ca.10 år. Man attackerade UNESCO och dess verksamhet, även FNs stadgar och Internationella brottmålsdomstolen gick osäkra i den nya ideologiska ordningen. Det verkade som om det var "open season" på allt som andades multilateral och internationellt samarbete under Reagans första år som president. Trots att man under tidigare år hade använt FN och dess generalsekreterare som en bricka i spelet, och i vissa fall som en sista utväg, var inte detta tillräckligt för att övertyga Reagan och hans nyutnämnda FN-ambassadör Jeane Kirkpatrick.⁴⁹

Kirkpatrick och hennes team i FN framförde stark kritik mot organisationen som helhet, men också dess olika special grenar, som de ansåg vara hjälplöst politiserande, byråkratiskt och som i vissa fall gjorde konflikter en björntjänst. Friktioner mellan i första hand USA på den ena sida och Arabgruppen och Afro-Asien blocket på den andra sida gjorde att konflikter som hade ett öst västligt ursprung inte kunde lösas. I sin första rapport skriver Pérez de Cuéllar att »*klimatet är periodvis nära en ny internationell anarki.*« Ett resultat av dessa konflikter är en total frånvaro av nya fredsbevarande insatser från 1978 till 1988.⁵⁰

1987 den 17 september skriver den dåvarande Sovjetiska presidenten Mikhail Gorbachev en mycket kontroversiell artikel i tidningen Pravda. Där proklamerar han Sovjets intresse att stärka FN och rollen som generalsekreterare. Han ger ett dussin förslag på ökat internationellt arbete och han anser att generalsekreteraren skall få en mer central roll i preventiv diplomati.⁵¹

Men redan i oktober året innan var det givande samtal mellan öst och väst i Reykjavik som ledde till ett gemensamt fördrag om begränsningar i och tillbakadragandet av trupper i Europa. Sovjets biträdande utrikesminister Petrovsky påkallade nödvändigheten av att FN agerade i pågående konflikter för att vidmakthålla och stärka

⁴⁸ Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 62

⁴⁹ Urquhart B, *A Life in Peace and War*, s. 326-27

⁵⁰ Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 67-68

⁵¹<http://proquest.umi.com.bibl.proxy.hj.se/pqdlink?index=80&did=15602&srchMode=3&sid=1&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1150805650&clientId=21165&aid=1>
(Foreign Affairs Nov/Dec 1994)

internationell fred och säkerhet. FN fick en riktig skjuts när George H W Bush valdes till president och hans *New world order* dikterade utrikespolitiken.⁵²

Redan 1975 antog generalförsamlingen en resolution angående Västsahara där man propagerade för en självständig stat och där man gav generalsekreteraren i uppgift att vidta nödvändiga åtgärder för att detta skulle vara möjligt. Men inte förrän 1988 fanns det möjligheter för en sådan plan. Pérez de Cuéllar föreslog att Marocko skulle dra tillbaka två tredjedelar av sin ockupations styrka, vilket de gjorde efter lite press från USA, samt att en folkomröstning skulle hållas angående Västsaharas självständighet. Planen godkändes av säkerhetsrådet men har aldrig satts i bruk pga. sekulära interna stridigheter.⁵³

I mitten av 80-talet försökte Pérez de Cuéllar att få ett slut på stridigheterna mellan Iran och Irak. 1984 skickade han en observationsstyrka för att utreda om Irak hade använt kemiska vapen mot civila. USA hade under denna tid allierat sig med Saddam Hussain fram tills det framkom att man även hade skicka vapen till Iran i den s.k. Iran-kontras affären. Trots generalsekreterarens försök rådde det ett dödläge i säkerhetsrådet. I början av 1987 bröts emellertid dödläget och Pérez de Cuéllar bad säkerhetsrådet att koordinera sina influenser i området med honom. I resolution 598 krävde säkerhetsrådet att Iran och Irak skulle inta positioner av eldupphör och samla sig kring förhandlingsbordet. I september samma år besökte generalsekreteraren området under en fyra dagars resa. Trots idogt arbete från Pérez de Cuéllar fortsatte stridigheterna ända fram till 3 juli, 1988 då ett iranskt civilt flygplan sköts ned av amerikanska trupper. Detta gav ett incitament för Iran, som då var hårt pressat av Irak, att förhandla fram en fredsöverenskommelse under FNs överinseende.⁵⁴

År 1978 invaderade Vietnam Kambodja och drev Röda khmererna ut på landsbygden där ett gerillakrig fortsatte. Den vietnamesiska regeringen var understödd av Sovjetunionen och anti-vietnamesiska oppositionsgrupper fick bl. support från Kina och ett antal västerländska stater. Tidigt 1985 besökte Pérez de Cuéllar regionen där han framförde ett antal element som bas för fortsatta fredssamtal. Dessa mottogs med viss optimism men pga. starka influenser, från framförallt de fem permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet, var Pérez de Cuéllars händer bakbundna. Geopolitiska och ideologiska förtecken gjorde det omöjligt för en fredlig uppgörelse i området. I slutet av 80-talet blev regional och internationell politik mer flexibel och parterna var beredda att inta en

⁵² Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 69

⁵³ Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 81-82

⁵⁴ Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 88-90

mer samarbetsvillig natur. Vietnamn såg fram emot ett slut av ockupationen och Sovjet var villiga att reducera sina åtaganden i Vietnam. Den 23 oktober 1991 signerades ett fredsavtal mellan de stridande parterna och den 31 oktober bekräftades avtalet av säkerhetsrådet. FN blev ålagda att organisera ett rehabiliterings och återuppbyggnads program för Kambodja, Generalsekreteraren kallade detta åtagande för »troligtvis det viktigaste och mest komplexa i FNs historia.«⁵⁵

Över hela mellanöstern satt det politiska och militära fångar, både israeler i arabiska fångelser och araber i israeliska fångelser. Efter att den schweiziske utrikesministern hade misslyckas med att förhandla fram ett frisläppande av dessa fångar ombads Pérez de Cuéllar att medla i denna fråga. Han var inte försedd med auktoritet från säkerhetsrådet eller generalförsamlingen utan vad där endast pga. av sin roll som generalsekreterare. Han diskuterade med gruppleddare och statsöverhuvuden i området, framförallt med Syrien som hade ett starkt inflytande över Libanon och Iran som sågs som talesman för ett antal fundamentalistiska grupper i området. Diskussionerna med Israel gick betydligt sämre. Deras kompakta motstånd till FN gjorde att Pérez de Cuéllar bad USA om hjälp. Han hade direktkontakt med en av president Bushs säkerhetsrådgivare och behövde därigenom inte gå via USAs FN ambassadör Thomas Pickering. Bush tog generalsekreterarens plan på allvar och efter vissa påtryckningar kunde ett utbyte av fångar göras mellan Israel och övriga berörda parter.⁵⁶

Pérez de Cuéllar fick inte bara avsluta stridigheter som inte hade löst sig under historiens gång utan han fick också sätta i verket en egen koalitionsstyrka för att stävja ett nyuppkommet problem. Kriget mellan Iran och Irak hade av ren utmattning avslutats och stora delar av mellanöstern var i behov av kapital. Emiren av Kuwait öppnade sina oljekranar för fullt vilket resulterade i att världsmarknadspotentialen sjönk till knappt inkomstbringande nivåer. Saddam Hussein om någon var i behov av utländskt kapital och såg Emirens tillgrepp som en ren provokation. Kuwait var i princip försvarslös och den 2 augusti 1990 intog Irak helt sonika Kuwait. USA agerade mycket snabbt. De ansåg det nämligen finnas en risk för Saddam Hussein att fortsätta in i Saudi-Arabien med risk för en oljekris och därpå påföljande ekonomisk världsdepression.⁵⁷ Redan 1989 hade USA och president Bush gjort klart för omvärlden att de inte tolererade några större orosmoment i denna världsdel när han signerade National Security Directive 26, står det följande att läsa »Access to Persian Gulf oil and the security of key friendly

⁵⁵ Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 98-100

⁵⁶ Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 79-80

⁵⁷ Shalom over Israel, nr. 4 2006

states in the area are vital to U.S. national security.»⁵⁸ Samma dag den 2 augusti antog ett enhälligt säkerhetsråd resolution 660 där man fördömde Iraks invasion och där man gav generalsekreteraren i uppdrag att, i första hand förhandla med parterna och, om detta visade sig omöjligt skulle generalsekreteraren agera under stadgans kapitel VII. USA hade redan dragit igång en väl orkestrerad mediacirkus kring Saddam. Den 11 september höll Bush ett tal till Kongressen där han sa att ”*Saddam Hussein vill fall*” och att ”*Iraq must withdraw from Kuwait completely, immediately and without condition.*”⁵⁹ Fem dagar senare den 16 september röstade säkerhetsråden, med röstetalen 14 mot 1, för en resolution som innehöll i princip det som Bush hade propagerat för i Kongressen. Jargongen och retoriken från USA var att man nu hade ett enat världssamfund som mobiliserade för krig i avsikt att straffa en internationell skurk. Men denna retorik var långtifrån verkligheten. FN var ett multilateralt instrument för att genomföra ett unilateralt krig. I januari 1991 leder USA den allierade styrka som drev Saddam Hussein tillbaka till Bagdad.⁶⁰

4.6 En agenda för fred

För första gången i FNs historia kunde man nu, efter Sovjetunionen fall, koncentrera sig på att få fram en kandidat som passade för rollen som generalsekreterare. Valet föll på den egyptiske professorn i internationell rätt och tillika vise utrikesminister Boutros Boutros-Ghali. Han tillträdde i eran av djup internationell förståelse och de första åren präglades av idel framgångar med hjälp av amerikansk uppbackning. Det kom att utveckla sig en viss övertro på FNs kapacitet, vilket i sin tur fick ödesdigra konsekvenser. Genom Somalia och Rwanda blev Boutros-Ghali plågsamt påmind om vikten av att ha USA på sin sida. Efter FNs fatala misstag i dessa länder propagerades det högljudd i USA för Boutros-Ghali avgång och en hemlig operation sattes i verket för att få honom att inte ställa upp för en ny period. I slutet av november 1996 framlade USA sitt veto mot fortsatt förtroende för Boutros-Ghali.

Perioden mellan 1992 och 1997 var en av de mest föränderliga under detta århundrade. Det globala systemet skiftade från bipolärt till ett unipolärt system. När Sovjetunionen kollapsade i början på 90-talet vaknade världen upp till endast en dominant röst i världspolitiken. USA såg nu möjligheter att leda små stater såväl som FN mot deras vision om global harmoni. George Bush deklarerade i slutet av Irak-kriget sin nya policy, *New World Order*. En ny anda i humanitär inriktning kunde skönjas i *Operation*

⁵⁸ http://www.fas.org/irp/offdocs/nsd/nsd26.pdf_060622

⁵⁹ Graubard S, *The presidents*, s. 606

⁶⁰ http://archives.cbc.ca/IDD-1-71-593/conflict_war/gulf_war/

Restore Hope, som var menat att få slut på det humanitära lidandet i Somalia. Det var i denna brytningstid som Boutros Boutros-Ghali fick det stora ansvaret för att leda Förenta Nationerna.⁶¹ Samtidigt i denna övergångstid fanns det inget som hindrade FN att eftersträva globalt ledarskap. Det fanns också, redan under Javier Pérez de Cuéllar avslutande dagar, vissa tendenser till ett ökat ansvarstagande och ett ökat engagemang från FN sida.

När 1991 drog sig mot sitt slut var det dags att välja en ny Generalsekreterare. Javier Pérez de Cuéllar hade annonserat att han inte ställde upp för omval och säkerhetsrådet stod nu inför den delikata uppgiften att välja en ny generalsekreterare. Utbudet var begränsat i och med att Europa hade innehaft posten tre gånger, Asien en gång och Sydamerika hade haft posten de senaste tio åren. Den s.k. *Group of 77* förespråkade att det nu var Afrikas tur och detta var på intet sätt en orimlig tanke hos säkerhetsrådet. Nu för första gången behövde man inte lägga vikt vid "Kalla Kriget-problemet" utan kunde koncentrera sig på att vaska fram en kandidat utan hänsyn till USA och Sovjet. Frankrike föreslog Boutros Boutros-Ghali och trots att han inte låg högst upp på USAs och Storbritanniens lista fann de sig i förslaget, framförallt efter att han hade lovat att endast kandidera för en omgång och dessutom lovat att bantat FN:s byråkrati och göra FN mer effektiv. Därförutom ansågs han vara frispråkig och oberoende. Dessa egenskaper accepterades av både Bush och Clinton administrationen med tanke på deras *nya världsordning och multilateralism*. Den 3 december 1991 valdes Boutros-Ghali till den sjätte generalsekreteraren genom tiderna av generalförsamlingen.⁶²

Strax efter sitt tillträdande, i en anda av liberal internationalism, fick Boutros-Ghali i uppdrag av det extra inkallade säkerhetsrådsmötet, att förbereda rekommendationer för en kraftfullare och mer effektiv preventiv diplomati. Intentionerna var goda med universalism, demokratisering, rättigheter och det internationella samhällets idéer om gemensam säkerhet, men man insåg inte till fullo vilken kostnad detta drog med sig och vilka problem som var involverade. På mindre än fyra månader producerades, med stort deltagande av generalsekreteraren, ett förhållandevis djärvt och kontroversiellt dokument, kallat *En Agenda för Fred*. Mycket kortfattat kan man säga att det mest graverande i detta dokument var förslaget om en stående fredsframtvingande styrka som stod under säkerhetsrådets auktoritet.⁶³

⁶¹ Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* s. 1

⁶² Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* s. 7-8

⁶³ Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* s. 10-11

Under åren 1991-1993 uppkom ett stort antal kriser som krävde FNs närvaro och som, i eran av optimism, multilaterism och i vissa fall övertro på FNs kapacitet, beviljades. Många åtaganden var efter omständigheterna lyckade t.ex. Kuwait, Kambodja och Moçambique som alla fick sin avslutning i början på 90-talet. Men framgången för FN och Boutros-Ghali varade inte länge. I slutet av 1993 var Somalia-fiaskot ett faktum och i mitten av 1994 stod Rwanda som ett skrämmande exempel på den passivitet som då präglade USA och FN.⁶⁴

Somalia var militärt en oplanerad och ostrukturerad operation där den egentliga orsaken till detta låg i clintonadministrationens ovana och okunskap i militärt utrikesrelaterade frågor samt en allmän övertro på FNs militära kapacitet och förmåga. Detta till trots var det inte hela realiteten. Boutros-Ghali, som tidigare varit en av de ledande i Egyptens utrikespolitik, hade under 1980-talet etablerat en nära relationer med Somalias diktator Siad Barre och detta skapade problem för FNs fredsinsatser i Somalia. Boutros-Ghali sågs av diverse krigsherrar som en förrädare och man hade därigenom inte förtroende för FN som helhet, utan de såg organisationen som en kolonialmakt vars enda syfte var att överta Somalia. Att USA dessutom ändrade sin inställning från att på 80-talet underhållit krigsherrarna med vapen och pengar till att nu byta sida och alliera sig med FN var ännu en orsak till dess frustration mot FN.⁶⁵

Bara ett halvår efter den misslyckade operationen i Somalia stod Boutros-Ghali inför ännu en kris i sub-sahara. Denna gång riktas fokuset på Rwanda och konflikten mellan Hutuer och Tutsier. Nu hade Clintons multilaterala intentioner svalnat efter det kraftiga bakslag man upplevde i Somalia och trots att generalsekreteraren uppmanade samfundet att vidtaga åtgärder blev folkmorden i Rwanda en av efterkrigstidens mest fruktansvärda humanitära katastrof. President Clinton skriver att »*Vi var så upptagna av Bosnien, med minnet av Somalia bara ett halvår bakom oss, och med oppositionen i kongressen mot militära insatser på fjärran plats som inte var livsviktigt för våra nationella intressen, att varken jag eller någon annan i min utrikesgrupp insåg att vi borde skicka soldater för att stoppa slakten.*«⁶⁶

Men att man inte riktigt insåg vad som höll på att hända i Rwanda är inte riktigt sant. Samtidigt som dödandet uppnådde 20 000 människor om dagen, en långt högre takt än när Hitler härjade som värst, framställde president Clinton sin *Presidential Decision Directive 25* att USA förordade kraftiga restriktioner på fredsbevarande insatser från

⁶⁴ Newman E, *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era*, s. 117

⁶⁵ Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* s. 68

⁶⁶ Clinton B, *Mitt liv*, s. 657-8

USAs sida och det framkom tydligt att USA var ovilligt att medverka när de stridande parterna inte hade förhandlat fram permanent vapenvila. Men vad som är än mer frapperande är att Nya Zeeland uppmanade till en fredsframtvigande insats och där kompromissen i säkerhetsrådet blev att endast Afrikanska stater skulle ingå utan att man tillförde ekonomiska medel. Ett knappt tiotal länder var villiga att sända trupper till Rwanda för att stoppa folkmordet. Men medlemmarna i FN, och då framförallt medlemmarna i säkerhetsrådet, misslyckades eller var ovilliga att bistå den afrikanska FN-styrkan med medel och materiel. Resultatet blev att den 5 500 starka styrka kallad UNAMIR II aldrig satte sin fot i Rwanda vid det här tillfället. I januari 1998 bad, dåvarande utrikesminister och tidigare USAs ambassadör i FN, Madeleine Albright om ursäkt för USAs försyndelser att inte ha ingripit och stoppat folkmordet i Rwanda. Även Kofi Annan har bett om ursäkt och lovat att folkmord aldrig mer kommer att tillåtas av FN.⁶⁷

Initialt lyckades Boutros-Ghali med sina intentioner om att minska byråkratin men snart var han tvungen att lägga dessa planer åt sidan för att ägna sig åt den dramatiska ökningen av interventioner som FN var tvungen att rikta sin kraft emot.⁶⁸ Efter Daytonavtalet där tre Bosniska ledare signerade ett fredsavtal och där NATO tog över ansvaret från FN blev generalsekreteraren Boutros-Ghali placerad i periferin av internationell politik.⁶⁹

När clintonadministrationen fick rapporter i början av mars 1996, om att Boutros-Ghali skulle ställa upp för omval inledde man en kampanj mot hans kandidatur. Robert Rubin, dåvarande amerikansk finansminister, fick i uppdrag att utarbeta en plan hur man skulle avsätta Boutros-Ghali och ersätta honom med Kofi Annan. I april informerades Boutros-Ghali om att hans kandidatur skulle bli en fråga för USAs vetorätt i säkerhetsrådet. I juni iscensatte USA en kampanj mot Boutros-Ghali där man försökte beskylla honom för de misslyckanden som skett de senaste åren. Men deras diplomatiska ansträngningar lyckades inte, utan snarare ansåg övriga medlemmar i säkerhetsrådet, G-7 länderna och den s.k. *Group of 77* att man inte kunde skylla felstegen i Somalia, Bosnien och Rwanda på Boutros-Ghali. Inte heller kunde man skylla honom för den långsamma takten i reformarbetet. Både president Clinton och dåvarande FN ambassadören Madeleine Albright bedrev egna kampanjer på hemma plan. Valfebern steg i USA just vid denna tidpunkt och Clinton ville blidka den

⁶⁷ Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* s. 104-06

⁶⁸ Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* s. 183

⁶⁹ <http://www.nytimes.com/specials/bosnia/context/dayton.html>

högerfalang som nu ägde representanthuset och kongressen med en kritisk hållning mot FN och Albright såg sin chans att bli den första kvinnliga utrikesministern i USA om Clinton fick förnyat mandat. Sammantaget kan man säga att USAs ovilja att förnya mandatet för Boutros-Ghali till viss del berodde på den inhemska högeropinionen och sitt eget försvars misslyckande i Somalia.

I oktobernumret av *Foreign Affairs* 1996, skriver senator Jesse Helms att om inte Förenta Nationerna å de snaraste reformerar sig är det dags för USA att avsluta sitt deltagande i organisationen. Vidare skriver han att generalsekreteraren Boutros-Ghali har negligerat upprepade varningar och har envist motsatt sig det allt så nödvändiga reformarbetet. Han avslutar sin artikel med att säga att om inte näste generalsekreterare ägnar sig åt genomgripande reformarbeten, för att minska byråkratin, dra ner på engagemanget och öka effektiviteten, är näste generalsekreterare, och bör så vara, den sista i ordningen.⁷⁰

Den 5 november omvaldes Clinton till ytterligare fyra år i det ovala rummet. Samtidigt deklarerade Boutros-Ghali offentligt att han ställde upp för omval i tron om att Clinton kanske ångrade sig nu när han fick förlängt mandat. Clinton hade dock gjort stort väsen om att han tänkte lägga sitt veto mot Boutros-Ghali och kände sig också tvingad av sitt vallöfte att fullfölja denna procedur. Dessutom påstår Richard Clarke i sin bok *Fiender överallt* att clintonadministrationen hade tillsatt en hemlig plan kallad Operation Orientexpressen för att få bort Boutros-Ghali som FNs generalsekreterare.⁷¹ Vid säkerhetsrådets möte den 19-20 november lade USA in sitt veto mot Boutros-Ghali och hans tid som generalsekreterare var över.⁷² Boutros-Ghali slutade inte att kritisera USA efter sin tid i FN. Till *The Middle East Media* säger Ghali att *US is not a democracy when it comes to the outside world... The American tyranny isn't based on US military, scientific, or economic power. There's another reason: the submission of the other superpowers to the American leadership. Europe, Russia, China, India, Brazil, these are the superpowers. They have surrendered.*⁷³

⁷⁰<http://www.foreignaffairs.org/19960901facomment3388/jesse-helms/saving-the-u-n-a-challenge-to-the-next-secretary-general.html?mode=print>

⁷¹ Clarke A. R, *Fiender överallt* s. 243

⁷² Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* s. 185-89

⁷³ <http://memritv.org/Transcript.asp?P1=270>

4.7 Gud hade den underbara möjligheten att arbeta ensam

Kofi Annan kommer att gå till historien som den generalsekreterare som inledde den stora uppgiften med att reformera FN. Hans initiativ till millennium deklARATIONEN är ett tydligt exempel på detta. Han kommer emellertid även att bli ihågkommen för skandalerna kring olja-för-mat programmet och att han var generalsekreterare när USA beslutade sig för att gå från bilateralt samarbete till unilateralt ingripande.

USAs uppbackning av Kofi Annan som generalsekreterare är odiskutabel. Efter vissa svårigheter och efter påtryckningar från USAs FN-ambassadör Albright, kom säkerhetsrådet med ett enhälligt beslut att stödja Annan som nästkommande generalsekreterare. Den 17 december 1996 valde generalförsamlingen Kofi Annan som organisationens sjunde generalsekreterare.⁷⁴

Det första som Kofi Annan fick göra var att återupprätta förtroendet för FN hos den amerikanska politiska eliten. I mars 1997, som sitt första officiella besök som generalsekreterare, åkte Annan till Washington, trots att detta sågs som om att FN placerade sig i USAs knä. Annan argumenterade att om någon är skyldig dig 1 miljard dollar kan man inte bryddas om generalsekreterarens ev. ställningstagande. Annan signalerade från början att Boutros-Ghalis imperialistiska regim var något som tillhörde det förflutna. Redan i juli samma år framlade Annan ett förslag till institutionella reformer, kallade "Renewing the United Nations: A programme for reforms" Här hade FN sneplat kraftigt på de förslag som den amerikanska kongressen hade satt upp som krav för fortsatt ekonomiska åtaganden.⁷⁵

Under hösten 1997 tog krisen i Irak fart igen. Iraks regering informerade säkerhetsrådet om att de inte tänkte befatta sig med de amerikanska vapeninspektörer som arbetade för UNSCOM. Detta beslut ledde till att både UNSCOM och IAEA ställde in alla inspektioner. USA gjorde viss militära påtryckningar samtidigt som UNSCOMs chef Richard Butler besökte Bagdad där han lyckades få irakierna att göra vissa eftergifter. Emellertid löstes inte frågan gällande UNSCOMs tillträdet till presidentpalatsen.⁷⁶ I början av februari 1998, informerade Annan att han var beredd att åka för att möta Saddam Hussein och om möjligt lösa den uppkomna konflikten. Säkerhetsrådet var oeniga, Ryssland och Frankrike stödde generalsekreteraren i hans ansträngning, medan USA och Storbritannien var osäkra på Annans förmåga. USAs utrikesminister,

⁷⁴ <http://www.smithsonianmag.com/issues/2003/january/Middle.php?page=4>

⁷⁵ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s70-72

⁷⁶ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 40-41

Madeleine Albright, ringde upp Annan och varnade honom för att åka om inte samtliga i säkerhetsrådet var eniga.⁷⁷

Under hösten 1997 hade USAs president Bill Clinton gjort klart att han ansåg att inspektionerna och sanktionerna skulle vara kvar i Irak så länge Saddam var vid makten. Det är emellertid inte konstigt att Saddam inte såg någon mening med att ha inspektörerna där. Enligt Saddam räckte det med sanktionerna. Annan besökte Bagdad under ett antal dagar i februari 1998, där han först mötte med Iraks utrikesminister Tariq Aziz och senare med president Saddam Hussein. Annan lyckades att förhandla fram ett dokument där vapeninspektörerna tilläts access till presidentpalatsen. Därutöver lovade Annan att man skulle jobba för att få lättnader i Iraks sanktioner. Det sistnämnda sågs inte med blida ögon från amerikanskt håll och i vita huset var det många som ifrågasatte USAs positiva inställning till Kofi Annan.⁷⁸

Det frostiga klimatet mellan FNs vapeninspektören och den irakiska regeringen tinade något under våren 1998 och inspektörerna fick tillträde till presidentpalatsen. Några lättanden av sanktionerna sågs inte och Irak härsknade så småningom till. I en rapport till säkerhetsrådet förklarar Butler att irakierna inte hade samarbetat fullt ut som man hade lovat. Detta var startskottet för USAs och Storbritanniens operation kallad Desert Fox. Under fyra dagar skickades ca hundra kryssningsmissiler mot Irak.⁷⁹ Målen man träffade, framkom senare, hade utpekats med hjälp av amerikanska spioner i UNSCOMs organisation. Irak hade tidigt hävdad att det fanns amerikanskt kontraspionage inom FNs verksamhet och nu fick de vatten på sin kvarn.⁸⁰ FN var inte längre välkomna till Irak och det dröjde drygt ett år innan säkerhetsrådet kunde enas, genom resolution 1284, kring fortsatt arbete rörande Irak frågan.⁸¹

I det amerikanska presidentvalet 2000 vann den republikanske kandidaten George W Bush över den demokratiska opponenter Al Gore. Många befarade att förhållandet FN USA kraftigt skulle försämrats och den påbörjade utbetalningen till FN skulle utebli. Bush gjorde tidigt klart att några humanitära interventioner var USA inte beredda att ställa upp på. Vid en fråga, om ett nytt Rwanda skulle uppstå, svarade Bush att vi inte kommer att sända trupp för att stoppa etnisk rensning eller folkmord om det inte ligger i

⁷⁷ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 73

⁷⁸ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 86

⁷⁹ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 42

⁸⁰ http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qn4158/is_19990108/ai_n9656176

⁸¹ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 45

vår strategiska sfär.⁸² Utöver detta uttalande, som gick stick i stäv med Kofi Annans mest passionerade inriktning, humanitära interventioner, fann Annan och Bush varandra rätt snart. Bush-administrationen fann ingen anledning till att utse någon ny amerikansk FN-ambassadör utan man behöll James Cunningham en karriär diplomat som hade efterträtt Richard Holbrooke när han avslutade sin tid vid FN. Bush inbjöd Annan till vita huset innan han officiellt mött med sina allierade på andra sidan Atlanten. Detta var ett tydligt tecken på den goda relation som rådde mellan Annan och Bush. Vid den officiella pressträffen efter mötet tillkännagav Bush att han skulle jobba för att Annan fick en andra period samt att han skulle jobba för en fredligare värld.⁸³ Men Bush goda relation till Annan skall inte ses som en förlikning med FN. I sitt första utrikespolitiska tal säger Bush att vi kommer att försvara våra intressen i den persiskaviken, vi kommer att arbeta för fred i mellanöstern baserat på ett säkert Israel och vi kommer inte att skicka våra soldater till tvivelaktiga fredsinsatser.⁸⁴

Den 10 september 2001 deklarerade Kofi Annan nästkommande dag för en global dag för eldupphör och icke-stridigheter. Denna dag kommer dock att gå till historien som startskottet för kriget mot global terrorism. Dagen efter sammankallades säkerhetsrådet till ett extraordinärt möte. Man beslutade att tillämpa artikel 51 i kapitel VII i FN-stadgan där det står att ett land har naturliga rätten till individuellt eller kollektivt självförsvar i händelse av ett väpnat angrepp mot någon medlem av Förenta Nationerna.⁸⁵ Bush administrationen uttryckte genast sin tacksamhet och lovade att återbetala vad de var skyldiga.⁸⁶

Ytterligare några dagar efter den 11 september antog säkerhetsrådet resolution 1373 där man deklarerade att alla stater skulle bekämpa global terrorism genom att frysa dess finansiella tillgångar, omintetgöra ev. hemliga tillhåll samt samarbeta med andra nationers underrättelsetjänster.⁸⁷ Under hösten 2001 gick USA tillsammans med Storbritannien till väpnat angrepp mot talibanregeringen i Afghanistan.

Den tidigare och till viss del den nuvarande regeringens mjuka hållning mot Saddam Hussain var nu ett minne blott. Efter segern över talibanerna i Afghanistan riktade nu president Bush in sig på andra länder. Länder som han kallade onskans axelmakter.

⁸² Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 151

⁸³ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 156

⁸⁴ Graubard S, *The presidents*, s. 669

⁸⁵ <http://www.unric.org/Charter/8.html>

⁸⁶ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 158

⁸⁷ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>

Under hösten och våren 2001/02 hade Kofi Annan haft förhållandevis täta kontakter med representanter från den irakiska regeringen om att få igång de sedan länge strandade vapeninspektionerna. Irak använde frågan om vapeninspektörernas vara eller inte vara som en hävstång för att göra vinster i frågan om sanktionerna. Detta var helt oacceptabelt enligt USA som ansåg att Irak lekte en katt och råtta lek med FN.⁸⁸

Richard Clarke, president Bushs rådgivare i terroristfrågor, fick redan den 12 september 2001 i uppgift att se om det fanns kopplingar mellan al-Qaida och Saddam Hussein. En vecka senare presenterades en plan för regimskifte i Irak för president Bush. Frågan blev inte om utan hur och när man skulle invadera Irak.⁸⁹ (Vad som ledar fram till invasionen diskuteras mer i detalj i kommande kapitel.) I juni 2002 påstås det att Bush hade redan *made up his mind*. I september samma år fanns tecken på att Annan hade insett vad som var i görningen. I ett tal till generalförsamlingen tryckte Annan på att den multilaterala vägen inte fick bli en enkel fråga om politisk bekvämlighet. Vid samma tillfälle satte Bush hårt mot hårt och sa, kommer FN att fullfölja sina grundläggande principer eller kommer man förpassas till avbytarbänken? Det står redan klart härvidlag att USA hade planerat att invadera Irak och frågan gällde bara om FN skulle vara med på tåget eller stå kvar på plattformen när tåget lämnade perrongen.

I januari 2003, när turbulensen var som värst, inbjöd familjen Bush Kofi och Nane till en mindre middagsbjudning i vita huset. Bush förklarade och sa: ”Kofi, du måste göra det du måste göra, och vi måste göra det vi måste göra.” Den 19 mars föll de första bomberna över Bagdad. Samma dag sa Annan att detta är en sorgens dag för FN och det internationella samfundet.

Bara några dagar innan presidentvalet 2004 skulle hållas i USA skickar generalsekreteraren ett brev till USAs, Storbritanniens och Iraks ledningar där han kraftigt påpekar risken med fortsatta militära interventioner av ”koalitionen av de villiga”. Fortsatt krig kan bara leda till utökat civilt lidande och det enda sättet som man kan lösa problemet är genom politisk dialog. Han fortsätter i sitt brev och skriver att ”*This is the moment for redoubling efforts to break the cycle of violence and open a new chapter of inclusiveness and national reconciliation*”⁹⁰ Detta brev sågs, från amerikanskt håll, som ett angrepp på den sittande presidenten och som ett stöd till den utmanande presidentkandidaten John Kerry, som hade talat om att bryta den onda cirkeln med USAs irakpolitik.

⁸⁸ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 65

⁸⁹ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 171

⁹⁰ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3987641.stm

Den 5 december 2004, efter att George W Bush hade vunnit valet, kallades Annan till ett hemligt möte med, förvånande nog, Richard Holbrooke som sammankallande. Holbrooke, som tidigare varit John Kerrys kampanjansvarige, var nu den som ledde detta hemliga möte med Annan. Tonen på mötet var aktningsfull men direkt. Man gjorde klart för Annan att man inte önskade hans avgång men att det var dags för Annan att åtgärda de brister som fanns så att inte hela organisationen skulle kollapsa. Man pekade på olja-för-mat programmet, skandalen kring sextrakasserier vid den fredsbevarande operationen i Kongo samt det allmänt bristande ledarskapet i organisationen.⁹¹

Denna grupp av amerikanska diplomater och politikiskt inflytelserika personer kom också med en del lösningar på problemet. Sekretariatet var tvunget att göra vissa rockader bland chefsposterna. Bland annat föreslog man att Malloch Brown skulle ta posten som stabschef. Den 4 januari 2005 utnämner Kofi Annan Brown till ny stabschef. Samtidigt säger Annan att detta bara är början på en serie av förändringar inom sfären av personalpolitik.⁹²

Utnämningen av John Bolton betraktades av många som en ren provokation mot FN och dess generalsekreterare. Bolton var ökad via sina förhatliga tankar om FN och dess verksamhet, men verkligheten kanske är en annan. Bolton hade gjort sig obekvämt för Bush administrationen. Under Bushs andra mandatperiod hade Bolton gjort sig ovän med Nordkorea, han påstod att Kuba försökte utveckla och sälja biologiska stridsmedel och han var övertygad om att Syrien förfogade över massförstörelse vapen. Hans önskan var att få jobbet som 2:e man i utrikesdepartementet men han fick blankt nej från Condoleezza Rice. Att utnämna Bolton till USAs ambassadör i FN var ett litet pris att betala för att få bort honom från Washington. Annan sa, något luttrad, att han såg framemot att jobba med Bolton.⁹³

Under våren och sommaren 2005 hade generalförsamlingens ordförande, Jean Ping, arbetat med de reformförslag som hade sin grund i högnivåpanelens rapport. USA hade under framtagandet samtyckt om det mesta i rapporten men med Bolton vid rodret stod det klart att USA kom att byta spår. Bara några dagar efter sin tillträdelse började Bolton att kräva tillägg och förändringar i Jean Pings dokument. Den 30 augusti förklarade Bolton att Ping inte längre behövdes och att det var upp till medlemsstaterna att utforma dokumentet. Bolton var beredd att gå långt, att bidra men 0,7 % av BMP

⁹¹ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 287

⁹² <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,,1382949,00.html>

⁹³ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 368

till bistånd var inte att tala om, Kyoto protokollet skulle inte signeras, nedskrivning av utvecklingsländers skuldbörda var inte heller något som Bolton kunde tänka sig. Några av punkterna fick Bolton backa på, tack vare påtryckningar från Rice. Dokumentet skrevs om ett antal gånger och vid Millenniumdeklarationen +5 den 14-16 september 2005, kunde en mycket lättad generalsekreterare konstatera att reformförslagen hade klubbats igenom.⁹⁴

I sitt avslutningstal på Amerikansk mark, kritiserade Annan kraftigt USA i allmänhet och president Bushs utrikespolitik i synnerhet. Han anklagade administrationen för att säkra USA mot terrorismen genom att dominera över andra länders suveränitet med sin överlägsna militära kapacitet. Annan fortsatte i sitt tal med att kontrastera på president Truman, när han talade sig varm för bildandet av FN, och sa att länder måste sällas till ansvar för dess handlingar, både internationellt och nationellt.⁹⁵

Kofi Annan lämnade posten som FNs generalsekreterare den 31 dec 2006 och blev ersatt av Sydkoreas förre utrikesminister Ban Ki Moon.

4.8 Summering

Generalsekreteraren är det civila samhällets högsta institution, då han/hon skall bemästra 191 suveräna röster och dess (o)vilja. När allt annat fallerar är det till generalsekreteraren man vänder sig för ledarskap. Generalsekreterarens aktivitet ses hos vissa regeringar inte med blida ögon, medan hos andra är engagemanget inte tillräckligt. Generalsekreteraren måste bana väg genom en djungel av nationella intressen, med FN-stadgan som kompass och sina närmaste rådgivare som guider. När kriser uppstår är generalsekreteraren kanske den sista strimman av hopp innan kris övergår till katastrof. Generalsekreterarens uppgift är att tjäna det civila samhället och det kan tyckas så över måttan enkelt men är, som vi har sett, så till bredden fylld av svårigheter.

Under de dryga 60 åren som Förenta Nationerna har funnits har uppdraget som generalsekreterare förändrats och utvecklats. Från att först ha varit en institution utan direkta mål och medel till att vara den som världen förväntar utföra mirakel. Som en permanent medlem i säkerhetsrådet och som den kraftfullaste staten världen har USA kunnat blockera FNs agerande som man velat och varit anhängare till det man önskat utanför den globala institutionen. Som generalsekreterare måste man vara medveten om den snårskog som amerikansk utrikespolitik och i många fall inrikespolitik innebär. Att ha Washington som anhängare kan innebära succé, bristande support från den

⁹⁴ Traub J, *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American world power*, s 375, 391

⁹⁵ http://www.usatoday.com/news/world/2006-12-10-annan-cover_x.htm

amerikanska kongressen kan i värsta fall leda till konkurs. Stark support, så som Hammarskjöld och Annan fått under vissa tider, leder många gånger till ökat förtroende och ökad prestige för, inte bara generalsekreteraren, utan för hela organisationen. Det kanske inte är en slump att med dessa generalsekreterare har FN blivit tilldelad fredspriset till Nobels minne. När relationen inte befunnit sig på topp mellan FN och USA, av olika anledningar, som t.ex. under U Thant och Kurt Waldheims tid. Har FN inte kunnat uträtta det som man enligt stadgan skall utföra. Dock skall tilläggas att den begränsade relationen berodde på att generalsekreteraren var tvungen att ombesörja en mer oberoende ställning under denna tidsepok.

Alla generalsekreterare har haft en nära relation till US mission of the United Nation. I stor utsträckning har kontakter tagits, antingen av USA eller av generalsekreteraren, med varandra innan beslut fattats. US mission har delegater i samtliga av FNs organ. Man besitter inte enbart poster i New York utan man finns även med i Genève och Wien. Rapporter från US mission strömmar ständigt in till det amerikanska utrikesdepartementet. Denna apparaturs leder till att USA har god överblick av vad som händer i FN och kan planera sin strategi, inte enbart utifrån FN, utan från sin egen storhet och sin egen inhemska politik.

5 PENTAGON OCH UTRIKESPOLITIKEN

5.1 Den 38:e breddgraden

FN fick i uppdrag att försöka ena Korea men trots försöken lyckades man inte och det uppstod två stater på den koreanska halvön. Nordkorea bröt igenom den 38e breddgraden och Trumans rådgivare förespråkade att USA agerade via FN. Man ansåg risken att marginalisera FN var för stor om man gick in på egen hand. Korea kriget var i stora drag en amerikansk operation. FN-styrkan ställdes under general MacArthur, en av USAs mest meriterade generaler. Han förde styrkorna till seger över Nordkorea och han var också övertygad om att ett angrepp mot Kina med kärnvapen var sättet på vilket man skulle slutföra kriget. Denna hållning var inte något som Truman förespråkade och MacArthur fick sparken som befälhavare över FN-trupperna. Efter förhandlingar återgick man till den 38e breddgraden och Koreahalvön är fram till dags dato uppdelat i Nord och Sydkorea. Detta var också startskottet till den amerikanska kampen mot kommunismen, som fortgick under ca fyra decennier.

I samband med andra världskriget minskade drastiskt de tidigare kolonialmakterna Storbritannien, Nederländerna och Frankrikes inflytande över världen, framförallt i Indokina och sydost Asien. Japan var i mångt och mycket hämmade av den massiva

förlust i militär kapacitet, som var resultatet av den massiva bombningen mot Tokyo, slaget om Okinawa och de båda atombombningarna över Hiroshima och Nagasaki. Detta ledde till att Japan var förhållandevis fogliga och att de accepterade en amerikansk prokonsul, i form av General Douglas MacArthur. USA försökte föra ett ickeimperialistiskt förhållningssätt mot Japan, likt den inställning man hade mot Tyskland. Man försökte också att demilitarisera och demokratisera Japan och man lyckades förhållandevis väl. Amerikas antiimperialistiska ansatser tog sig uttryck i att man garanterade Filippinerna, som då var en Amerikansk satellitstat, självstyre, dock behöll man ett visst grepp om landet genom att kvarhålla vissa strategiska baser i landet.

Kina blev ett mer komplicerat kapitel för den amerikanska utrikespolicyn. När Mao tog över makten var man övertygad om att han, tillsammans med sina närmaste rådgivare, skulle väga det nationalistiska idealet tyngre än oket av hammaren och skäran. Detta antagande kom dock på skrå när Mao besökte Moskva och upprättade den s.k. Sino-Sovjet alliansen.⁹⁶ Denna allians bröts sedermera när Sovjet backade i Kuba-krisen. Mao såg det som en kapitulation från Sovjets sida medan Khrushchev svarade med att Maos politik skulle leda till kärnvapenkrig.⁹⁷

Redan 1947 tog Truman upp frågan angående Korea i FNs generalförsamling. Den amerikanska administrationen hoppades att man kunde bryta dödläget och därigenom uppnå ett enat Korea. Att komma med dessa förfrågningar, från amerikansk sida till generalförsamlingen, hörde inte till vanligheterna. Detta var dock ett sätt för den amerikanska administrationen att reducera sina åtagande i regionen och låta FN överta en del av ansvaret. Än mer påtagligt blev det när general Eisenhower samma år bad om att få ta hem sina trupper (ca 45000 man) från den koreanska halvön.⁹⁸ Generalförsamlingen godtog Washingtons önskemål och i resolution 112 (II) klagg gjorde man att det var brådskande att återinföra nationellt oberoende och att alla ockuperande styrkor skulle retirera snarast möjligt. I resolutionen fanns det också rekommendationer om att fria val skulle hållas och att en speciellt utsänd kommission skulle övervaka dessa.⁹⁹ Det fanns inga krav från Amerikanskt håll att vara deltagande i denna kommission, istället skickade man ett antal ställföreträdande länder så som Kanada och Australien. Kommissionen fick aldrig tillträde till den norra delen av Korea och i slutet av 1948 fanns där, utan FNs godkännande, två republiker Korea.

⁹⁶ Cohen I. W, *The Cambridge history of American foreign relations* s. 58-63

⁹⁷ <http://sino-soviet-split.brainsip.com>

⁹⁸ Serfaty S, *American foreign policy in a hostile world – dangerous years* s. 117

⁹⁹ <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/19/IMG/NR003819.pdf?OpenElement>

Den 25 juni forcerade nordkoreanska styrkor den 38:e breddgraden och därigenom var Koreakriget ett faktum. Kommunisterna hade invaderat den södra halvan av den koreanska halvön och USA fick nu besluta huruvida man skulle tillåta detta eller inte, samt på vilket sätt man skulle agera. Beslutet blev att man inte tillät det. Trumans National Security Council (NSC) rådde honom att gå via FN och säkerhetsrådet.

Det fanns farhågor att FN skulle tappa i auktoritet om USA gick in på egen hand.¹⁰⁰ Redan samma dag, den 25 juni, svarade säkerhetsrådet med resolutionen 82, och några dagar senare med uppföljningen, resolutionerna 83 och 84. Dessa resolutioner var möjliga genom att Sovjetunionen inte var närvarande. Sovjet hade sedan januari 1950 bojkottat säkerhetsrådet och därigenom mer eller mindre lämnat det i amerikanska händer. Det finns antydningar om att Koreakriget var ett sätt för Sovjetunionen att testa den amerikanska administrationen vilja till konfrontation.¹⁰¹ Häri uppstod emellertid ett dilemma. Enligt Artikel 28 i stadgan skall säkerhetsrådet, för att vara konstitutionell, representeras av alla medlemmar alltid.¹⁰² Detta var dock inte fallet, i och med att Sovjet bojkottade säkerhetsrådet, men trots det drevs resolutionerna 82-84 igenom. USA var hårt pådrivande för att få igenom dessa resolutioner.

I resolution 84 rekommenderade säkerhetsrådet att de trupper som skulle utgöra den militära styrkan ställdes under ett enhetskommando lett av USA. Den 8 juli tillkännagav president Truman att han hade utsett general MacArthur till befälhavare över de styrkor som medlemmarna i Förenta Nationerna hade placerat under amerikanskt enhetskommando. Storbritanniens premiärminister gjorde inget försök för att dölja Pentagons ledande position i denna fredsframtvigande insats. Han informerade det engelska underhuset genom att säga att Hans Majestäts regering kommer att fullfölja de rekommendationer, givna av säkerhetsrådet, att understödja Förenta Staternas auktioner i Korea genom att placera sin flotta i japanskt vatten till amerikanarnas förfogande.¹⁰³

På mindre än tre månader var FN-trupperna, under amerikansk ledning, på gränsen till att frigöra den södra delen av Korea från det nordliga förtrycket. Nu ställdes Truman administrationen inför en förrädisk frestelse, en frestelse som drabbar alla vinnare, nämligen frestelsen att expandera kriget. I dessa beslut fanns inte utrymme för någon FN-närvaro överhuvudtaget. Detta var ett internt förehavande mellan Vita huset och Pentagon. Det gällde inte längre enbart att befria Korea, utan att besegra kommunismen.

¹⁰⁰ Cohen I. W, *The Cambridge history of American foreign relations* s 61

¹⁰¹ Serfaty S, *American foreign policy in a hostile world – dangerous years* s. 123

¹⁰² <http://www.un.org/aboutun/charter/>

¹⁰³ Sarooshi D, *The United Nations and the development of collective security* s. 110

Truman hade nu möjligheten att begränsa kommunismens utbredning och införa demokrati i Korea som ett tydligt exempel, samt att tysta ner hemmakritiken mot honom som ansåg att han var en aning slapphänt mot kommunismen. General MacArthur lovade Truman ett snabbt och enkelt övertagande av den koreanska halvön. Med välsignelse från Washington, marscherade de amerikanska styrkorna mot Yalu floden som utgjorde Koreas gräns emot Kina. Samtidigt försäkrade man Mao att det inte fanns någon som helst plan på att invadera Kina. Den amerikanska försäkran saknade trovärdighet i Beijing, detta med tanke på att amerikanerna tidigare hade frånsvurit sig allt intresse av den koreanska halvön. När man så invaderade Syd Korea bedyrade man att stanna vid den 38:e breddgraden och när så inte skedde var löftet från amerikanerna att inte passera över Yalu floden inte mycket värd. Denna amerikanska ambivalens besvärade Mao och han övertygade sina landsmän att det är bättre att kriga på koreansk mark än hemma på sin egen gård. Genom små varningstrupper försökte Mao sända sitt budskap till amerikanerna att inte marschera mot Yalu floden. Arrogant, och med stort självförtroende om en snabb och säker vinst, fortsatte de amerikanskt ledda trupperna mot den kinesiska gränsen. Mao såg ingen annan utväg än att iscensätta ett större angrepp på den amerikanskt ledda styrkan. I slutet av 1950 marscherade över 200,000 "volontärer" ur Folkrepubliken Kinas befrielsearmé in i Korea och pressade tillbaka MacArthurs arme till den 38:e breddgraden.¹⁰⁴

Det tog ytterligare drygt två år att avsluta kriget och då var varken Harry Truman eller Josef Stalin längre presidenter. Stalin avled strax innan kriget var slut och Truman hade inte ställt upp för omval utan drog sig tillbaka efter ca 8 år som chef i det ovala rummet.¹⁰⁵

Det finns tre stora arv efter Koreakriget som har präglat amerikansk politik, både på hemmaplan och annorstädes. Koreakriget var utan tvekan startskottet för det kalla kriget och den kraftiga vapenrustning som därefter skedde mellan framförallt Sovjet och USA. På amerikansk hemmamark togs en aningen hysterisk jakt på kommunister fart. Alla »amerikanska kommunister« var utan tvekan sovjetiska agenter. I ett tal påstod Senator J. R. McCarthy han att han hade en lista på 205 kommunister som jobbade vid utrikesdepartementet. Dessa personer var där, enligt honom, för att forma amerikansk utrikespolitik i kommunistisk anda. Den tredje prägeln som Koreakriget innebar var

¹⁰⁴ Cohen I. W, *The Cambridge history of American foreign relations* s. 67-79

¹⁰⁵ <http://www.whitehouse.gov/history/presidents/ht33.html>

konfrontationen mellan politiker och militärer. Dessa tre, men framförallt misstron mot kommunismen, blev ett återkommande dilemma under de närmaste fyrtio åren.¹⁰⁶

5.2 I det mörkaste Afrika

Belgien var till att lämna Kongo efter drygt sextio år av kolonialstyre. Den nya statsbildningen kastades omedelbart in i djup politisk kris och FN ombads att ingripa i konflikten. Den Kongolesiske presidenten, Lumumba, hade en allt för stark dragning till vänster enligt USA. Trots detta vågade inte USA ingripa på ett synligt sätt utan man lät FN sköta förfrågningarna om militär assistans. USA jobbade i det fördolda med hjälp av sin underrättelsetjänst, där det primära målet var att få bort Lumumba från makten. Lumumba avsattes som premiärminister, tillfångatogs och mördades utan att FN ingrep. Efter detta kallade Sovjetunionen FN för kolonialmakternas lakejer

Demokratiska republiken Kongo föll samman nästan omedelbart efter sin självständighet. Armens myteriförsök lyckades. Den kvarvarande vita administrationen flydde landet och landet kastades in i en ekonomisk kollaps. Belgiska paratrupper invaderade Republiken Kongo och den rika provinsen Katanga utropade sig som självständig stat. Två veckor efter Republiken Kongos självständighet enades säkerhetsrådet om en resolution att bistå Republiken Kongo att återställa lag och ordning.

1 juni, 1960, fick Republiken Kongo sin efterlängtrade frihet från det belgiska kungahuset. Men redan 1885 formades Kongos fria stater under absolut styre av den belgiske kungen Leopold II. Han tvingade Republiken Kongo till en finansiellt lukrativt men politiskt underutvecklad koloni och detta blev senare känt som den mörkaste tiden i europeisk kolonialism.¹⁰⁷ Under slutet av 50-talet blev den svarta medelklassen alltmer högljudd och alltmer kritisk till den belgiska kolonialpolitiken och slagord så som ”*Vi vill inte bli svarta européer utan civiliserade afrikaner.*” började ta form.¹⁰⁸

Under de sista åren av femtitalet utarbetades en plan för belgiskt tillbakadragande och ett överlämnande av makten till kongolesiska militärer och politiker. All information som USA hade fick de genom officiella rapporter från Bryssel eller sina egna spioner i Kongo. USA ansåg, genom att Belgien hade beviljat Republiken Kongo oberoende när landet befann sig i tillfällig förvirring och panik, att man hade öppnat för en god möjlighet till kommunistisk infiltration i landet.

¹⁰⁶ Cohen I. W., *The Cambridge history of American foreign relations* s. 75-77

¹⁰⁷ Dobbins J., *The UN's role in Nation-building, from Congo to Iraq* s 5

¹⁰⁸ Sköld N., *Med FN i Kongo* s 23

Patrice Lumumba, som valdes till landets premiärminister, hade enligt amerikanskt tycke allt för farliga socialistiska tankegångar och dessutom allt för starka band med personer så som Gamal Abdel Nasser, Fidel Castro och Sékou Touré.¹⁰⁹

I valet, som skedde i maj månad 1960, fick inget parti majoritet. Efter en del förhandlingar bildades en koalitionsregering där premiärministerposten gick till Lumumba medan parlamentet utsåg Joseph Kasavubu till president. Kasavubu hade under längre tid haft hemliga möten/kontakter med amerikanerna och hade deras stöd att verka för en federal statsbildning. Några dagar innan självständighetsförklaringen började representanter från olika länder anlända till huvudstaden Léopoldville, så också representanter från FN. FN hade inget kontor i Republiken Kongo utan fick förlita sig på USAs välvilja att använda deras diplomatiska kontor i Léopoldville. Detta gjorde att FN initialt inte bara blev beroende av USA utan också övervakade av USA.¹¹⁰

Redan i frigörelseceremonin gör Lumumba sitt första utspel. Som tredje talare öppnar han inte sitt tal som de föregående med att hälsa den belgiske kungen, övriga statschefer och ärade gäster välkomna, utan han börjar sitt tal med att säga ”*Congolese men and women, fighters for independence, who are today victorious*”. Redan här slog Lumumba fast en ton som skulle vara resten av hans liv.¹¹¹

Bara dagar efter frigörelseceremonin hamnade landet omedelbart i inbördeskrigsliknande konflikter och det dröjde inte många dagar innan FN fick en förfrågan om att bistå Kongo med militär personal. Inom den politiska sfären hade kongoleser tagit plats medan det inom militären fortfarande rådde ett belgiskt ledarskap, och någon afrikanisering var det inte tal om, enligt den belgiske befälhavaren Emile Janssens. Den 5 juli revolterade den kongolesiska styrkan Force Publique mot sina belgiska officerare.¹¹² En vecka gick och situationen i Republiken Kongo förvärrades, vita misshandlades och kvinnor våldtogs, Belgien förstärkte med ytterligare trupp, trots varningar från FN om vilka konsekvenser detta skulle medföra. Ytterligare en händelse inträffade som skulle få långtgående konsekvenser för Republiken Kongos framtid. Provinsen Katanga, under ledning av Moïse Tshombe, förklarade sig självständiga den

¹⁰⁹ Kanza T, *Conflict in the Congo*, s. 139

¹¹⁰ Kanza T, *Conflict in the Congo* s. 143

¹¹¹ De Witte L, *The assassination of Lumumba*, s. 2

¹¹² Sköld N, *Med FN I Kongo*, s. 29-30

10 juli 1960, samtidigt som man inviterade man belgisk trupp att säkerställa lag och ordning i provinsen/landet Katanga.¹¹³

Sammantaget ledde detta till att Lumumba vände sig till den amerikanska ambassadören med begäran om amerikanskt militärt stöd. Clare Timberlake, USAs ambassadör i Republiken Kongo, replikerade med att hans regering ansåg att allt bistånd skulle gå via Förenta Nationerna.¹¹⁴ Anledningen till detta svar hade två orsaker; dels ansågs Lumumba som socialist och kommunistanhängare, men den mer graverande orsaken var det världspolitiska läget under försommaren 1960. Konflikten mellan öst och väst hade eskalerat efter det misslyckade toppmötet i Paris i mitten av maj. USA befann sig mitt upp i en presidentvalskampanj och dessutom hade Sovjetunionen lyckats skjuta ner ett amerikanskt U2 spaningsplan, vilket var en stor prestigeförlust för USA. Sammantaget fanns det riska för att Republiken Kongo, om USA engagerade sig, skulle bli en skådeplats för en eskalerande öst väst konflikt.¹¹⁵

Den 12 juli fick FNs generalsekreterare, Dag Hammarskjöld, ett telegram från presidenten och premiärministern av Kongo om ett *urgent dispatch by the United Nations of military assistance*.¹¹⁶ Två dagar senare, den 14 juli, enades säkerhetsrådet i resolution 143 genom att be generalsekreteraren *to take the necessary steps, ...to provide the Government with such military assistance as may be necessary,...*¹¹⁷ Mindre än 48 timmar senare var de första FN-trupperna på plats på N'Djili-flygfältet i Léopoldville. Efter de första veckorna av *Opération des Nations Unies au Congo*, eller ONUC som styrkan kom att kallas, började lag och ordning åter att gälla.

Lumumba trodde att han hade etablerat en god relation med USA och vid sitt besök, den 24 juli 1960, vid FN i New York hade han förhoppningar om att träffa USAs president Eisenhower. Men efter hemliga möten med Sovjetföreträdare hos en afrikansk ambassadör meddelade Vita huset att presidenten inte var i Washington vid tiden för Lumumbas besök.¹¹⁸ På hemmafronten började mörka moln tona upp sig för Lumumba. Hans relation med presidenten var mer än ansträngd och den uppkomna situationen med provinsen Katangas självständighet irriterade Lumumba. Den självutnämnde

¹¹³ Kanza T, *Conflict in the Congo*, s. 196-200

¹¹⁴ Gordon K, *UN in the Congo, A quest for peace*, s. 15

¹¹⁵ Sköld N, *Med FN I Kongo*, s 29

¹¹⁶ Gordon K, *UN in the Congo, A quest for peace*, s. 16

¹¹⁷

<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/157/32/IMG/NR015732.pdf?OpenElement>

¹¹⁸ Kanza T, *Conflict in the Congo*, s 237

presidenten i Katanga, M. Tshombe, hade haft tätare och tätare kontakter med FNs generalsekreterare. I en intern rapport från amerikanska diplomater skriver man den 16 augusti att det tycks som om Hammarskjöld går i polemik med Lumumba och att Hammarskjöld var övertygad om att FN inte kunde fortsätta att agera med Lumumba vid makten.¹¹⁹ Den 26 augusti skriver CIA:s chef Allen Dulles till CIA:s stationerade chef i Republiken Kongo att »*if Lumumba continues to hold high office, the inevitable result will at best be chaos and at worst pave the way to Communist takeover of Congo...Consequently we concluded that his removal must be an urgent and prime objective...*¹²⁰

Den 5 september entledigades presidenten Joseph Kasavubu Lumumba från sin post som premiärminister. Under de kommande dagarna rådde ett kaos bland ministrar och parlamentledarmöten. Vissa anslöt sig till Kasavubu och andra till Lumumba. Vid denna tid fanns det således två regeringar i Republiken Kongo, utöver den självutnämnda regering i Katanga. Frågan för FN var vilken av dessa som skulle vara representanten i generalförsamlingen. Efter en omröstning stod det klart att brytningen mellan FN och Lumumba var total. Med rösteantalet 53 för och 24 emot och med 19 länder frånvarande röstade generalförsamlingen till förmån för Kasavubu.¹²¹

Lumumba höll sig själv i husarrest med beskydd från ONUC. På kvällen den 26 november flydde dock Lumumba från sitt eget hem till förmodade Stanleyville, där lumumbatrogna styrkor fanns. Han tillfångatogs dock och återbördades till Léopoldville, emellertid inte till FN utan till president Kasavubu. FN hade lovat att inte ingripa i interpolitiska konflikter och generalsekreteraren försökte att hålla en linje där han förespråkade en enad republik. FN-styrkan fritog inte Lumumba och Sovjetunionen kallade FN och generalsekreteraren för ”*a lackey of the colonialists*”¹²²

Det fanns vissa förhoppningar om att USA skulle föra en annan utrikespolitik när det stod klart att J. F. Kennedy skulle bli USAs näste president. Riskan fanns även att det stöd som president Kasavubu och som utbrytarprovinsen Katanga hade fått skulle upphöra. Tre dagar innan Kennedy installerades som USAs president, flögs Lumumba

¹¹⁹ De Witte L, *The assassination of Lumumba*, s 15

¹²⁰ De Witte L, *The assassination of Lumumba*, s 17

¹²¹ Gordon K, *UN in the Congo, A quest for peace*, s. 85

¹²² Gordon K, *UN in the Congo, A quest for peace*, s. 87

från Léopoldville till provinsen Katanga där han tillsammans med två tidigare ministrar mördades.¹²³

Amerikanarna ändrade sin utrikespolitik, i samband med tillträdet av Kennedy, angående Republiken Kongo. Det tog FN ytterligare två år av interventioner innan Republiken Kongo åter var ett enat land.¹²⁴

5.3 Black hawk down

Somalia tillhörde, som så många andra länder, en av karaktärerna i pjäsen ”kalla kriget”. USA hade på 1980-talet stött ett antal krigsherrar i Somalia som motsatte sig den formella regeringen, som fick sitt stöd från Sovjet. Efter upphörandet av kalla kriget försvann drivkraften att stödja dessa grupper och USA drog sig sakta ur sitt engagemang. Landet föll omedelbart in i ett inbördeskrig och FN, på inrådan av säkerhetsrådet, formade en 500 man stark styrka för att få slut på stridigheterna. Denna styrka misslyckades totalt. USA föreslog och åtog sig att skicka en 30 000 man stark styrka, vilket man också gjorde. Striderna bedarrade och de amerikanska soldaterna fasades ut mot FN-soldater. Dock fanns det några krigsherrar kvar i Somalia och en av dessa var Aidid som gjorde vissa försök att överta makten i Somalia. På direkt order av USAs president Clinton beordrades en amerikansk specialstyrka att röja Aidid ur vägen. Denna operation misslyckades genom att Aidid och hans anhang lyckades skjuta ner två amerikanska attackhelikoptrar och döda 18 amerikanska soldater. Två dagar senare drog sig USA ut konflikten i Somalia och landet lämnades till sitt öde.

Den första humanitära interventionen som FN agerade i var det USA-ledda uppdraget i Somalia. Denna intervention var ett helt nytt kapitel i FN:s åtagande med tanke på principen i FN-stadgan. Stadgan gör gällande att man skall respektera ett lands suveränitet och att man inte skall beblanda sig med ett lands interna angelägenheter, men nu agerade man uppå grova humanitära orättfärdigheter.¹²⁵

Allt sedan generalen Mohammed Siad Barre upplöste nationalförsamlingen 1969, förbjöd andra politiska partier och ställde landet under ledning av ett högsta revolutionsråd, har en viss politisk ”stabilitet” varit rådande. Men efter att Siad Barre störtades 1991 blev Somalia ett av världens mest politiskt instabila land.¹²⁶ Efter hans

¹²³ Kanza T, *Conflict in the Congo*, s 320

¹²⁴ Dobbins J, *The UN's role in Nation-building, from Congo to Iraq*, s. 15

¹²⁵ Rüländ J, Hanf T, Manske E, *U.S. foreign policy toward the third world* s. 7

¹²⁶ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/so.html#Intro>

fall lämnades Somalia för första gången utan en fungerande regering sedan dess självständighet år 1960. Följden blev ett blodigt inbördeskrig som följdes av svält och sjukdomar där mer än 350 000 människor fick sätta livet till.

Redan från början av 80-talet fann USA att den politiska situationen i Somalia inte var tillfredsställande. Siad Barre stöddes av dåvarande Sovjetunionen och för att balansera inflytandet i Somalia stödde USA ett antal krigsherrar bl. Aidid. När kalla kriget upphörde och schismen mellan USA och Sovjet inte längre var närvarande fanns det inte riktigt samma incitament att stödja dessa krigsherrar.¹²⁷

Initialt var USA affirmativt inställda till de skriande behoven av internationell närvaro i Somalia. Dåvarande generalsekreteraren Boutros Boutros-Ghali, lyckades att få i stånd en resolution i säkerhetsrådet för en traditionell fredsbevarande operation. 500 man från Pakistan placerades ut i området kring Mogadishu med uppdraget att skydda och leverera humanitär hjälp till hela de krigshärjade landet.¹²⁸ Så här beskriver chefskirurgen för Röda korsets internationala kommitté situationen och den verklighet som det 500 infanterisoldater skulle jobba i. *»fyra månader av gatustrider och granatbeskjutningar (i början av 1990) förstörde Mogadishu. Samhälliga kontrollsysten försvann. Klanernas äldste förlorade sin traditionella auktoritet när beväpnade gäng av illusionslösa »camel boys«, lämnade sina hem och ockuperade städerna... Landet fragmentariserades, institutioner upplöstes och stora delar av ekonomin slutade fungera...Massaker och plundring blev all dagligheter. Torkan slog till, och den cykliska somaliska hungersnöden förvandlades till en förödande, katastrofal massvält. Det humanitära livsmedelsbiståndet samt löner och hyror som betalades ut av hjälporganen blev det nya bytet i klankonflikterna och striderna.»¹²⁹*

Det står ställt utom all tvivel att de 500 pakistanska soldaterna inte kunde agera enligt resolution 751 där säkerhetsrådet uppmanar UNOSOM I, som styrkan kom att kallas, att *»take all appropriate measures in response to violations...»¹³⁰* UNOSOM I var en alldeles för liten styrka och den var undermåligt utrustad för den situation som den ställdes inför. Soldaterna kunde varken lämna hamnområdet eller flygplatsen pga. dåliga eller närmast obefintliga kontakter med de rivaliserande klanerna. De utfästa 3000 man extra som lovades kom aldrig och det är inte troligt att det hade gjort någon skillnad

¹²⁷<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/06/AR2006060601321.html?sub=AR>

¹²⁸ Weiss G. T, *The United Nations and changing world politics* s 67

¹²⁹ Phyllis B, *En kuvad världsdemokrati – Hur Washington dominerar dagens FN* s 173

¹³⁰<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement>

under dessa förutsättningar. FN hade agerat så som om Somalia var en suverän stat, när de i själva verket var ett land i fullständig anarki.

Bushadministrationens utrikesminister Lawrence Eagleburger, gjorde ett försök att råda bot på situationen. Den 25 november 1992 besökte han generalsekreteraren Boutros Boutros-Ghali för att söka säkerhetsrådets godkännande för en unilateral, amerikanskledd truppförsändelse till Somalia på upp till 30 000 man. Utrikesdepartementet var inte ensamt om att förespråka en USA-ledd invasion. Pentagon hade drabbats av kraftiga nedskärningar pga. upphörandet av den bipolära världsbilden och såg ett antal institutionella fördelar med expanderande militära åtagande. Dessutom bör betänkas att President Bush hade förlorat valet och var där av s.k. *lame-duck* och hade därigenom inga nationella betänkligheter utan kunde driva tanken om »*a last good thing*« innan han överlämnade det ovala rummet till Bill Clinton.¹³¹

Bara dagar efter att säkerhetsrådet hade antagit resolutionen 794, som innebar att alla nödvändiga medel var tillåtna för att upprätthålla en säker miljö så att humanitära insatser kunde fortlöpa som planerat, anlände 27 000 amerikanska soldater till Somalia. Amerikanerna själva kallade operationen för »Operation Restore Hope« medan det officiella namnet var Unified Task Force, UNITAF. en akronym som skulle reflektera den auktoritet, som sanktionerades från FN, att använda militär kraft för att försäkra leveransen av humanitärt bistånd. Utöver den amerikanska närvaron fanns där ytterligare 20 000 soldater från ett stort antal länder, dock lydde samtliga under amerikanskt befäl. Efter endast ett par veckor hade man lyckats med att återupprätta en viss ordning så att det humanitära arbetet kunde fortskrida i ett visst mått av säkerhet. Innan President Bush lämnade Vita huset, den 20 januari 1993, besökte han Somalia och den USA-ledda multilaterala styrkan för att på plats bilda sig en uppfattning om den förhållandevis lyckade operationen.¹³²

I resolution 794 fanns också en passus om att återskapa fred, stabilitet, lag och ordning i Somalia. Denna passus om nedrustning och återskapandet av fred blev subjekt för en kraftig dispyt mellan generalsekreteraren och den amerikanskledda UNITAF styrkan. Skillnaden låg i hur man tolkade skrivningen i resolutionen 794, »*secure environment for humanitarian aid*«. ¹³³ Skulle man bara beskydda och säkra korridorer för mat leveranser eller skulle man säkra och skydda i ett vidare perspektiv så att FN fritt kunde

¹³¹ O'Neill J. T, Rees N, *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era* s. 112

¹³² Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* p. 72

¹³³ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement>

agera i hela landet? Det senare krävde att amerikanerna gick till roten med anarkin och att de skaffade sig kunskap om det klansystem som är förhärskande i Somalia. Detta såg de ej som sin uppgift utan förespråkade att FN skulle överta ansvaret och gruppera en styrka kraftfull nog att skydda humanitära aktiviteter.¹³⁴ Den dåvarande generalsekreteraren Boutros-Ghali och den nyttillträdande amerikanske presidenten Bill Clinton, med sin multilaterism, kom tämligen bra överens och tillsammans förespråkade de en nybildad UNOSOM styrka kallad UNOSOM II. Den 26 mars 1993 skapades styrkan med hjälp av kapitel VII i FN-stadgan resolution 814 som gav tillstånd att med vapenmakt tvinga fram fred i landet. Mandatet innehöll också att medla mellan krigsherrarna, skapa vapenstillestånd, etablera en interimregering och återskapa det civila rättssamhället i hela Somalia.¹³⁵ Under våren 1993 drog sig den amerikanska UNITAF styrkan sig så sakteliga tillbaka och det internationella samfundet ökade sin närvaro i området. Amerikanerna behöll dock ca 10 000 man i Somalia och dessa var nu för första gången under FN befäl, förvisso en NATO överstelöjtnant från Turkiet, men ändock. Men den reella makten låg hos FNs speciella sändebud, en f.d. amerikansk amiral vid namn Jonathan T Howe. Dessutom behöll man en s.k. »*Quick Reaction Force*« som strikt löd under Pentagons befäl. Genom kapningar och diverse väpnade attacker, utförda av Aidids milis, var mat och förnödenheter förhindrade att nå det så väl behövande somaliska folket. Men det första riktiga bakslaget som UNOSOM II mötte var när 24 pakistanska FN-soldater miste livet i ett bakhåll som Aidid förmodades ligga bakom.¹³⁶ Istället för att hålla ett oberoende legalt förhör och jobba mot att marginalisera Aidid politiskt, röstade man kommande dag den 6 juni 1993, med kraftiga påtryckningar från USA, igenom resolution 837 som klart och tydligt gav tillstånd att tillfångata eller på annat sätt oskadliggöra Aidid. Denna resolution var intet annat en ren krigsförklaring mot general Aidid och hans milistrupper. Under hela den sommaren fortskred väpnade konflikter mellan FN-trupperna och ett antal krigsherrar och deras milisgrupper.

På hemmaplan kritiserades Clinton för att bedriva en allt för loj policy mot dessa krigsherrar och då framförallt mot Mohamed Farah Aidid, som var den ledande rösten mot FN i Somalia. Efter ett antal attacker mot amerikanska trupper i augusti 1993, beordrade president Clinton specialstyrkan »*Quick Reaction Force*«, som helt låg under

¹³⁴ O'Neill J. T, Rees N, *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era*, s. 114

¹³⁵ Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* p. 74

¹³⁶ The Aspen Institute, *The United States and the Use of Force in the Post-Cold Era*, s. 59

amerikanskt befäl, att tillfångata Aidid. Den 3 oktober kommer för alltid att vara en mörk dag i amerikansk militärhistoria.¹³⁷

Amerikanarna fann att man var obetvingade Aidid och hans milis och gick därför in mitt på dagen istället för på natten då man hade haft skydd av mörkret och större nytta av sin överlägsenhet i form av teknisk hjälp. Slaget blev förödande. 19 amerikanska soldater ur U.S. Rangers blev dödade och två s.k. Black Hawk-helikoptrar sköts ned av milisen. Piloten i den första helikoptern satt fastklämd och av tradition lämnar man aldrig någon kvar på slagfältet. U.S. Ranger-styrkan befann sig nu under kraftig beskjutning och den s.k. »*Quick Reaction Force*« tillkallades för att understödja Ranger-styrkan. Milisen sytes outtröttlig och striderna höll på hela natten. När morgonljuset, den 4 oktober, slog över hustaken i Mogadishu hade mer än ett hundratal somalier stupat eller sårats och amerikanerna hade ett drygt dussintal sårade samt 18 stupade soldater på sin sida. Den amerikanske besättningschefen på en av de nedskjutna helikoptrarna hade lemlästats och släpades bakom en bil genom gatorna i Mogadishu inför hurrande milismän och CNNs kameror.¹³⁸ Två dagar senare annonserade president Clinton att han hade för avsikt att dra tillbaka sina styrkor från Somalia, både de som löd under Pentagons befäl och de ca 10 000 som löd under FN-kommando. Han gav FN respit till den 31 mars 1995 att tvinga fram fred och återuppbygga Somalias samhällsstruktur. Aidid och andra krigsherrar trodde sig kunna vinna Somalia med vapen makt och fortsatte att kriga mot varandra och mot FN. FN insåg också att slaget om Somalia var över och den 4 november 1994 röstade säkerhetsrådet för att avveckla UNOSOM II och dess uppdrag i Somalia. De sista soldaterna att lämna landet var från Pakistan och Egypten. Dessa fick eskort och skydd av tillkallade amerikanska krigsfartyg.¹³⁹

Drygt tjugo år efter att USA stödde ett antal krigsherrar och milisledare i kampen mot kommunismen är det nu dags igen. Fienden är annorlunda men tillvägagångssättet det samma. USA stödjer milisgrupper i kampen mot terrorism. Sedan i början av detta år, 2006, har strider mellan USA-stödda milisgrupper och islamiska milisgrupper, framförallt i Mogadishu, krävt flera hundra människoliv. Det statslösa Somalia har redan tillåtit al-Qaida och andra destruktiva krafter att operera där. Risken finns att man skapar en fristad för destruktivitet i form av internationell terrorism. Amerikansk kontraterroism verkar inte ha fungerat. De islamistiska grupperna vinner mark över den

¹³⁷ Cameron F, *US Foreign Policy After the Cold War, Global Hegemon or Reluctant Sheriff*, s 21

¹³⁸ Clinton B, *Mitt liv* s. 613

¹³⁹ Burgess S. F, *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997* p. 77

amerikanskt stödda milisen och den allmänna opinionen har nu svängt till fördel för islamisterna.¹⁴⁰ Trots USAs kamp mot terrorismen avslöjades det i en hemligstämplad rapport att islamistiska nätverk och celler, som har anti-amerikansk agenda, ökar fortfarande i antal än vad USA och dess allierade lyckas att eliminera.¹⁴¹

5.4 Amerikas bakgård

Haiti har funnits i USAs intressesfär under nästan ett halvt sekel. Så när konflikten blossade upp förpassades FN till periferin. Man gick förvisso genom FN och fick ett beslut i säkerhetsrådet om en militär intervention. Styrkan skulle vara multilateral, men endast ett fåtal kanadensiska soldater ingick i UNMIH1, som styrkan kom att kallas. Denna styrka fick återvända hem med svansen mellan benen, eftersom den dels var för liten, dels mötte på motstånd som man inte hade räknat med och dels att man led av det så kallade Somalia syndromet. USA tog nya initiativ till en större multilateral styrka, vilket visade sig mer lyckosamt. Denna styrka bestod av betydligt fler länder men en vecka efter invasionen hade inte en enda soldat, förutom amerikanska, satt sin fot på Haiti. Efter att val hållits i Haiti och relativt lugn återvänt till ön fasades den amerikanska styrkan ut mot en nyinrättad FN-styrka kallad UNMIH II.

Initialt bör man förstå historien om Haiti och vad landet har gått i genom. 1957 valdes François Duvalier till Haitis president. Sin maktställning byggde han på en privatmilis och skaffade sig snart diktatorisk makt över Haiti¹⁴². Efter sin död 1971 efterträddes han av sonen Jean-Claude Duvalier, som även han tillskansade sig titeln som livstidspresident. Efter femton år som Haitis diktator avsattes han 1986, och tvingades i samband med detta att lämna landet.¹⁴³

Under ca fyra decennier hade Haitierna lidit och försmäktat under Duvalier familjens militärstyre. Haiti hade nu blivit en viktig komponent i Washingtons intressesfär och FN förpassades sonika till marginalen. När det massiva folkliga uppbådet tvingade fram slutet av Duvalier dynastin, till förmån för den mäktiga populära prästen fader Jean-Bertrand Aristide, gjordes mycket tafatta försök från FN:s sida att stödja denna bräckliga och på intet vis flygfärdiga regering. Haiti befann sig på ruinens brant och hade under årtal av ekonomisk förödelse förvandlats till den västra hemisfärens fattigaste nation. Detta hade under många år utnyttjats av USA, och då framförallt den amerikanska

¹⁴⁰ <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/06/06/AR2006060601321.html?sub=AR>

¹⁴¹ <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/23/AR2006092301130.html>

¹⁴² <http://www.guardianlies.com/Section%206/page35.html>

¹⁴³ <http://www2.amnesty.se/ap.nsf/0/1381E26668196AB7C1256E4D00808463?opendocument>

manufakturindustrin, som med iver och lust exploaterade öns i princip gratis arbetande befolkning.¹⁴⁴

Endast nio månader efter Aristides tillträde blev han utsatt för en militärkupp och tvingades att lämna landet. I hans ställe inträdde General Raoul Cédras tillsammans med sin militärjunta. Denna militärjunta och dess officerare, hade lång erfarenhet av amerikansk utbildning och hade goda förbindelser till USAs arme och CIA. Amerikansk militär hade i allt högre grad tagit hjälp av privata amerikanska företag för att utbilda och träna sina egna soldater, men också ett stort antal soldater från andra nationer, där ibland General Cédras och hans garde. 1992, mitt under den uppflammande krisen, fick Kellogg Brown & Root, ett av de större privata militär komplimenterande företaget, i uppdrag av Pentagon att jobba sida vid sida med soldater på plats, bland annat i Haiti.¹⁴⁵ Med detta som bakgrund är det inte så konstigt att tidigare presidenten Bill Clinton skriver i sin självbiografi att »jag var trött på...General Cédras och hans råskinn... och att det var dags att slänga ut honom«, men att » Bill Perry (dåvarande försvarsminister) och Pentagon var emot det«. ¹⁴⁶ Denna kluvenhet skapade en viss ambivalens inom den amerikanska regeringen.

I resolution 841, från den 16 juni 1993, anför säkerhetsrådet att situationen i Haiti hotat fred och säkerhet i regionen. Frågan man bör ställa sig här är huruvida situationen verkligen hotade fred och säkerhet i området. Med tanke på att de flesta flyktingar såg sin tillflykt till USA, kan man också anta att USA aldrig skulle ingripa militärt i Haiti för denna saks skull. Därmed kan man knappast säga att situationen i Haiti skulle komma att påverkade fred och säkerhet i regionen.¹⁴⁷

När Dante Caputo, den 19 september 1993, sade upp sin post som FNs specielle sändebud på Haiti skrev han i sitt avskedsbrev att »*Den totala brist på konsultation och information från Förenta staternas regering får mig faktiskt att tro att landet har beslutat sig för att agera unilateralt i Haitiprocessen.*«¹⁴⁸

Redan när Aristide som den förste demokratiska valde ledaren i modern Haitisk historia genom militärkuppen avsattes, införde OAS (Organization of American States) ett embargo för vissa varor. I en artikel i The New York Times från den 7 juni 1993

¹⁴⁴ Bennis P, *En kuvad världsdemokrati – Hur Washington Dominerar dagens FN* s. 188

¹⁴⁵ Johnson C, *Imperiedrömmar USA:s utrikespolitik efter det kalla kriget*, s 167-171

¹⁴⁶ Clinton B, *Mitt liv*, s. 683

¹⁴⁷ De Wet E, *The chapter VII powers of the United Nations Security Council* s. 158-161

¹⁴⁸ Bennis P, *En kuvad världsdemokrati – Hur Washington dominerar dagens FN* s. 188

skriver man att USA söker konsultation med Förenta Nationerna hur man skall uppnå ett världsomspännande embargo mot Haiti. För att ytterligare sätta press på Haitis militärregering att återgå till demokratiskt styrelseskick, föreslog man att embargot skulle innefatta petroleumprodukter.¹⁴⁹

Nio dagar efter den amerikanska konsultationen införde säkerhetsrådet ett embargo gällande petroleumprodukter samt vapen och alla typer vapenmaterial. Vidare går det att läsa i resolutionen att ett råd skulle instiftas, innehållande medlemmarna av säkerhetsrådet, för att rapportera och rekommendera säkerhetsrådet om utvecklingen och ev. vidare åtgärder.¹⁵⁰

Redan tidigare under våren hade USA påpekat behovet av ytterligare interventioner. President Clinton nämner i ett tal i början av maj, vikten av en internationell polisstyrka som skulle återsätta Aristide vid makten.¹⁵¹ Den 24 september 1993 röstar säkerhetsrådet enhälligt igenom resolution 867. Denna resolution innebar att man skulle skicka en styrka bestående av 700 man för att undervisa och utbilda poliser på alla nivåer, för att utbilda militärer i s.k. *non-combat training* samt att man välkomnar generalsekreterarens intentioner att överlåta utförandet av fredsinsatsen på Generalsekretariatet och OAS.¹⁵²

UNMIH1 (United Nations Mission in Haiti), som den kom att kallas, var den multilaterala styrka som skulle bedriva nämnda verksamheter, nämligen att assistera i transformation mot demokrati. Den 1300 man starka styrka, bestående av mestadels amerikanska militärer samt ett litet antal kanadensiska militärer, möttes av ett hundratal anhängare till militärregimen när de försökte att äntra hamnen i Port-au-Prince. Bortsett från ett litet antal diplomater, ledda av USAs chargé-d'affaire, var hamnen tom på civila. Juntans bråkmakare sköt i luften och enligt bedömare fanns det risk för upplopp. U.S.S. Harlan County valde att omedelbart lägga om kursen och återvända hemåt. Det s.k. Somaliasyndromet spökade i bakgrunden när osäkerheten och rädslan om nya förluster framstod som ett trovärdigt scenario. Detta var inte bara ett nederlag för Förenta Nationerna utan det var en prestigeförlust för den amerikanska regeringen samt

¹⁴⁹<http://proquest.umi.com/pqdlink?did=966290241&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD> (The New York Times)

¹⁵⁰ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement>

¹⁵¹<http://proquest.umi.com/pqdlink?did=966099101&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD> (The New York Times)

¹⁵² <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/515/30/PDF/N9351530.pdf?OpenElement>

att det gav överstelöjtnant Raoul Cedras och hans anhang en fjäder i hatten och ytterligare ett år vid makten.¹⁵³ Det här misstaget skulle inte upprepas en gång till.

Boutros-Ghali, dåvarande generalsekreterare, var framsynt nog att inse den tidigare styrkans begränsningar och skrev i sin rapport från den 28 juni, att de förhållande som rådde vid UNMIH I drastiskt hade förändrats. I sin rapport från den 15 juli skriver han att originalstyrkans storlek måste expanderas och att besättandet av militär styrka i Haiti kommer att ske i en orolig och våldsam miljö.¹⁵⁴ Enligt en artikel i *New Republic* fastslår man att resolutionen inte enbart kommer att handlade om oroligheterna i Haiti, utan också om Madeleine Albrights, dåvarande amerikansk utrikesminister, ambassadörsskickligheter. Hon hade från den 15 juli tagit kontakt med samtliga representanter i säkerhetsrådet för att förvissa sig om och påverka till en ”*impending resolution sanctioning an American invasion of Haiti*”.¹⁵⁵ Den 31 juli beslutade säkerhetsrådet i resolution 940 att i första hand försöka lösa konflikten via diplomatiska förhandlingar, genom de s.k. Governors Island Agreement. Men med risk för att det skulle misslyckas, beslutade man också att skapa en multinationell styrka för att avsätta Cedras och införa demokrati på Haiti.¹⁵⁶

Om nu FN hade ansvaret för Haiti och dess framtid låg det på organisationen att införliva Governors Island Agreement, som i grovt gick ut på att Cedras avstod makten och lät Aristide återkomma till ön som den rättmätige president han var.¹⁵⁷ Men istället för att skicka FN speciella sändebud, tillkännagav president Clinton att han tänkte skicka en tidigare amerikansk president, nämligen Carter, vars opartiskhet kan ifrågasättas. Denna diplomatiska lösning kom tillkorta och det enda lösningen som förestod var att använda de tillbuds ställda medel enligt FN stadgan kapitel VII. Den så kallade ”Operation Uphold Democracy” var intet annat än en alltigenom amerikansk operation, trots att det var beslutat om ett multilateralt ingripande och trots att det var en multinationell styrka som rekryterades till MNF (Multinational Force). Totalt var styrkan på 21,000 man varav 20,000 var amerikanska soldater och resterande 1,000 man kom från tjugonio olika länder. Största delen var från Kanada och övriga tillhörde länder i östra Karibien.¹⁵⁸ Den 17 september besökte president Clinton Pentagon för att

¹⁵³ Bennis P, *En kavad världsdemokrati – Hur Washington dominerar dagens FN* s. 189-190

¹⁵⁴ Sarooshi D, *The United Nations and the development of collective security* s. 235

¹⁵⁵ <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=5154066&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD> (New Republic 940722)

¹⁵⁶ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement>

¹⁵⁷ <http://www.ipacademy.org/Publications/Reports/Research/PublRepoReseHaitPrint.htm>

¹⁵⁸ Weiss G. T, *The United Nations and changing world politics* s. 71

gå igenom invasionsförfarandet med general Shalikashvili och den högsta militära ledningen. Då fanns redan två hangarfartyg utanför den haitiska kusten och flygvapnet stod redo att bistå med nödvändigt flygunderstöd i fall det skulle behövas. Nästa dag anförde general Shelton det första förbandet i den drygt 20,000 man starka internationella styrka.¹⁵⁹ En vecka efter invasionens början hade inte en enda av de andra ländernas soldater satt sin fot på haitisk mark. Vad beträffar FNs monitorer var deras ankomst planerad till sju dagar efter de amerikanska styrkornas landsättning.¹⁶⁰

Cedras lovade att samarbeta med general Shelton och överlämna makten senast den 15 oktober. När Aristide återvände i slutet av oktober, från Washington där han hade åtnjutet amerikanskt beskydd under de senaste tre åren, sa han att ”Never again will blood be shed in this country... we are all thirsty for peace.”¹⁶¹

Enligt President Clinton var ”Operation Uphold Democracy” en succé eftersom återställandet av demokrati i Haiti genomförts utan problem.¹⁶² Detta trots att han lite tidigare skriver i sin bok att Haiti var ett djupt splittrat land utan erfarenheter av demokrati och med en mycket liten institutionell kapacitet. ”Aristide skulle kanske inte lyckas ens om han återkom utan problem.”¹⁶³

Efter att MNF hade gjort sitt, genom att avsätta Cedras och tillsätta Aristide, var det dags för den amerikanskt ledda styrkan att lämna över till FNs fredsbevarande styrka NUMIH II. Man skulle kunna drista sig att tro att amerikanarna hade fått nog av Haiti, men så var inte fallet.

Den 15 november kungjorde Boutros-Ghali att han hade utsett den amerikanska generallöjtnanten Daniel Schroeder till befälhavare för UNMIH II. Denna utnämning hade Pentagon redan gjort tre timmar tidigare. Dessutom skickade Madeleine Albright, samma dag, ut ett pressmeddelande i vilket hon välkomnade valet av befälhavare samt att hon anmärkte att utnämningen hade skett på Förenta Staternas inrådan.¹⁶⁴

I slutet av mars 1995 tog den FN kontrollerade styrkan över uppdraget från de amerikanska trupperna. UNMIH II var en styrka på 6,000 man varav 2,400 var

¹⁵⁹ Clinton B, *Mitt liv*, s. 684-685

¹⁶⁰ Bennis P, *En kavad världsdemokrati – Hur Washington dominerar dagens FN* s 190

¹⁶¹[http://proquest.umi.com/pqdlink?did=4927722&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD \(Maclean's\)](http://proquest.umi.com/pqdlink?did=4927722&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD (Maclean's))

¹⁶² Clinton B, *Mitt liv*, s. 686

¹⁶³ Dito s. 684

¹⁶⁴ Bennis P, *En kavad världsdemokrati – Hur Washington dominerar dagens FN* s 191

amerikaner. När man sedan i februari 1996 fick se Aristide väljas till president, och man kunde ta hem sina trupper, stod det klart för Pentagon och president Clinton att man kunde betrakta Haiti-operationen som ett gott resultat.

President Aristide blev omvald 2000 men gjorde lite för att förbättra Latinamerikas fattigaste land. I januari 2004 formades en allians av oppositionspartier, civila grupper och studenter med målet att avsätta Aristide.¹⁶⁵ Haiti var vid den här tiden ett av världens mest polariserande land. Distribution av makt och pengar mellan en mycket liten elit och den stora majoriteten var förödande. Det här ledde till syvende och sist att Aristide avsattes i februari 2004. Bara timmar efter att Aristides avsåg sig posten som president, tog säkerhetsrådet ett enhälligt beslut om att omedelbart skapa och gruppera en mult-internationell styrka för att upprätthålla fred och säkerhet i Haiti.¹⁶⁶ Vid en presskonferens, med en högt uppsatt tjänsteman vid namn Lawrence Di Rita på försvarsdepartementet och General James T. Hill chef vid det södra kommandot, framkom det att styrkan var sammansatt av totalt 2,400 man varav 1,600 amerikanska soldater. Styrkan anfördes dessutom av amerikanska befäl.¹⁶⁷ Det står klart att det här var en alltigenom amerikans operation och tidskriften *The Economist* skriver mycket slående och retoriskt och möjligt en aning provocerande, »*Will America finish the job, this time?*«.¹⁶⁸

Nästan två år efter att den mult-internationell styrka, som nu består av stort antal nationer, sattes i bruk och efter ca 584 millioner dollar om året i internationellt bistånd har man ännu inte lyckats att ”få jobbet gjort”. Så sent som i januari 2006 sköts två jordanska FN-soldater ihjäl. USAs representant i Förenta Nationerna, ambassadör John R. Bolton, anför inför säkerhetsrådet den 27 mars 2006 att »*The United States remains fully committed to ensuring the necessary work is accomplished to eliminate obstacles along Haiti’s path*«. ¹⁶⁹ Haiti är fortfarande det fattigaste landet i Karibien och det återstår att se om de fina orden får verka på djupet i Haiti eller om det är sedvanliga politiska floskler.

¹⁶⁵ <http://www.economist.com/research/backgrounders/displaybackgrounder.cfm?bg=964625>

¹⁶⁶ <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=9926&Cr=Haiti&Cr1=#>

¹⁶⁷ <http://www.defenselink.mil/transcripts/2004/tr20040310-0526.html>

¹⁶⁸ *The Economist* 040304

¹⁶⁹ http://www.usunewyork.usmission.gov/06_062.htm

5.5 Spader ess

Det sista Irak kriget är en komplicerad och invecklad historia som sträcker sig längre bak än terrorattacken den 11 sep. 2001 och har andra grunder än just denna attack. Bland dessa bör nämnas Iraks förmodade samröre med al-Qaida samt den felaktigt antagna idén om Iraks innehav av massförstörelsevapen.

För att fullt förstå USAs inställning till Irak, och framförallt mot Saddam Hussain, måste vi gå tillbaka till början av 1990-talet. Man skulle mycket väl kunna gå tillbaka än längre, men USAs hållning gentemot Irak ändrades ganska fundamentalt i och med Iraks invasion av Kuwait.

Den 2 augusti 1990, gick irakiska trupper in över gränsen till den oberoende staten Kuwait och åberopade ganska snart att Kuwait var en integrerad del av Irak. I en rapid resolution redan samma dag, fördömde säkerhetsrådet Iraks invasion av Kuwait och man krävde att Irak skulle »*withdraw immediately and unconditionally all its forces*« till den position som man hade den 1 augusti.¹⁷⁰ Under de kommande månaderna antog säkerhetsråden en rad resolutioner som innebar en upptrappning av sanktioner mot Irak för att de skulle lämna Kuwait. Trots export och import förbud, trots flyg och båttrafiks förbud, fortsatte Irak att ockupera sitt lilla grannland i söder. Sanktionerna hade inte den effekt som säkerhetsrådet önskade och i resolution 678 fastslår säkerhetsrådet att alla nödvändiga medel skulle vara tillåtna för att avsluta Iraks ockupation av Kuwait.¹⁷¹ Den 17 januari 1991 gick en FN-sanktionerad USA-ledd styrka in och drev Saddam Hussain tillbaka till Bagdad. Efter att USA och dess allierade ansåg att operationen ökenstormen var avklarad, antog säkerhetsrådet en mycket viktig resolution för framtiden. Resolution 687 innebar inte endast att man upprättade ett avtal om eldupphör och att sanktionerna skulle fortsätta, utan också att man förbjöd Irak att anskaffa och inneha massförstörelsevapen och att man inte engagerade sig eller tillät internationell terrorism att agera i landet. Om inte Irak fogade sig utan överträdelser skedde, skulle man enligt resolutionen bli tvungen att »*take such further steps as be required for the implementation of the present resolution and to secure peace and security in the region*«. ¹⁷² I en nyhetsintervju den 11 mars sa president Clinton att han uppfattade resolutionerna som att de gav USA rätten att använda den auktoritet som de fann passande.¹⁷³

¹⁷⁰<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement>

¹⁷¹ Wallensteen P, *The 2004 roundtable on UN sanctions against Iraq: Lessons learned* s 6

¹⁷²<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement>

¹⁷³ Sharma R. S, *US-Iraq war an erosion of UN authority* s. 167

USA gjorde den bedömningen, eftersom Irak nu hade lidit under Saddams styre och förlorat både kriget mot Iran och kriget i Kuwait, att Saddam Hussain inte skulle klara sig utan bli avsatt. Men Bush regeringen var felaktigt övertygad och Saddam blev själfallet inte avsatt, snarare tvärtom, han använde sina trogna soldater i det republikanska gardet att kväsa och massakrera de som gjorde uppror mot honom.¹⁷⁴

Under ett antal år framöver, efter att Irak hade godkänt villkoren i resolution 687, spelade Irak en katt och råtta lek med (United Nations Special Commission) Man hade dock en viss framgång i sina vapeninspektioner och avvärningsuppdrag för att försäkra sig om att Irak inte hade eller planerade, att skaffa massförstörelsevapen.¹⁷⁵ Under ett antal år godkände USA dessa vapeninspektörer och dess arbete. Man godkände också att när Irak hade uppfyllt de krav, som ställdes i ett antal resolutioner, skulle man lätta på sanktionerna successivt för att, om allt gick som planerat, ta bort dem helt. Men det dröjde inte många år innan den amerikanska administrationen började skifta i sin ståndpunkt rörande FNs sanktioner, vapeninspektionerna och Iraks vilja till medgörlighet. Man började också skifta fokus från massförstörelsevapnen mot begreppet terrorism. Den 26 mars 1997 säger dåvarande amerikanske utrikesministern, Madeleine Albright, i ett av hennes första stora utrikespolitiska tal, att »*We do not agree with the nations who argue that if Iraq complies with its obligations concerning weapons of mass destruction, sanctions should be lifted. Our view, ... is that Iraq must prove its peaceful intentions. ... And the evidence is overwhelming that Saddam Hussein's intentions will never be peaceful.*«¹⁷⁶

1998 bröt krisen på allvar ut inom UNSCOM på allvar. UNSCOM var genomsvad av hemliga amerikanska agenter som inte hade något mandat från FN, utan jobbade direkt under den amerikanska underrättelsetjänsten. Efter att ett dödläge hade uppstått åkte FNs generalsekreterare Kofi Annan till Bagdad för att förhandla fram ett nytt avtal.

Hans Blix skriver att i slutet av 1998 hårdnade klimatet betydligt och det stod klart att USA tillsammans med Storbritannien skulle genomdriva operation *Desert Fox* utan att begära mandat från FN. När säkerhetsrådet tidigare samma år hade antagit resolution 1154, var alla eniga om, dock med ett undantag nämligen USA, att *allvarligaste konsekvenser* inte innebar militära operationer. Efter omröstningen, när USAs FN-ambassadör Richardson mötte pressen på trappan utanför FN-högkvarteret och fick höra att hans kollegor i säkerhetsrådet inte ansåg att resolutionen gav mandat till militära

¹⁷⁴ Clarke A. R, *Fiender överallt*, s 89

¹⁷⁵ <http://www0.un.org/Depts/unscom/General/basicfacts.html>

¹⁷⁶ Wallensteen P, *The 2004 roundtable on UN sanctions against Iraq: Lessons learned* s 10

ingripande, ryckte han bekymmerslöst på axlarna och sa »vi anser att den gör det.«¹⁷⁷ Den 31 oktober 1998 ratificerade president Clinton den s.k. Iraq Liberation Act där det bland annat står att läsa att »It should be the policy of the United States to support efforts to remove the regime headed by Saddam Hussein from power in Iraq...«.¹⁷⁸ En och en halv månad senare, den 16-20 december 1998, skickades ungefär fyrahundra kryssningsmissiler mot olika mål i Irak. Den 19 december meddelade Iraks dåvarande vicepresident, Taha Yassin Ramadan att UNSCOM:s uppdrag var avslutat.¹⁷⁹ Strax innan bombningarna skriver USAs nuvarande försvarsminister Donald Rumsfeld och arkitekten bakom George W Bushs utrikespolitik Paul Wolfowitz ett brev till dåvarande presidenten Bill Clinton och påpekar att den enda acceptabla strategin på problemet Irak är att avsätta Saddam Hussein.¹⁸⁰ Bill Clinton ansåg tydligen att det var tillräckligt med de bombräder som var gjorda och sa att aktionen hade »degraded Saddam's capacity to develop and deliver weapons of mass destruction.«¹⁸¹ När millenniet närmade sig sitt slut var det uppenbart att USAs Irakpolitik inte involverade FN. New York Times skriver den 26 dec 1999 att operation Ökenrävens fyrverkerier markerade Clintonadministrationens slutliga reträtt från policyn att ställa FN i irakpolitikens centrum.¹⁸²

När det var dags för den amerikanska presidentvalskampanjen var frågan kring Irak och FN placerad i periferin. Ingen av kandidaterna berörde eller visade något större intresse och engagemang för utrikespolitiken. Snarare försökte man tona ner engagemanget och G. W. Bush propagerade för han aldrig skulle sända amerikansk militär till »unclear military missions«.¹⁸³ Även Bushs tilltänkta vice president Dick Cheney, agiterade för att USA aldrig skulle använda sin militära kraft för att ”bygga nationer”, dessutom försäkrade han i en TV-intervju för NBC att de inte är en imperialiststat och att de inte kommer att ändra vår syn på Irak.¹⁸⁴

¹⁷⁷ Bennis P, *En kavad världsdemokrati – Hur Washington dominerar degens FN* s. 70

¹⁷⁸ <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c105:H.R.4655.ENR>:

¹⁷⁹ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 42

¹⁸⁰ Graubard S, *The Presidents*: s. 673

¹⁸¹ <http://web.ebscohost.com/bibl.proxy.hj.se/ehost/pdf?vid=19&hid=117&sid=94cb8f07-d88d-41dc-9038-fa5d18185b8f%40sessionmgr102>

¹⁸² Bennis P, *En kavad världsdemokrati – Hur Washington dominerar degens FN* s. 74

¹⁸³ Graubard S, *The Presidents*: s. 670

¹⁸⁴ Ricks E. T, *Fiasco The American military adventure in Iraq*, s. 25

När den avgående regeringen lämnade över till Bush administrationen, tog den tillträdande utrikesministern Colin Powell det ovanliga steget att sammankalla de högsta politikerna och tjänstemännen, avgående och tillträdande, inom CIA, FBI, försvarsdepartementet, UD och militären för att få en samlad bild av ev. terrorhot mot USA. Vad som framkom på mötet, och som båda lägren var överens om, var det allvarliga hot som al-Qaida utgjorde mot USA.¹⁸⁵

Strax därefter gjorde utrikesministern Powell sin första rundresa i Mellanöstern och kunde konstatera att sanktionerna mot Irak hade fungerat. Han sa att »*He has not developed any significant capability with respect to weapons of mass destruction.*«¹⁸⁶ I april 2001, strax efter sin resa i Mellanöstern, träffades utrikesministern Powell, Bushs nya nationella säkerhetsrådgivare Condoleezza Rice och FNs chef för vapeninspektioner Hans Blix. De klargjorde att USA stödde de pågående vapeninspektionerna i Irak och att det inte fanns någon hårdnande attityd från USAs sida.¹⁸⁷

Terroristattackerna den 11 september 2001 drabbade USA som en jordbävning. Ett fåtal terrorister hade lyckats kapa ett antal plan med kartongknivar. Frågan som omedelbart väcktes var; vad skulle hända om terrorister eller skurkstater skulle få tillgång till massförstörelsevapen? Inställningen till Irak ändrades markant efter terrordåden mot World Trade Center och Pentagon. I sitt första ”State of the Union Address” efter 9/11 konstaterar Bush att stater som dessa (Irak, Iran och Nord Korea) samt deras terroristallierade utgör »*the axis of evil*« och att USA kommer inte att tolerera att dessa stater söker införskaffa eller utveckla massförstörelsevapen.¹⁸⁸

Diskussionen om massförstörelsevapen och terrorism börjar nu blandas ihop. Den 1 juni håller president Bush ett tal vid United States Military Academy i West Point där han säger att kriget mot terrorn inte kan vinnas på hemmaplan utan »*we must take the battle to the enemy*«. ¹⁸⁹ En månad senare, i augusti 2002, säger vice president Cheney att det står utan all tvivel att Saddam har massförstörelsevapen och att USA måste agera mot kommande attacker. Krig vinnas inte enbart med defensiva metoder utan USA måste ta kriget till fienden.¹⁹⁰ Den förste september offentliggör Bush-regeringen *Den Nationella*

¹⁸⁵ Clarke A. R, *Fiender överallt*, s. 272

¹⁸⁶ Ricks E. T, *Fiasco The American military adventure in Iraq*, s. 27

¹⁸⁷ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 61

¹⁸⁸ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html#>

¹⁸⁹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html>

¹⁹⁰ Ricks E. T, *Fiasco The American military adventure in Iraq*, s. 49

säkerhetsstrategin för Amerikas Förenta Stater. Den gav stöd för preventivt krig och var kraftigt påverkad av terroristangreppet mot USA ett år tidigare.¹⁹¹ I oktober talar CIAs (Central Intelligent Agency) chef George Tenet inför Senate Intelligence Committee där han påstår att USA har trovärdiga rapporter om att al-Qaida-ledare har kontakter med Irak för att skaffa sig massförstörelsevapen.¹⁹²

Trots den hårdnade retoriken från USAs sida mot Irak under sommaren och hösten 2002, fanns där likväl antydningar om att USA var villiga att följa en multilateral väg. I ett tal, den 12 september till FNs generalförsamling, bedyrade president Bush att USA skulle arbeta tillsammans med FNs säkerhetsråd och att man skulle agera genomtänkt och beslutsamt. Knappt en vecka senare fick Kofi Annan ett offentligt brev från Irak med beslutet att FNs vapeninspektörer fick återvända till Irak utan att det ställdes några krav. En fas av praktiska arrangemang inleddes där FNs chef för The United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission (UNMOVIC) Hans Blix tillsammans med chefen för internationella atomenergiorganet (IAEA) Mohamed ElBaradei, utarbetade det praktiska upplägget för dessa inspektioner. Vid ett möte, den 30 oktober, med USAs vicepresidenten Cheney fick man klart för sig att om inspektionerna inte gav resultat så skulle de inte kunna pågå för alltid. USA skulle låta säkerhetsrådet diskutera en resolution –men inte länge.¹⁹³ USA var övertygade om att Irak besatt massförstörelsevapen. President Bush sa i ett tal på senhösten 2002 att Irak, som kommenderas av en diktator, är ett hot mot fred. Regimen är beväpnade med massförstörelsevapen och de bistår och bejakar internationell terrorism. FN måste leva upp till grunden för dess tillkommelse, att skydda vår gemensamma säkerhet.¹⁹⁴

Den 8 november antog ett enhälligt säkerhetsråd resolutionen 1441. Resolutionen kunde antas genom att Frankrike tolkade texten ”väsentligt brott” som något som endast kunde tas upp i rådet och som grundades på rapporter från inspektörerna. USA däremot läste inte in någon sådan begränsning i texten. I en artikel i New York Times skriver artikelförfattaren att inspektörerna skulle sätta Saddam Husseins avsikter på prov genom att kräva en fullständig lista på anläggningar med vapen.¹⁹⁵

¹⁹¹ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 74

¹⁹² http://www.usnews.com/usnews/opinion/baroneweb/mb_040324.htm

¹⁹³ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 82-98

¹⁹⁴ Sharma R. S, *US-Iraq war an erosion of UN authority* s. 114

¹⁹⁵ <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=FA0817FA39550C738DDDA80994DA404482&n=Top%2fReference%2fTimes%20Topics%2fPeople%2fW%2fWeisman%2c%20Steven%20R%2e>

Denna lista var en del av den resolution (1441) som säkerhetsrådet enhälligt hade röstat igenom. Irak erbjöd, vad man i Bagdad kallade en fullständig och precis redovisning av landets massförstörelseprogram. Tidigare hade säkerhetsrådet enats om att endast de fem permanenta medlemmarna skulle ha tillgång till den kompletta redogörelsen från Irak. Delar som behandlade tillverkning av en atombom skulle redigeras så att inte övriga medlemmar, som inte var atommakter, fick kännedom om detta. När Irak överlämnade det massiva dokumentet, som bestod av mer än 12 000 sidor samt 5 CD-skivor, inträffade något mycket märkligt. När den colombianske ambassadören, som då var säkerhetsrådets ordförande, mottog den enorma hög av dokument och CD-skivor lämnades dessa genast vidare till en amerikansk diplomat. Dokumenten fördes med stor hastighet till en väntande helikopter med uppdraget att föra dem till Washington för kopiering. Allt detta skedde innan de övriga fyra permanenta medlemmarna fick lov att se dem. Detta gav USA en hel helg att ostört botanisera bland papperna.¹⁹⁶

Under julhelgen 2002 ökade antalet vapeninspektörer i Irak och vid nyårshelgen var antalet uppe i ca 100 st. USA ökade samtidigt sin militära närvaro i regionen till ca 100 000 man, för att på det sättet pressa Saddam Hussein till mer substantiella bevis rörande massförstörelsevapen.¹⁹⁷ Den 9 januari möter säkerhetsrådet med chefen för IAEA, Elbaradei och chefen för UNMOVIC, Blix för att uppdatera sig om den rådande situationen. Nu hade man också haft tid att gå igenom det omfattande material som man hade fått av irakierna en månad tidigare. Hans Blix kunde konstatera att utifrån de inspektioner som var gjorda har man inte »*found any smoking gun*«. ¹⁹⁸ USA hävdade, genom försvarsminister Rumsfeld, att »*the absence of evidence is not evidence of absence*«. ¹⁹⁹ I slutet av januari 2003 levererar Bush sitt State of the Union tal. Där framkom det att man besatt information om att »*Saddam Hussein recently sought significant quantities of uranium from Africa*« och att »*our intelligence sources tell us that he has attempted to purchase high-strength aluminium tubes suitable for nuclear weapons production*«. ²⁰⁰

¹⁹⁶ Bennis P, *En kavad världsdemokrati – Hur Washington dominerar degens FN* s. 78

¹⁹⁷ Blix H, *Avväpna Irak*, s. 110

¹⁹⁸ <http://www.cnn.com/2003/US/01/10/wbr.smoking.gun/>

¹⁹⁹ <http://www.msnbc.msn.com/id/3068260/site/newsweek/>

²⁰⁰ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-19.html>

USA gör nu ett sista försök att få med sig FNs säkerhetsråd på en mer hårdnackad resolution. Utrikesminister Powell hävdar att allt »*we're giving you are facts and conclusions based on solid intelligence*«. ²⁰¹

Trots idoga diplomatiska förhandlingar under de kommande veckorna lyckas man inte lösa de olika uppfattningarna huruvida Irak fogar sig eller inte. Trots den formidabla oppositionen från det internationella samfundet och från merparten av världens folk och länder, beslöt Bush att fortgå med invasionsplanerna. Den 20 mars 2003, lokal tid, invaderar USA Irak tillsammans med *coalition of the willing* (företrädelsevis Storbritannien, Australien och Sydkorea) ²⁰² och *Operation Iraqi Freedom* var ett faktum. Bagdad faller den 9 april och president Bush förklarar kriget för avsluta den 1 maj. Ett stort antal amerikaner ansåg att kriget var fel och senatorm Hillary Clinton kallade president Bushs agerade för en dålig policy som inte kommer att leda till upphörandet av terrorism. ²⁰³ Det dröjer drygt ett halvår, framtill den 13 december, innan president Bush speciella sändebud i Irak Paul Bremer kunde hålla en mycket efterlängtat presskonferens angående tillfångatagandet av Iraks forne president, Saddam Hussein. Han inledde denna historiska händelse med att säga »*Ladies and gentlemen, we got him.*« ²⁰⁴

5.6 Summering

Det stod tidigt klart att Pentagon var en maktfaktor i amerikansk utrikespolitik. Efter andra världskriget, när många militärer blev entledigade från sina tjänster, fann Pentagon att summan av manskapet inte utgjorde helheten av krigsmakten. Pentagon var positivt inställda till Koreakriget, eftersom det tillät dem till ny rustning, och allt sedan dess har den amerikanska militären spelat en avgörande faktor i amerikansk utrikespolitik. Hotet av användandet av militärmakten har dock skiftat från gång till annan. Under det kalla kriget var risken att använda militären oftast allt för stor. Under krisen i Kongo valde man att använda sig av sin underrättelsetjänst och ekonomiska medel istället för sin militär kapacitet. När kalla kriget lider mot sitt slut kan man tydligt se ett skifte i det amerikanska användandet av sin militär. Först ut var kriget i Irak, som får anses som en alltigenom amerikansk operation. Därefter följde Somalia, som enligt FN var ett amerikanskt misslyckande och enligt USA ett misslyckande från FN.

²⁰¹ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030205-1.html#32>

²⁰² <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2862343.stm>

²⁰³ Kasto J, *The United Nation and the invasion of Iraq*, s. 12

²⁰⁴ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3317429.stm

Konflikten i Haiti var helt och hållet en amerikansk angelägenhet. Man initierade, genomdrev och utförde den resolution som sanktionerades av säkerhetsrådet. Turerna kring nästa insats är många och komplicerade men ledde i slutändan fram till att USA ignorerade det internationella samfundet och agerade unilateralt mot Irak och Saddam Hussain i tron om att han besatt massförstörelsevapen.

6. PENGARNAS MAKT

6.1 Internationella valutafonden och Världsbanken

Det var den dåvarande amerikanske finansministern Henry Morgenthau, som tog initiativet i juli 1944 och inbjöd till en överläggning om slutgiltig formulering kring en internationell valutafond och möjligen en bank för återuppbyggnad och utveckling. USA och Storbritannien hade under krigsåren utarbetat vissa planer på den kommande ekonomiska uppbyggnad som följer efter ett krig. Huvudaktörerna inför Bretton Woods-konferensen var från USAs sida Harry Dexter White och från Storbritanniens sida John Maynard Keynes. Keynes ansåg och var övertygad om att det bästa var om USA och Storbritannien var överrens innan andra länder kontaktades. Till Keynes stora förvåning hade USA på egenhand inbjudit ett tjugofemtal länder att delta, många utav dem kraftigt underutvecklade och med mycket små ekonomier. När Keynes anlände till konferensen kommenterade han den som ”*Det mest monstruösa aphus som samlats på årtal*”. Varpå White svarade att Kuba t.ex. var där endast ”*för att förse konferensen med de nödvändiga cigarrerna*”.²⁰⁵

Keynes propagerade starkt för att Världsbanken och Internationella valutafonden (IMF) skulle placeras i London där de tidigare kolonialmakternas finansiella centrum varit. Men detta motsatte sig USA starkt. När Keynes insåg omöjligheten att få institutionerna till London ivrade han lika starkt för att de skulle placeras i New York, bort från den politiska makten. Valet av Washington framför New York var en delseger för USA. Deras inställning var att Internationella Valutafonden och Världsbanken var ett subjekt för noga övervakning och kontroll, till skillnad från Keynes som hoppades på att organisationerna skulle operera autonomt och teknokratiskt skiljt från illvilliga nationella regeringar.²⁰⁶

Världsbankens första uppdrag var att återkonstruera Europa efter andra världskriget. Lån beviljades till bl. till Danmark, Frankrike och Nederländerna. När sedan Polen och

²⁰⁵ Hermele K *Världens ordning 60 år med Världsbanken och IMF*, s. 17-18

²⁰⁶ Payer C, *The World Bank A critical analysis*, p. 23

Tjeckoslovakien, som båda var medlemmar i Världsbanken, sökte om lån för återuppbyggandet nekades de med hänvisning till att de ej var medlemmar i den s.k. Marshall Planen. USA såg ett allt för stort inflytande av ”kommunistländer” i Världsbanken och allt för snålt ställda politiska krav för låntagarna. För att kringgå detta problem landsatte man den s.k. Marshallplanen. Här kunde man på egen hand styra och ställa de politiska krav till de låntagarna som man ansåg var berättigat. Polen och Tjeckoslovakien upphörde med sitt medlemskap i Världsbanken i mitten av 1950-talet.²⁰⁷

Mot slutet av 1950-talet var nästa stora kris på uppsegling. Situationen i Kongo förvärrades och FN var efterfrågad att ingripa. Världsbanken hade under en tid bidragit med finansiellt stöd till Kongo och då i huvudsak till den rika provinsen i Katanga och dess gruvindustri, sedermera samma provins som förklarade sig självständig i samband med de Belgiska truppernas tillbakadragande.

Efter drygt fem år av politisk och militärt lidande övertogs makten av Mobutu Sese Soko med hjälp av USAs underrättelsetjänst CIA. USA hjälpte också till med att dirigera medel via Världsbanken och IMF trots att interna dokument visade på att medlen med stor sannolikhet skulle stjälas. Mobutu använde IMF och Världsbanken för att betala tillbaka privata skulder som Zaires (som han ändrade landets namn till) hade, därigenom transformera privata skulder till publika skulder.²⁰⁸

Fram till 1997 när Mobutus drevs i landsflykt hade USA bidragit med mer än 300 miljoner dollar i militär utrustning, dessutom utbildning av diverse militär utrustning till ett värde av 100 miljoner dollar.²⁰⁹ Därutöver beviljades ytterligare 1.2 miljarder dollar i s.k. biståndsmedel till Zaire. Samtidigt har Världsbanken och IMF beviljat medel till ett värde av 4,1 miljarder dollar till Zaire för div. humanitära och sociala projekt.²¹⁰ Medel som i mångt och mycket har hamnat i Mobutus privata odyssey mot Angolas kommunistiska inflytande och till ett antal privata bankkonton i Schweiz. Mobutus offerer var något som ogillades av USA men något man accepterade för hans kamp mot

²⁰⁷ Ibid. s. 24, se också. Hermele K *Världens ordning 60 år med Världsbanken och IMF*, s. 25

²⁰⁸ Foreign Policy In Focus (FPiF) is a think tank for research, analysis, and action that brings together scholars, advocates, and activists who strive to make the United States a more responsible global partner. <http://www.fpi.org/briefs/vol2/v2n37cz.html>

²⁰⁹ World Policy Institute has sought to adapt its traditional mission of policy research and advocacy on critical world problems <http://www.worldpolicy.org/projects/arms/reports/congo.htm#congo>

²¹⁰ www.worldbank.org/drc

kommunismen. Franklin Roosevelt sa att ”*he was an S.O.B., but he was our S.O.B.*” (son of a bitch).²¹¹

Enligt en oskriven lag kommer alltid Världsbankens president från USA. Det naturliga borde vara att USAs finansdepartementen utsåg presidenten, men eftersom det anses vara en politiskt känslig post utse den av Vita huset.²¹² De två första blev ganska kortlivade och utträttade inga stordåd. Bankens tredje president var Eugen Black, en finansbankir som mot sin vilja tillträdde som president 1949. Under hans ledning utvecklades banken både policymässigt och organisationsmässigt och hans tretton år vid rodret karakteriseras som en era av *good feeling*. Generellt lyckades Black, under vissa svårigheter, att utveckla en fungerande institution.²¹³

Nästkommmande president var av mer kontroversiell karaktär. Robert McNamrar var USAs försvarsminister och hade där drivit en kamp mot kommunismen, som gick ut på att »*The military tactics are those of the sniper, the ambush, and the raid. The political tactics are terror, extortion, and assassination.*«²¹⁴ McNamrars misslyckade strategi i Vietnam ledde till att USAs president L. Johnson mycket påpassligt ”avskedade” (erbjöd McNamrar jobbet som president för världsbanksgruppen) McNamrar och erbjöd honom ett nytt jobb vid världsbanken.²¹⁵ Under McNamrars tid som president för världsbanksgruppen vidmakthölls policyn om tillväxt och ekonomisk utveckling, men efter ett beslut i Generalförsamlingen 1974 där man säger att det är FN:s uppgift att »*promote the establishment of new international economic order, based on equity, sovereign equality, interdependence, common interest and co-operation among all States, irrespective of their economic and social system.*«²¹⁶ Detta beslut kom att påverka McNamrars kvarvarande tid. Detta skift, från att endast betrakta infrastruktur och makroekonomiska aspekter mätta i BMP (brutto national produkten), till att inkludera utbildning, fattigdom och andra sociala aspekter är de mest signifikanta efterlämningar som McNamrar gjorde som president. Detta låg givetvis i linje med vad USA önskade. Under uppbyggnaden efter andra världskriget var det just dessa sociala

²¹¹http://groups.google.se/group/alt.native/browse_thread/thread/8d04419778eb3d4e/622a39cc1d8702d5%23622a39cc1d8702d5

²¹² http://www.jubileereseach.org/analysis/articles/who_is_minding_Bank.htm

²¹³<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/EXTARCHIVES/0,,contentMDK:20487078~pagePK:36726~piPK:437378~theSitePK:29506,00.html>

²¹⁴ <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,830410,00.html>

²¹⁵The Hindu Business Line S. Venkitaramanan, 28 mars 2005
<http://www.blonnet.com/2005/03/28/stories/2005032800350900.htm>

²¹⁶<http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/738/83/IMG/NR073883.pdf?OpenElement>

aspekter som man saknade hos världsbanken och IMF. Där av den s.k. Marshallplanen där man kunde ställa vissa sociala krav på låntagarna.²¹⁷ Efter generalförsamlingens nya direktiv tillsatte McNamara en kommission för att utreda och komma med förslag. Den s.k. Independent Commission on International Development Issues eller som den kom att kallas, Brandt kommissionen efter dess ordförande Willy Brandt, kom efter ett antal år fram med en del kontroversiella förslag till förbättrat och förändrat arbetssätt för världsbanken och IMF. Framförallt propagerade man för en ny hållning i frågan om nord-syd perspektivet och en öppning mot öst. Konservativa krafter både i Storbritannien, under ledning av Margaret Thatcher, och i USA, under ledning av Ronald Reagan motsatte sig dessa idéer och gjorde fullkomligt klart att man inte var beredd att tillskjuta medel till världsbanken och IMF där ansatsen mot öst och syd var så tydligt framträdande.²¹⁸

6.2 Summering

Den amerikanska ekonomin har under hela 1900-talet varit den ledande och drivande faktorn på världens finansmarknad. Inom sfären för FNs ramar har USA haft, och har fortfarande, ett grundläggande fast grepp. Man styr principer men inte detaljer vilket har föranlett USA att ta egna initiativ t.ex. Marshallplanen.

Det är på inget sätt så att USA helt passivt deltagit i IMF och Världsbanken utan man är i högsta grad delaktiga i besluten och man är också den allra tyngsta spelaren i truppen. Att därifrån säga att USA styr IMF och Världsbankens dagordning är alltför anspråksfullt att tillstå. Inom ramen för banksystemet spelar man mer på de demokratiska spelreglerna än t.ex. inom säkerhetsrådet.

Det är dock så att genom sin ekonomiska storhet har USA en avgörande roll. Man bedriver inte samma ångvältstaktik som man i vissa andra områden bevisligen gör. Man är en stark röst och man har ett starkt inflytande, t.ex. genom det ständiga ordförandeskapet i Världsbanken, i FNs ekonomiska skikt men man spelar efter spelets regler. Likafullt måste man inse att när inte USA får som de vill, i ekonomiska frågor, är det betydligt lättare att agera på egen hand än t.ex. i säkerhetsrådet. Det finns inget som hindrar USA att på egenhand ge bistånd eller ta sin ekonomiska hand från en biståndstagare. Dessa typer av agerande ligger inte inom FNs verksamhetsram, men likaväl blir implikationerna för FN kraftigt påtagliga.

²¹⁷ <http://www.greenspirit.org.uk/resources/WorldBank.htm>

²¹⁸ Toye J, Toye R, *The UN and global political economy*, s. 254-257

7 TOLKNING & ANALYS

Denna uppsats övergripande syfte har varit att utifrån vissa tidigare nämnda utgångspunkter försöka att se om och i så fall hur amerikansk utrikespolitik har påverkat Förenta Nationerna och dess agerande. Med utgångspunkt från de tre föregående kapitlen söker jag i detta kapitel analysera och dra vissa slutsatser huruvida amerikansk utrikespolitik har påverkat Förenta Nationerna och dess arbete.

Frågan är också ifall en nation som Förenta Staterna har ett intresse i Förenta Nationerna som en institution eller inte. Det är mycket sällan man hör politiker tala om FN som en enhet. Däremot finns det ett nationellt intresse för vissa utvalda delar av helheten.

Den här uppsatsen är på inget vis en kritik mot amerikansk utrikespolitik i allmänhet och dess påverkan på FN i synnerhet, inte heller är det en kritik mot Förenta Nationernas, i vissa fall tillkortakommande, utan jag har försökt att krasst beskriva det så som det har hänt.

Generalsekreteraren

Olika generalsekreterare har tacklat jobbet på olika sätt i ett varierat politiskt klimat. Alla har haft drivkraften och en känsla av förpliktelse till det civila samhället i sin bredaste form i allmänhet och till sina svagaste medlemmar i synnerhet. Alla generalsekreterare har känt behovet av att visa en stark integritet vad gällande rättvisa och humanitet, allt mixat med en påtaglig närvaro av politisk realism. Generalsekreteraren opererar i en värld av suveräna stater där nationella intressen kvarstår som en dominant faktor trots risken för en otyglad nationalism. Generalsekreteraren måste arbeta i en värld av två poler. På ena sidan den globala objektivitet och idealism som stadgan förespråkar och på andra sidan den kraftigt pragmatiska och ofta trångsynta själviska nationella suveräniteten.

Trygve Lie

Trygve Lie var unik i den bemärkelsen att han var den förste generalsekreteraren och hade därigenom ingen möjlighet att använda historiens kunskap för att lösa framtidens dilemma. Mycket av det arbete som skedde på sekretariatet var av sådan natur att man fick uppfinna det längs vägens gång. Detta tog initialt mycket kraft och tid av generalsekreterarens agenda. Lie fick också ganska snart känna av kylan av det kalla kriget. Först nekade han USA att driva frågan angående Sovjets tillbakadragande i Iran och enligt amerikanskt sätt att se på det stod Lie på Sovjets sida. Hans försök till ett tvåstatssystem i Palestina misslyckades när USA beslutade att de inte tänkte jobba tillsammans med Sovjet. När sedan oroligheterna i Korea kom under uppsegling hade

Sovjet lämnat säkerhetsrådet i protest och USA hade därigenom ingen motkraft utan kunde med lätthet driva igenom ett antal olika resolutioner mot Korea. Dessa fluktrationer i ställningstagande mellan Sovjet och USA var något som präglade hela Lies tid i New York. Även om det var korrekta bedömningar så upplevdes de av berörda parter som orättvisa och ogrundade.

Dag Hammarskjöld

Det står utom allt tvivel att Dag Hammarskjöld hade en intention att utveckla FN och posten som generalsekreterare. Hans insatser i konflikten med de tillfångatagna amerikanska flygarna i Kina gav posten som generalsekreterare en ny och utvecklande roll, nämligen som medlare i kritiska situationer. Denna roll utvecklade Dag än mer när han fick ta sig an krisen kring Suezkanalen. Efter fyra förhållandevis lyckosamma år omvaldes Dag Hammarskjöld för ytterligare en fyraårsperiod.

Det är också tydligt att Hammarskjöld ville verka för att få Förenta Nationerna att växa i rollen som "världsregering". Hammarskjöld utvecklade ämbetet som generalsekreterare och han skapade ett kraftfullt verktyg i generalsekreteraren, kanske mer kraftfullt än vad han själv förstod. Problemet för Hammarskjöld var att han hamnade mitt i kalla krigets konflikter och jag är inte säker på att han till fullo insåg att Förenta Nationerna användes som en viktig bricka i spelet om världsherraväldet mellan supermakterna. Han ansågs av Sovjetunionen ta ställning för en amerikansk imperialism och enligt dem utgjorde konflikten i Kongo ett tydligt tecken på detta

U Thant

U Thants tid i FN präglades av kalla kriget. Den utan motstycke största bedriften var när han medlade i konflikten mellan USA och Sovjet angående missilbasen på Kuba. Thant initiativ till en fredlig lösning på konflikten bidrog starkt till att Sovjet förklarade att de var beredda till eftergifter under vissa förutsättningar. USA var mer motsträviga men gick till slut med på att förhandla med Sovjet.

Under de första åren som generalsekreterare kommenterade inte Thant USA krig i Vietnam. Först 1964 kritiserade U Thant USA och sa att kriget var grymt, blodigt och meningslöst. Strax där efter föreslog generalsekreteraren ett hemligt möte mellan USA, Sovjet och Vietnam för att få ett slut på kriget. Sovjet ställde sig positiv till detta men från amerikanskt håll var svaret nej. USAs attityd mot generalsekreteraren försämrades efter hans försök till medling i Vietnamkriget

Konflikten runt Suezkanalen mellan Egypten och Israel präglades hårt av kalla kriget och USAs något anfräta relation till generalsekreteraren.

Kurt Waldheim

Frågan är om han kunde ha uträttat mer under dessa frostens år när en sådan cynism rådde mot Förenta Nationerna bland supermakterna. Dock hade han en chans att återta den medlande rollen mellan öst och väst när ställningarna var fastlåsta i säkerhetsrådet, vad gällande konflikten på Sinaihalvön. Men hans tysta diplomati var varken tyst eller diplomatisk, utan här jagade hans förflutna ikapp honom och hans försök att gjuta olja på vattnet hos israelerna innebar att han rev upp djupa sår hos araberna.

Många i USA ansåg att USA skulle distansera sig från FN i allmänhet och Kurt Waldheim i synnerhet. Hans kritiska inställning till Vietnamkriget sågs inte med blida ögon, i synnerhet från republikanerna. I representanthuset genomdrevs ett förslag att minska USAs bidrag från 31.5 % till 25 % av FNs totala budget. Detta förslag godkändes också av FNs generalförsamling efter mycket övertalning från amerikanskt håll.

Waldheim lyckades inte lösa de kriser som uppstod i FN utan blev placerad i ytterområdet av de verkliga händelserna. Konflikten på Sinai löstes genom ett förslag av Jugoslaviens ambassadör Lazar Mosjov, krisen i Panama, förhandlingen om en fredsöverenskommelse mellan Israel och Egypten samt en överenskommelse om ett oberoende Zimbabwe, löstes alla av USAs dåvarande president Jimmy Carter. Det som skall tillskrivas Waldheim är hans förtjänstfulla insats att tillsammans med USA och Sovjet, utrota smittkoppor.

Javier Pérez de Cuéllar

Förklaringen till hans mediokra insatser under sin första period som generalsekreterare ligger inte i låsningen mellan USA och Sovjetunionen, det som vi dagligen kallar för kalla kriget, utan snarare i en policy av sekulär karaktär. Konflikterna i Västsahara på Cypern i och runt omkring Israel, är alla relaterade till islam och i vilken utsträckning man var bredd på att ge avkall på sin religion till förmån för en mer världsinriktad samhällssyn. Den andra perioden av sin tid som generalsekreterare brukar allmänt betraktas som en positiv och produktiv tidsperiod för FN. Jag är inte beredd att kalla denna tid för multilateral efter kalla krigets bilaterala era, utan snarare en period av smekmånads karaktär. Men oavsett hur man definierar detta skede kan man dra den slutsatsen att när säkerhetsrådet enhälligt och i samsyn verkar för en gemensam sak är generalsekreteraren som institution en viktig post i världspolitiken.

Boutros Boutros-Ghali

FN under Boutros-Ghalis tid var den mest händelserika period i organisationens historia. Mer än tio stora operationer igångsattes, fem stora konferenser hölls under denna tid och för första gången gavs FN frihet och möjlighet att visa vad man kunde, framförallt i frågor rörande fred och säkerhet. Enligt Brian Urquhart kallades denna period för ”*morning-after hangover*”.²¹⁹ Boutros-Ghalis såg ett reducerat intresse, från de tidigare supermakterna, för världspolitiken och lär ha sagt att eftersom USA inte längre vill agera världspolis så kan FN istället göra jobbet.²²⁰ Ett antal konflikter fick sin upplösning i början av 1990-talet och det såg ljus ut för fortsatt bilateralt samarbete. Boutros-Ghali fick i uppdrag att utforma en agenda för fred vilket han också gjorde.

Det dröjde dock inte länge förrän Boutros-Ghali stötte på patrull. USA var inte beredda att helt släppa taget om FN och situationen i Somalia är ett tydligt tecken på det. Både den politiska och militära administrationen i USA var förespråkare av ett ingripande i Somalia. Den politiska makten hade inget att förlora, eftersom Bushadministrationen snart skulle avgå och den militära administrationen befann sig i samma situation som efter andra världskriget. Man hade sett kraftiga nedskärningar i och med kalla krigets upphörande och såg detta som en chans till ökade anslag. Somalia blev en katastrof, inte bara för Boutros-Ghali utan framförallt för USA.

Boutros-Ghali skulle råka ut för ytterligare ett bakslag, nämligen situationen i Rwanda. Här lyckades han inte få en fredsbevarande eller fredsframtvängande styrka på plats, om man inte räknar den lilla styrka av afrikanska FN-soldater som säkerhetsrådet skickade. USA och Bill Clinton skyllde sitt bristande engagemang och ovilja på dess resursinriktning på Bosnien och att de inte förstod vad som pågick. Sanningen är den att de led av det s.k. somaliasyndromet och att Rwanda inte låg i USAs intressesfär.

I inledningen av Boutros-Ghalis tid lyckades han att få bukt med viss del av FN:s byråkrati, vilket var ett av USAs krav för hans generalsekreterarskap. Snart så upptogs emellertid Boutros tid av annat och mot slutet av sin tid i FN var byråkratin lika påtaglig som när han tillträdde. Detta och det att han personligen fick ta ansvaret för de misslyckade insatserna i Somalia och bristande insatser i Rwanda, ledde till att hans fortsatta kandidatur som FN:s generalsekreterare blev en fråga för USAs veto.

²¹⁹ Urquhart B, *U.S. Foreign Policy and the United Nations System*, s. 222

²²⁰ Bennis P, *En kuwad världsdemokrati – Hur Washington dominerar degens FN*, s. 139

Kofi Annan

Under sin första period som generalsekreterare lyckades Annan att upprätta förtroendet för FN, inte minst i USA, och hans krafttag för att reformera och effektivisera FN mottogs med positiva förhoppningar. "In the kind of work I do, whenever you have the opportunity to try to help avoid a conflict, even if you can save only one life, it is worth it."²²¹ Annas moraliska aspekter överskuggar alltigenom hans arbete som generalsekreterare och kom i vissa fall att kollidera med USA intentioner

Annans försök till medling i konflikten mellan Irak och FNs vapeninspektioner lyckades förhållandevis väl. Det dröjde dock inte länge förrän Saddam bröt avtalet om tillträde för vapeninspektörerna. Holbrook rapporterade till säkerhetsrådet att Irak inte följde de överenskommelser som var gjorda. Detta var startskottet till det USA-ledda anfallet kallad Desert Fox. Anledningen till Iraks motsträvighet var två. Dels hade man inte sett några lättnader i sanktionerna så som Annan hade lovat och dels hade man funnit amerikanska spioner i gruppen av FNs vapeninspektörer.

I det amerikanska presidentvalet 2000 vann republikanen George W Bush, vilket oroade många FN anhängare. Bush gjorde fullständigt klart att han inte tänkte bistå med trupp i tvivelaktiga interventioner och att han inte tänkte tillåta humanitära aspekter så som folkmord, om det inte låg i USAs intresse, styra dagordningen. Dock var relationen mellan Bush och Annan mycket god. Annan åtnjöt ett stort förtroende hos bushadministrationen, som hade sett hans engagemang i reformarbetet som positivt. Bush lovade att arbeta för att Annan skulle få förlängt förtroende med ytterligare en mandatperiod, vilket också skedde.

Trots den goda relationen med Annan och trots att FN hade varit mycket tillmötesgående i de krav som USA ställde i samband med terroristattacken mot World Trade Center och försvarshögkvarteret Pentagon, valde den amerikanska regeringen att bryta den ca 55-åriga bilaterala samarbetet med FN. På våren 2003 gick USA tillsammans med de villiga länderna in i Irak utan att det var sanktionerat av FN. Samtidigt med detta började USAs förtroende för Annan att försämrats. Det fanns indikationer på sexuella trakasserier ibland de trupper som fanns i Kongo, Olja-för-mat programmet misstänktes för korruption, däribland Annans son, och ett allmänt oorganiserat och ostrukturerat ledarskap inom sekretariatet var något som USA oroade sig över. De flesta anklagelser riktades mot Annan i sin roll som generalsekreterare. Allt

²²¹ <http://www.smithsonianmag.com/issues/2003/january/Middle.php?page=2>

detta ledde till det hemliga möte som USA höll med Annan där de kraftigt kritiserade hans agerande och brist på agerande under de senaste åren. Man föreslog också en del förändringar vilket Annan accepterade och genomförde. Mot slutet av sin tid som generalsekreterare började Annan öppet att kritisera USA och dess agerande. Han anklagade USA att med sin militära överlägsenhet dominera över andra suveräna länders territorium och att man inte sökte bilaterala lösningar utan föredrog unilaterala metoder.

Korea

Utöver konflikten i Israel var Korea den första riktigt stora konflikt som krävde säkerhetsrådets uppmärksamhet. USA beförde att om man agerade på egen hand var risken stor att FN skulle bli så marginaliserad att dess blotta existens var hotad. USA var också i en mycket gynnsam situation vid tiden för Koreakriget eftersom Sovjet under denna tid bojkottade säkerhetsrådet och därmed riskerade man inte ett veto från Sovjet. Detta var en stor bidragande anledning till varför USA beslutade att gå via FN. Utöver detta får man konstatera att Koreakriget var en amerikansk militär operation. England tillkännagav att det handlade om en amerikansk operation när man i underhuset sa att man var beredd att ställa sina trupper under amerikanskt kommando, inte FN kommando.

FN-mandatet sträckte sig till och med den 38:e breddgraden. När denna var nådd lovade amerikanska militärer att de kunde befria hela Korea från kommunismen. Detta tilltalade Truman så pass att han var villig att spräcka det mandat han hade fått från FN. Amerikanska trupper fortsatte över den 38:e breddgraden och intog/befriade hela den koreanska halvön. Kina som var rädd att amerikanska trupper skulle fortsätta över gränsen in på kinesiskt territorium, samlade sina styrkor och gick till motangrepp och amerikanerna pressades tillbaka till den 38:e breddgraden. Det vapenstilleståndsavtal som slöts, sent om sidor, råder än i dag. Teoretiskt sett befinner sig länderna fortfarande i krig.

De amerikanska politikerna fick nu känna av Pentagons stora makt och inflytande för första gången. Det var militärer som föreslog att man skulle befria Korea från kommunismen, inte politikerna. Efter "krigsslutet" fann den amerikanska militären att summan av manskaper inte utgjorde helheten av krigsmakten. Internt i USA propagerade Pentagon för mer pengar så att maskineriet kunde underhållas. Detta var en förhållandevis lätt uppgift eftersom Koreakriget var startskottet för det kalla kriget där vapenrustning tillhörde pudelns kärna.

Det är inte långtgående slutsatser som behöver dras för att inse likheten med dåtidens kommunister och dagens terrorister när man talar om amerikansk militär kapprustning. Allt jämnt måste man konstatera att USAs militär har ett stort inflytande på den politiska dagordningen.

Kongo

Kongo skulle befrias från kolonialmakten Belgien av Afrika och afrikaner. Den var intentionerna när FN ingrep för att återställa lag och ordning och säkerställa stabilitet i regionen.

Katanga blev västvärldens primära vapen i kampen mot Lumumba eftersom det fanns risk att Republiken Kongo skulle hamna i kommunistiska händer. Det framstår som fullständigt klart att spelet bakom FNs kulisser var ett spel mellan två supermakter och att FN i vissa lägen användes som en bricka i spelet. Det är nog också så att FN inte till fullo förstod vilken makt och manipulativ förmåga som supermakterna hade.

Farhågorna att Kongo skulle bli en kapplöpning mellan supermakterna blev ett påtagligt uppvaknande för FN. Generalsekreteraren, Dag Hammarskjöld, ansåg att det var bara FN som kunde förhindra en katastrof. Men FN själv var en skådeplats för det kalla kriget och Kongo blev ohjälpligt indragen i denna konflikt. USA hade här en helt annan taktik än i Korea. Man gick inte öppet in med trupp utan man lät sin underrättelsetjänst bedriva hemliga operationer både genom direkta insatser och också genom vapen och ekonomiska bidrag till bundsförvanter i Kongo. Generalsekreterarens ställningstagande i konflikten om ett enat Kongo var något som USA satte sig emot, eftersom de drev en linje om en tvåstatslösning. USA var övertygade om att den kommunistinfluerade premiärministern Lumumba skulle entledigas från sin post, vilket också skedde med hjälp av CIA. Lumumbas död ledde bara till mer våldsamerhet och Sovjet kallade FN för kolonialmakternas lakejer. FN och generalsekreteraren hade bestämt sig för att inte ingripa i internpolitiska konflikter, vilket kan tyckas konstigt eftersom man var där för att medla fred i just internpolitiska konflikter. USAs utrikespolitik ändrades när Kennedy blev president men det tog FN ytterligare två år innan man fick sitt enade Kongo.

Detta var något som Dag Hammarskjöld inte fick uppleva, eftersom han dog i en flygplanskras på väg till ett fredssamtal i Kongo. Om man hypotetiskt skulle tänka sig att Dag inte dött och att han hade ställt upp för förnyad kandidatur som FNs generalsekreterare är den troliga utkomsten att Sovjetunionen hade lagt in sitt veto. Man fann hans ställningstagande i denna fråga så västinriktad och opartiska trots att han inte hade USA på sin sida.

Somalia

Operationen *Restore Hope* initierades av president George Bush i december 1992. Han agerade utefter den massiva opinion som hade bildats på hemmaplan efter de fruktansvärda bilder på svältande och sjuka barn som förmedlades via CNN och andra nyhetskanaler. Möjligen handlade det en aning övermodigt efter att ha vunnit slaget om Kuwait och tryckt tillbaka Saddam Hussein in i Irak, samt att han hade intet att förlora i och med att hans förordnande som president snart gick ut, fanns där en viss optimism och en övertro på att man visste hur man handskas med stater som inte följer gängse regler.

Männen som amerikanerna trodde var ett gäng banditer var de facto hänfödda kämpar involverade i ett komplicerat klankrig. Vad som var menat som en fredsoperation förvandlades snart till militär ockupation. Vad gällande Somalia så hade man inte riktigt klart för sig hur klansystemet fungerade och man hade inte för avsikt att skaffa sig sådan kunskap heller. Detta var ett av de mest förödande misstag man kunde ha gjort.

Dessutom var det oredigt i förhållandet FN -USA. FN ville försäkra sig om att USA var med på tåget. Man gav därför befälet över UNOSOM II till en NATO:s överstelöjtnant från Turkiet och därtill beslutade man att FNs speciella sändebud i Somalia skulle vara den amerikanske amiral Jonathan T Howe. Trots en stark amerikansk närvaro så hade man inte riktigt klart för sig vem det var som bestämde. Utöver den formella FN-styrkan fanns det också de amerikanska specialstyrkorna U:S: Ranger och den s.k. *Quick Reaction Force*. President Bill Clinton fick så att säga Somalia i sitt knä när han övertog det ovala rummet efter George Bush. Hans administration hade inte särskilt stor erfarenhet av utrikespolitik i allmänhet och utrikesrelaterad säkerhetspolitik i synnerhet och detta kan vara en av anledningarna till det fatala misstag som begicks i Somalia. President Clinton skriver i sin biografi att »*Jag var ansvarig för en militär operation som jag hade godkänt i stora drag men inte i dess detaljer*«. »*Efter Black Hawk Down visste jag mer om riskerna varje gång jag godkände insatser av militära styrkor...*«. ²²² Detta är nog ganska så slående, man visste inte riktigt vad man gjorde.

Att lägga allt ansvar på USA för misslyckandet i Somalia är inte helt korrekt. Det fanns en tendens från generalsekreteraren att våld kunde lösa konflikter. Det bipolära systemet hade upphört och enigheten i säkerhetsrådet gjorde att man kunde agera inom ramen för en kapitel VII operation, vilket innebar fredsframtvingande åtgärder. Boutros-Ghali var inte sen att tillgripa denna möjlighet och i hans rapport *Agenda för fred* förespråkar han fredsframtvingande operationer för att lösa konflikter. UNOSOM II var den första

²²² Clinton B, *Mitt liv*, s. 614 - 616

operation som jobbade efter detta mandat. Utan någon som helst erfarenhet och tradition kastades man in i en situation som syntes förhållandevis enkel på ytan men som utvecklades till en långt mer komplicerad operation än vad FN kunde ha förutspått. Istället för att förhandla med de olika krigsherrarna manade Boutros-Ghali på styrkorna.

Somalia blev första försöket, under ett antal år framöver, för humanitära insatser. Fredsbevarande insatser finner ofta att det inte finns någon fred att bevara och de s.k. fredsframtvängande insatserna styrs oftast utifrån humanitära förespeglingar, som i krig är oförsonligt med verkligheten. CNN sänder live från oroshärdar och humanitarianism påskyndar processen genom att kräva omedelbara resultat, resultat som i tidigare krigshärdar har tagit lång tid att skapa.

Förhoppningsvis är det inte en utopi men just nu ligger det fortfarande under horisonten med en fungerande regering i Somalia som kan bringa ordning i det kaos som är under hand. Detta skulle skapa en vinn -vinn situation inte bara för Somalia och USA utan för hela världssamfundet som helhet. En stabil regering i Somalia skulle också fungera som en real partner i kampen mot terrorism i ett område som så tydligt exporterar oroligheter.

Haiti

Det står oklart huruvida amerikanerna hade något med president Aristides avsättning att göra eller inte. Det står dock klart att bara några dagar efter att USA ansåg att Aristide borde ställa sin plats till förfogande satt han på ett plan på väg till Centralafrikanska republiken för att därifrån söka politisk asyl i Sydafrika.

Vad som däremot är fullständigt klart är USAs ensidiga agerande i den efterföljande interventionen. Först bör påpekas att amerikanska politiker i vita huset och amerikanska militärer i Pentagon inte var överens i frågan huruvida man skulle ingripa eller inte. Militären hade goda förbindelser till den militärmilis som styrde Haiti medan president Clinton såg vederbörande som grova råskinn. Tvisten mellan de båda löstes och USA gick till säkerhetsrådet för att få sitt stöd för en militär intervention. Anledningen som man angav var att det hotade fred och säkerhet i regionen, vilket var en ren och skär lögn. Några båtflyktingar kunde knappas anses som ett hot mot fred och säkerhet och risken att våldet skulle sprida sig utanför Haiti sågs inte som troligt. Med dessa skenbara argument gick USA till FN för att få sin välsignelse.

Den första styrkan, vars syfte var att återställa lugnet och utbilda poliser, bestod i stort sett utav amerikanska soldater. Mottagandet man fick i hamnen i Port-au-Prince var

kaotisk och anhängare till Cedras sköt vilt omkring sig. USA som tidigare varit med om samma situation i Somalia drog örönen åt sig och återvände hem. Generalsekreteraren insåg att styrkan var för liten och rekommenderade att den skulle utökas. Innan en ny styrka skulle skickas var man eniga om att försöka lösa det på fredlig väg via det s.k. Governors Island Agreement. Det speciella sändebud som FN hade på plats åsidosattes till förmån för den tidigare amerikanske presidenten Carter.

Carter misslyckades och en 20 000 man stark styrka intog Haiti. Denna multinationella styrka leddes av amerikanska militärer. Trots att många länder var inblandade återfanns bara amerikanska soldater i Haiti under den första veckans kritiska dagar. Inte heller FNs egna observatörer var på plats för än efter en vecka. Den amerikanska militära och politiska ledningen såg operationen som en lyckosam insats och efter att Aristide hade återinsatts som president lämnade USA över ansvaret till FNs fredsbevarande styrka. USA tog givetvis inte bort hela handen från Haiti. Den fredsbevarande styrkan leddes av amerikanska militärer och av den 6000 man stora styrka utgjordes 2400 man av amerikaner.

Haiti konflikten får betraktas som en alltigenom amerikansk operation. Anledningen till USAs stora intresse i regionen var av ekonomisk natur och detta ledde fram till den överkliga uppdikningen om hotet av fred och säkerhet i området. Det fanns och finns, från amerikansk industri, starka ekonomiska intressen i Haitis konfektionsindustri, vars blotta existens hotades när militärjuntan tog makten. USA var tvungna att agera vilket ledde fram till en invasion där FN placerades, som så många gånger förr, i periferin. Det var otänkbart för multilateristen Bill Clinton att inte söka stöd i FN samtidigt som det var lika otänkbart att låta FN stå vid rodret. Tydliga tecken på detta var att USA skickade Carter istället för FNs representant för att införliva Governors Island Agreement, att man bedrev de båda militära insatserna på egen hand, med förvisso ett visst skimmer av internationellt samarbete. Slutsatsen är dock att USA på egenhand propagerade för, genomdrev och avslutade insatserna i Haiti och att FN bara blev ett redskap för USAs vilja att kontrollera.

Irak

11 september visade att USA inte var osårbara. För att skydda sig själva måste de kämpa mot terrorism och dess ursprung. Saddam Hussein utgjorde den ledande potentiella källan till regeringssponsrad terrorism och oavsett om han var inblandad i 9/11 eller inte var Saddams dagar räknade.

USAs officiella och övergripande anledningar till att invadera Irak och avsätta Saddam Husseins regim var att de besatt eller var på väg att skaffa sig massförstörelsevapen,

Iraks ovilja att följa säkerhetsrådets resolutioner, deras kontakter med terroristorganisationer och då framförallt al-Qaida och dess grova överträdelser av mänskligbrättigheter mot sitt eget folk. USA förde en massiv propagandakampanj för att förmå världens länder att inse vilken buse Saddam var men oavsett vilken retorik eller taktik man använde var kontentan den samma. FN lämnades utanför.

Detta visade sig senare vara helt fabricerade ”bevis”, men de var under tiden ett av skälen till att USA så småningom gick till väpnat angrepp mot Irak.

Vad som är flagerande att se är inte enbart hur Washington kringgick FN, för att få sin vilja fram när det gällde avsättandet av Saddam Hussein, utan hur Vita huset hade blivit ledande leverantör av falska anklagelser och mytbildningar och även hur det kom sig att kongressen och den stora byråkratin, som i teorin är satt att kontrollera och instruera presidenten, inte längre hade dessa uppgifter. Aldrig tidigare har så fundamentala utrikespolitiska fel begåtts och sällan har så mycket blivit utlovat och så lite blivit utträttat.

Lärdomen man kan dra av ”Irak” och allt runtomkring, är risken att länder uppfattar vapeninspektioner som ett förspel till krig. Inspektioner måste vara och måste betraktas som ett alternativ till väpnat anfall inte en inledning på en väpnad offensiv. Efter attackerna mot flera mål i USA den 11 september 2001 antog säkerhetsrådet flera resolutioner angående terrorismen. En av dem var resolution 1373. Säkerhetsrådet drog där slutsatsen att internationell terrorism är ett hot mot internationell fred och säkerhet och försäkrade rätten som stater har till individuellt och kollektivt självförsvar. Detta var ett lagligt bindande beslut, men då FN-stadgan endast förutser relationer mellan stater, så blir det naturligt komplikationer när man ska applicera en relation mellan en stat och ett terrornätverk på stadgan

Samlad analys

Efter att ha gått igenom olika händelser och personer i detalj kommer jag här att försöka ge en samlad analys och svara på de frågor som utgör uppsatsens primära frågeställning.

Frågan som jag ställde var huruvida amerikansk utrikespolitik har påverkat FN och dess beslut och på den frågan kan jag inte konstatera annat än att USA har ett starkt inflytande över FN och dess verksamhet. Den har dock skiftat i uttryckssätt under den 60 år som FN har verkat.

Generellt kan man säga att amerikansk utrikespolitik under kalla kriget placerade FN i periferin av deras egna intentioner. Det fanns en genomgripande policy som

genomsyrade hela den amerikanska administrationen och det var fruktan för utvidgade kommunistiska landvinningar. Det är tydligt att man med ekonomiska medel och vissa påtryckningar på generalsekreteraren försökte i det längsta att undvika militära interventioner, åtminstone med sin egen militär. Undantaget emellertid är USAs agerande i Korea. USA var beredd att militärt försvara Sydkorea från kommunistiska agitationer, som man ansåg att Sovjetunionen och Kina höll på med. Detta var också formellt startskottet för kalla kriget och frågan är om detta krig kan inkluderas i perioden för det kalla kriget. Om inte, innebär det att USA aldrig gick till väpnat angrepp under kalla kriget med mandat från FN.

Efter kalla krigets slut, och kanske några år dess för innan, levde världen i ett visst lyckorus, Brian Urquhart kallar, i en av sina böcker perioden för "*honeymoon*". Många lösningar i säkerhetsrådet, som hade sitt ursprung ur öst-väst konflikten, kunde lösas under sent 80-tal och tidigt 90-tal. USA framstod som den store räddaren i Kuwait och utan att lägga någon större värdering vid det, får man nog säga att så var fallet. Men min slutsats är att efter denna relativt korta smekmånad mellan USA och FN och till viss del Sovjet/Ryssland, återgick det åter till ett mer problematiskt klimat. Det är lätt att döma president Clinton efter sin retoriska skicklighet men om man granskar hans utrikespolitik finner man endast en humlas irrande flykt efter den mest lovande blomman. Tack vare sin goda retorik och sitt styva resultat när det gällde inhemsk politik åkte utrikespolitiken snålskjuts trots att man misslyckades i Somalia och Bosnien och som Clinton själv nämner i sin biografi var Rwanda mitt "*politiskt största misstag*". Att det sedan, så som jag ser det, skar sig mellan Clinton och Boutros Ghali gjorde inte saken bättre. För att vinna valet 1996 var Clinton tvungen att blidka sin egen högerfalang, som allt som oftast kritiserade FN och dess generalsekreterare för att vara ineffektiva och byråkratiska. Clinton lovade att inte ge Boutros Ghali förnyat mandat och att arbeta för ett mer effektivt FN. Dessa ord var han bunden att hålla när han väl vunnit valet och Boutros Ghali gjorde bara en period som FNs generalsekreterare.

Idag finns det röster som gör gällande att amerikansk utrikespolitik tenderar att ha vissa humanitära förespeglingar men att de bakomliggande reala faktorerna i själva verket är av ekonomiska hänseenden. Jag kanske tycker att det är en aning förhastat att dra sådana slutsatser, med tanke på den förhållandevis korta tid som gått sedan det kommunistiska styret inte längre utgör något "hot". Jag är dock inte förblindad av de faktiska händelser som talar till förmån för detta antagande. Haiti är för mig ett sådant exempel. USA gick in i Haiti för att det, som de sa, hotade fred och säkerhet i regionen. Den förklaringen håller jag inte med om. Att ett förhållandevis litet antal båtflyktingar skulle utgöra ett hot mot fred och säkerhet i regionen är för mig befängt. Det står utan all tvivel att USA gick in i Haiti av andra skäl, ett av dessa skäl var av ekonomisk natur.

När det nya seklet precis hade börjat händer något som kom att få långtgående konsekvenser för FN och USA. Den globala terrorismen fick nu ett ansikte i form av två brinnande skyskrapor och ett kraftigt demolerat amerikanskt försvarshögkvarter. USAs till ytan bilaterala samarbeten byttes över en natt till unilateralt engagemang. George W Bush hade inga bilaterala förespeglningar så som sin företrädare Bill Clinton, utan såg gärna att USA tog och förde ledningen. Här kan jag se att det finns vissa tendenser att historien upprepar sig i amerikansk utrikespolitik. På samma sätt som man i början på 1950-talet jagade kommunister till varje pris jagar man i dag terrorister till samma pris. Förändringen i utrikespolitiken är inte så stor och detta får givetvis konsekvenser för Förenta Nationernas arbete. Att man så fullständigt negligerade FN:s vapeninspektörer och samtidigt fabricerade fakta om Iraks påstådda program för massförstörelsevapen tyder på att man är beredd att gå hur långt som helst för att skydda sina egna intressen och sitt eget territorium, även om det får långtgående konsekvenser för Förenta Nationerna.

8 FÖRSLAG TILL VIDARE STUDIER

Ämnet USA och dess utrikespolitik kontra FN är i nära nog ett outtömligt område att studera. Det finns så många aspekter att beakta för att få en rättvis bild av så komplicerade frågeställningar som internationell multilateralt samarbete mellan en global institution och en suverän stas, såsom USA. För att få en djupare förståelse för USAs agerande bör man undersöka hur mycket en sittande president måste böja sig för en opponerande kongress. Man behöver ha en höggradigare konstitutionell förståelse för hur relationen USAs president och de olika departementen verkar. Framförallt bör man förstå förhållandet USAs president som överbefälhavare och relationen till Pentagon.

Det som jag nämnt ovan vill jag kalla för sub-förståelser för att förstå relationen mellan FN och USA och som i sig kan vara intressanta att undersöka för att få en bättre förståelse. Om jag skall ge förslag på vidare studier i ämnet bör man först beakta att denna uppsats uppgift har varit att belysa generalsekreteraren och säkerhetsrådets agerande i förhållande till USA samt viceversa. Det ligger således förhållandevis nära att vidare forska i USAs övriga agerande i de olika FN-organen som finns. Hur har USAs agenda sett ut, hur har man agerat och var har utkomsten blivit?

9 DISKUSSION

Jag tycker mig se en viss tendens när andra världskriget är slut att USA inte hade några direkta imperialistiska tankar, utan man var snarare övertygad om att fria demokratiska stater, där liberalekonomiska tankar skulle råda baserat på frihandel och en

stabilväxelkurs, var det bästa medlet för förhindrandet av ett nytt världskrig. De tidigare imperiestaterna försattes till periferin när det gällde Världsbanken och Internationella valutafonden. Allt för att förhindra nyåtertagandet av imperialistiska tendenser som rådde bl. i Storbritannien, Belgien och Frankrike. Men det blev ganska så snart uppenbart för Washington att man ställdes mot en ny fiende, kommunismen

Denna förespegling att kommunismen var det fria samhällets fiender nummer ett varade ända fram till i slutet av 1980-talet. Under ett antal år i början av 1990-talet fanns ett fiende vakuum där internationellt och multilateralt samarbete kunde blomstra. Men redan i mitten av 1990-talet hann verkligheten upp amerikansk utrikespolitik och Bill Clinton använde en stor del av sitt tal till generalförsamlingen under FNs femtioårsfirande, om behovet av att sätta stopp för terrorismen. I ett tal på våren 1996 säger Clinton att terrorismen är vår generations fiende och att vi måste segra. Vidare tillägger han kriget mot terrorismen kommer att ta lång tid.²²³ Knappt tio år senare säger USAs vicepresident att kriget mot terrorismen, liksom det kalla kriget, kommer att pågå i generationer. För att säkerställa USA behöver vi fler utländska baser eftersom kriget mot terrorismen är globalt.²²⁴ Dessa två uttalanden klargör tydligt USAs utrikespolitik. Skillnaden från förr är endast utbytet av den lede fi.

Om jag får lägga en egen värdering i analysen anser jag att det mest graverande misstag från amerikansk sida i FN är att man inte förföljde den fördelningsplan som FN hade utarbetat i konflikten mellan Israel och Palestina. Det här var den första stora konflikt som världsorganisationen ställdes inför och både USA och Sovjetunionen bortsåg från den då eskalerande öst väst konflikten till förmån för ett gott resultat. Tyvärr så backade USA från sin tidigare ställning och den 19 mars 1948 övergav man fördelningsplanen och sina tidigare åtaganden.

Den mest framgångsrika (om man kan säga att döda 100 000 människor är framgångsrikt) insatsen är utan tvekan USAs närvaro i Gulfkriget i början på 1990-talet. På mindre än 6 månader hade man drivit tillbaka Saddam Husseins trupper och man hade agerat kraftigt i säkerhetsrådet vad gällande sanktioner av olika slag.

Jag tror att de båda exemplen ovan är en målande och rättvis bild på USAs FN-politik. Man har gått från de fatalaste av misstag till de mest lyckade insatser. Med denna analys uppstår den naturliga frågan. Har USA en samlad FN/utrikespolitik? Det är inte denna uppsats uppgift att ge en bild av USAs samlade utrikespolitik, men man kan utan tvivel

²²³ Clarke A R, *Fiender överallt*, s 161

²²⁴ Blix H, *Använda Irak*, s. 63

dra de slutsatser att någon röd tråd finns där inte. Dock vill jag till fullest hävda att USAs intentioner inte är att lägga världen under sina fötter och med dogmatisk makt styra och ställa i världens alla hörn. Jag har fått den uppfattningen efter att studerat ämnet att ekonomi inte är det som styr USAs utrikespolitik utan det är politiska medel som ämnar skydda den nationella säkerheten. Bland de primära av dessa medel är givetvis USAs överlägsna militära kapacitet.

Det mest effektiva medlet som konfliktförebyggande insatser är att skapa och befordra demokrati. Demokrati må ha sina nackdelar men det är det enda medlet som på ett hållbart och fredfullt sätt kan bemästra stridigheter. Att agera utifrån internationell rätt är alltid att föredra framför agerandet utifrån nationell säkerhet. Frågan är om USA är beredd att avstå lite av sin autonomi för att ge svängrum för kollektiv säkerhet. Eller är det så att det är dags att lämna Förenta Nationerna bakom oss, så som vi gjorde med Nationernas Förbund efter andra världskriget? Har Förenta Nationerna spelat ut sin roll och är det därigenom dags att vi satsar på något som fungerar bättre? Den omedelbara frågan som då dyker upp är – vad fungerar i så fall bättre än FN?

10 EPILOG

I många fall kan övertron på vår egen förmåga bli oss övermäktig. Tron på Förenta Nationerna har i vissa fall fått utså liknande förespeglingar och tron på vad en man kan åstadkomma har speciellt fått stå måltavla för dessa lockelser. I en mer religiös värld var Gud den ende som kunde frälsa oss från ondo, nu för tiden förlitar vi oss på mänskligt påkomna institutioner för samma frälsning. Det står klart att USAs agenda inte alltid korrelerar med andra nationer eller Förenta Nationerna, dock får inte summan av skillnaderna överstiga förmågan till samstämmighet och därigenom kraften att agera. Trots att inte FN alltid fungerar och trots att USA utan tvekan har ett starkt inflytande på organisationen kan jag ändå konstatera att under de dryga sextio åren som FN har funnits har man åstadkommit mycket gott. Den hypotetiska frågan man måste ställa sig är, hur skulle världen se ut om inte Förenta Nationerna funnits? Likväl måste man ställa frågan, hur hade det sett ut i Sydkorea, Kuwait och Haiti om inte USA hade agerat?

Jag kan intet annat säga än Sir Isaac Newton »*I do not know what I may appear to the world, but to myself I seem to have been only like a boy playing on the seashore, and diverting myself in now and then finding a smoother pebble or a prettier shell than ordinary, whilst the great ocean of truth lay all undiscovered before me.*« Trots idogt sökande efter fakta i de djupa oceaner av FN:s verksamhet och amerikansk utrikespolitik finner jag mig ännu stå på stranden och se hur en och annan våg skvalpat upp och nått

mina tankegångar. Jag känner så här i slutet av min uppsats att ämnet är outtömligt och att det finns så mycket mer som jag ännu inte tagit del av.

11 KÄLL- och LITTERATURLISTA

11.1 Böcker

- Ask Sten, Anna Mark-Jungkvist,** *Freden som äventyr Dag Hammarskjöld och FN:s framtid:* Atlantis 2005
- Bennis Phyllis,** *En kuvad världsdemokrati –Hur Washington dominerar degen FN:* TankeKraft Förlag, 2004
- Blix Hans,** *Avväpna Irak:* Bonnier Fakta 2004
- Burgess F. Stephen,** *The United Nation under Boutros Boutros-Ghali, 1992-1997:* The Scarecrow press, Inc. 2001
- Clarke A. Richard,** *Fiender överallt Amerikas krig mot terrorism –en skildring inifrån Vita huset:* Natur och Kultur 2004
- Clinton Bill,** *Mitt liv:* Albert Bonniers Förlag, 2004
- Cohen I. Warren,** *The Cambridge History of American Foreign Relations, Volume IV, America in the Age of Soviet Power, 1945-1991:* Cambridge University Press, 1993
- Cordier W. Andrew, Wilder Foote,** *Public Papers of the Secretaries-General of the United Nations Vol.1 Trygve Lie 1946-1953,* Colombia University Pres, 1969
- De Wet Erika,** *The chapter VII powers and the United Nations Security Council:* Hart Publishing, 2004
- De Witte Ludo,** *The assassination of Lumumba:* Verso, 2001
- Dobbins James, Seth G Jones, Keith Crane, Andrew Rathmell, Brett Steele, Richard Teltschik, Anga Timilsina,** *The UN's role in Nation-building, from Congo to Iraq:* RAND Corporation , 2005
- Graubard Stephen,** *The presidents:* Penguin Books 2006
- Johnson Chalmers,** *Imperiedrömmar USAs utrikespolitik efter det kalla kriget:* Leopard Förlag, 2004
- Kanza Thomas,** *Conflict in the Congo:* Harmondsworth, 1972
- Kasto Jalil,** *The United Nation and the invasion of Iraq:* Utgiven av författaren, 2005

- Gordon King,** *UN in the Congo, A quest for peace:* Carnegie endowment for international peace, 1962
- Lie Trygve,** *In the Cause of Peace:* Macmillan, 1954
- O'Neill John Terence, Nicholas Rees,** *United Nations Peacekeeping in the Post-Cold War Era:* Routledge 2005
- Maynes W Charles, Richard S Williamson,** *U.S. Foreign Policy and the United Nations System:* W. W. Norton & Company, 1996
- McNebb E. David,** *Research methods for political science:* M.E. Sharpe, Inc. 2004
- Nassif Ramses,** *U Thant in New York 1961-1971A portrait of the Third Secretary-General:* C. Hurst & Company 1988
- Newman Edward,** *The UN Secretary-General from the Cold War to New Era, A Global Peace and Security Mandate?:* Macmillan Press Ltd, 1998
- Payer Cheryl,** *The World Bank A critical analysis:* Monthly Review Press, 1982
- Ricks E. Thomas,** *Fiasco The American military adventure in Iraq:* Penguin Books Ltd, 2006
- Ryan D James,** *The United Nation under Kurt Waldheim, 1972-1981:* The Scarecrow Press, Inc. 2001
- Rüland Jürgen, Theodor Hanf, Eva Manske,** *U.S. foreign policy toward the third world A post-cold war assessment:* M.E. Sharpe, Inc. 2006
- Sarooshi Danesh,** *The United Nations and the development of collective security:* Oxford University Press, 1999
- Serfaty Simon,** *American foreign policy in a hostile world, Dangerous Years:* Praeger Publishers 1984
- Sharma R. S,** *US-Iraq war an erosion of UN authority:* Mohit Publications, 2003
- Sköld Nils,** *Med FN I Kongo, Sveriges medverkan i den fredsbevarande operationen 1960-1964:* Probus, 1994
- Svenning Conny,** *Metodboken:* Lorentz Förlag, 1996

- The Aspen Institute**, *The United States and the Use of Force in the Post-Cold Era*:
The Aspen Institute 2001
- Toye John, Richard Toye**, *The UN and global political economy*: Indiana University press,
2004
- Traub James** *The best intentions Kofi Annan and the UN in the era of American
world power*: Bloomsbury 2006
- Urquhart Brian**, *A Life in Peace and War*: Harper & Roy 1987
- Urquhart Brian**, *Dag Hammarskjöld*: P.A. Nordstedt & Söners Förlag 1974
- Weiss G. Thomas, David P Forsythe, Roger A Coate**, *The United Nations and
changing world politics*: Westview Press, 2004
- Wallensteen Peter, Carina Staibano, Mikael Eriksson**, *The 2004 roundtable on UN
sanctions against Iraq: Lessons learned*: Department of Peace
and Conflict Research, Uppsala University, 2005

11.2 Tidningar och Tidskrifter

Foreign Affairs

Maclean's

Shalom över Israel

The Economist

The Guardian

The New York Times

Washington Post

USA Today

11.3 Internet

www.atomicarchive.com

www.bibl.hj.se

www.defenselink.mil

www.economist.com

www.ipacademy.org

www.sino-soviet-split.brainsip.com

www.un.org

www.usunnewyork.usmission.gov

www.whitehouse.gov

11.4 Internetadresser

Besökt

http://www.sino-soviet-split.brainsip.com	060320
http://www.atomicarchive.com/Docs/Deterrence/BaruchPlan.shtml	060223
http://www.un.org/aboutun/charter/	060321
http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/038/19/IMG/NR003819.pdf?OpenElement	060328
http://www.whitehouse.gov/history/presidents/ht33.html	070103
http://proquest.umi.com/pqdlink?did=966290241&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD	060413
http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement	060413
http://proquest.umi.com/pqdlink?did=966099101&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD	060413
http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/515/30/PDF/N9351530.pdf?OpenElement	060414
http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement	060419
http://proquest.umi.com/pqdlink?did=5154066&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD	060323
http://proquest.umi.com/pqdlink?did=4927722&sid=7&Fmt=3&clientId=21165&RQT=309&VName=PQD	060224
http://www.ipacademy.org/Publications/Reports/Research/PublRepoReseHaitPrint.htm	060420
http://www.economist.com/research/backgrounders/displaybackgrounder.cfm?bg=964625	060420
http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=9926&Cr=Haiti&Cr1=#	060422
http://www.defenselink.mil/transcripts/2004/tr20040310-0526.html	060422

http://www.usunewyork.usmission.gov/06_062.htm	060510
https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/so.html#Intro	060529
http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/10/IMG/NR001110.pdf?OpenElement	060530
http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/772/11/PDF/N9277211.pdf?OpenElement	060607
http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/06/AR2006060601321.html?sub=AR	060606
http://www.nytimes.com/specials/bosnia/context/dayton.html	060613
http://proquest.umi.com.bibl.proxy.hj.se/pqdlink?index=80&did=15602&SrchMode=3&sid=1&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1150805650&clientId=21165&aid=1	060620
http://www.fas.org/irp/offdocs/nsd/nsd26.pdf	060622
http://archives.cbc.ca/IDD-1-71-593/conflict_war/gulf_war/	060622
http://www.foreignaffairs.org/19960901facomment3388/jesse-helms/saving-the-u-n-a-challenge-to-the-next-secretary-general.html?mode=print	060802
http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/09/23/AR2006092301130.html	061004
http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/575/10/IMG/NR057510.pdf?OpenElement	061005
http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/23/IMG/NR059623.pdf?OpenElement	061005
http://www0.un.org/Depts/unscom/General/basicfacts.html	061006
http://web.ebscohost.com.bibl.proxy.hj.se/ehost/pdf?vid=19&hid=117&sid=94cb8f07-d88d-41dc-9038-fa5d18185b8f%40sessionmgr102	061017
http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c105:H.R.4655.ENR:	061018
http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html#	061020
http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html	061020
http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=FA0817FA39550C738DDDA80994DA404482&n=Top%2fReference%2fTimes%20Topics%2fPeople%2fW%2fWeisman%2c%20Steven%20R%2e	061022
http://www.cnn.com/2003/US/01/10/wbr.smoking.gun/	061023
http://www.usnews.com/usnews/opinion/baroneweb/mb_040324.htm	061023
http://www.msnbc.msn.com/id/3068260/site/newsweek/	061023
http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/01/20030128-19.html	061023
http://www.whitehouse.gov/news/releases/2003/02/20030205-1.html#32	061023
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3317429.stm	061023
http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/157/32/IMG/NR015732.pdf?OpenElement	061115
http://www.fpif.org/briefs/vol2/v2n37cz.html	061215

http://fefiwid.fek.uu.se/Exawebb/kallkritik.htm	061216
http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/EXTARCHIVES/0,,contentMDK:20487078~pagePK:36726~piPK:437378~theSitePK:29506,00.html	061216
http://www.blonnet.com/2005/03/28/stories/2005032800350900.htm	061217
http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/738/83/IMG/NR073883.pdf?OpenElement	061217
http://www.greenspirit.org.uk/resources/WorldBank.htm	061217
http://www.usatoday.com/news/world/2006-12-10-annan-cover_x.htm	061221
http://www.un.org/Overview/SG/sg3bio.html	070101
http://www.guardianlies.com/Section%206/page35.html	070103
http://www2.amnesty.se/ap.nsf/0/1381E26668196AB7C1256E4D00808463?opendocument	070103
http://memritv.org/Transcript.asp?P1=270	070104
http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2862343.stm	070104
http://www.smithsonianmag.com/issues/2003/january/Middle.php?page=2	070108
http://www.smithsonianmag.com/issues/2003/january/Middle.php?page=4	070107
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3987641.stm	070112
http://www.guardian.co.uk/international/story/0,,1382949,00.html	070116
http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qn4158/is_19990108/ai_n9656176	070116
http://www.unric.org/Charter/8.html	070117
http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement	070117

11.5 Förkortningar

BMP	Brutto National Produkten
CIA	Central Intelligence agency
FN	Förenta Nationerna
OAS	Organization of American States
IMF	International Monetary Fund
MNF	Multinational Force
UNMIH I/II	United Nations Mission in Haiti
UNOSOM I/II	United Nations Operation in Somalia
USA	United States of America